

Eva Autio
(toim.)

Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa – varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena

Kehittämistyön tuloksia

TYÖPAPERI 38/2018

Eva Autio (toim.)

Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa – varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena

Kehittämistyön tuloksia

**TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS**

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Taitto: Matleena Huittinen

ISBN 978-952-343-230-7 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-230-7>

Helsinki, 2018

Lukijalle

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos ovat lasten ja nuorten keskeisiä kehitysympäristöjä. Niiden terveyttä ja hyvinvointia ylläpitävä ja tukeva yhteisö luo edellytykset hyvää kasvamiseen ja oppimiseen – hyvinvoiva lapsi kasvaa ja oppii.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) oli yksi Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeista. Ohjelmalla vastattiin lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointitarpeisiin. Muutosohjelman tavoitteena oli luoda nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteen sovitut palvelut sekä toimintakulttuurin muutos.

Ohjelmaa (2016–2018) johtivat sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö, jonka vastuulla oli lasten ja nuorten hyvinvoinnin tuki varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksessa. Ohjelman toimeenpanon tuesta vastasi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Jokainen maakunta oli valinnut oman kehittämisen painopisteensä vuosille 2017–2018 seuraavista neljästä kokonaisuudesta: perhekeskustoimintamalli, varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena, erityispalvelut ja toimintakulttuuri. Varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitosten toiminnan kehittämistyötä tehtiin 11 maakunnassa ja pääkaupunkiseudulla.

Osana kansallista toimeenpanon tukea järjestettiin kehittämistyössä mukana olevien ja opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa neljä maakuntavierailua syyskuussa 2018. Tapaamisissa esiteltiin useita maakunnissa kehitettyjä toimintamalleja ja -käytäntöjä, jotka kuvataan tarkemmin tässä julkaisussa. Julkaisuun valitut 44 kuvausta ovat vain osa kunnissa ja maakunnissa kehitetyistä uusista toimintatavoista ja -käytännöistä. Laajemmat kuvaukset kehittämistyöstä kiinnostunut lukija löytää jokaisen maakunnan omilta verkkosivuilta.

Julkaisuun on pyritty kokoamaan sisällöltään ja laajuudeltaan erilaisia kehittämistyön esimerkkejä. Julkaisuun koottujen esimerkkien toivotaan innostavan kaikkia kehittämistyöstä kiinnostuneita. Toimintamallien ja -käytäntöjen kuvausten avulla kehittämistyö konkretisoituu ja auttaa hahmottamaan varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitosten mahdollisuuksia lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena. Maakuntien kehittämistyön toimijat ovat kirjoittaneet tämän julkaisun kuvaukset ja näin antaneet arvokasta ja tärkeää työpainostaan kehittämistyöhön.

Sisällys

Lukijalle	3
Johdanto	7
1. Osallisuus.....	10
Luokan hyvinvointisuunnitelma – kodin ja koulun yhdessä tekemisen malli.....	10
Nuoret kehittämässä opiskeluhoollon palveluja	11
Tietopohja- ja indikaattorityö palveluiden kehittämisen pohjana	12
Meidän olohuone – kohtaamispaikka kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville nuorille	15
Lapsen hyvä päivä – esimerkki osallisuudesta	17
Osallisuutta ja kohtaamista vahvistavia toimintamalleja	19
2. Yhteistyö vanhempien kanssa.....	21
Kuusi askelta kouluun.....	21
Teemaillat vanhemmuuden tukena	23
Monitoimijaiset ja -kieliset vanhempaintilaisuudet	25
Tervetuloa! -tapaamiset maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille ja huoltajille	26
3. Yhteistyö palveluiden kesken	28
Suun terveydenhuollon poispuodokkaat	28
Neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyömenetelmien pilotointi	29
Perhetyön jalkautuminen päiväkotieihin.....	31
Psykiatrinen sairaanhoitaja koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa	33
Kohtaamo-toiminta toisen asteen oppilaitoksessa	35
Koulunuorisotyö	38
Mentoritoiminta	40
Taho-auto -toimintamalli koulupoissaoloihin puuttumiseksi.....	42
Erityispalveluiden tuki opiskeluhoollolle	43
4. Opiskeluhoollon järjestäminen.....	45
Maakunnallinen opiskeluhoollon ja oppimisen tuen yhteistyöryhmä – lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen yhteisöissä.....	45
Opiskeluhoolltopalvelujen maakunnallinen esimiesverkosto – kohti yhtenäisiä opiskeluhoolltopalveluja.....	46
Esiopetuksen opiskeluhoollto -esite	47
5. Yhteisöllinen opiskeluhoollto	50
Hyvinvoiva kasvuyhteisö – HYKY	50
Mitä kuuluu? – yhteisöllisen opiskeluhoollon prosessi ja jalkautuvan opiskeluhoolltoryhmän toiminta ..	52
Hyvinvointikeskustelut 7. luokan oppilaille ja lukion 1. vuosikurssin opiskelijoille	54
6. Yksilökohtainen opiskeluhoollto.....	56
Poissaoloihin puuttuminen monialaisena yhteisenä työnä – case-työskentely yhteisessä oppimisessa...	56
Monialaisen asiantuntijaryhmän toimintamalli – yhteinen työ koulupoissaoloihin puuttumiseksi	57
Arviointityökalu psykologin ja kuraattorin asiakastyöhön	58
Opiskeluhoollon asiakaspalautemalli.....	59
Opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologipalvelut someen	60
Opiskeluhoollon yhteinen asiakastyö.....	61
Lapset puheeksi -menetelmä koulupoissaoloihin puuttumisen välineenä.....	63
7. Opiskeluhoolltoa sähköisesti.....	65
Onks tää normaalia? -chat palvelee huolissa ja murheissa	65
8. Tiedolla johtaminen	67
Ohjeistus esi- ja alkuopetuksen siirtymäyhteistyöhön	67
Jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus mieleiseen harrastukseen.....	69
Toiminnanohjausmalli yhteisen työn sujuvoittamiseksi	72
Ennakoiva analytiikkamalli yhdistää tiedon lasten ja nuorten hyvinvoinnista	74

9. Osaamisen vahvistaminen.....	75
Nepsy-minimikriteerien avulla tasalaatuisuutta nepsy-auttamistyöhön.....	75
Tunne- ja vuorovaikutustaitojen lisääminen sekä kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy -materiaalit yhteiseen käyttöön	78
Tunne- ja vuorovaikutuskasvatuksen polku varhaiskasvatuksessa ja koulussa	80
Yhteiset koulutukset päiväkotien ja koulujen hyvinvointityötä vahvistamassa	82
Hyvinvointityön hyvät käytännöt sähköisessä palvelutarjottimessa	84
Verkkokurssit tukevat uuden oppimista.....	86
Väkivallan ehkäisytyö kuuluu kaikille!	87
Pohdinta.....	89

Johdanto

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmalla (LAPE) vastattiin lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointitarpeisiin. Muutosohjelmassa lapsen etu ja vanhemmuuden tuki olivat ensisijaisia. Tavoitteena oli uudistaa lasten, nuorten ja perheiden palvelut asiakaslähtöisesti integroiduksi palveluiden kokonaisuudeksi maakuntien ja tulevaisuuden kuntien toimintaympäristöön. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa peruspalveluja ja siirtää painopistettä ehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukeen. Myös koulua ja varhaiskasvatusta kehitettiin tukemaan lapsen ja nuoren hyvinvointia.

Maakunnallisissa hankkeissa kehitettiin lapsi- ja perhepalveluille uusia muutosohjelman tavoitteiden mukaisia toimintamalleja ja uutta toimintakulttuuria. Kehittämistyö liittyi neljään eri kokonaisuuteen: Eri-tyis- ja vaativan tason palveluiden kehittäminen, lapsen oikeuksia ja tietoperusteisuutta vahvistava toimintakulttuurin muutos, perhekeskustoimintamalli ja varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena.

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena kehittämiskokonaisuuden tavoitteena oli, että varhaiskasvatus-, koulu- ja oppilaitosympäristöt ja -yhteisöt ovat hyvinvointia vahvistavia ja yhteisöllinen työ on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa hyvinvointia yksilöllisesti lapsen tai nuoren tarpeisiin räätälöidyn työn ja palveluiden avulla.

Kehittämistyön päätoimenpiteitä oli neljä. Näistä kaksi ensimmäistä oli jäsennetty alatoimenpiteiksi. Toimenpiteet olivat:

1. Vahvistetaan yhteisöllistä hyvinvointityötä sekä kehitetään sen sisältöjä ja toimintatapoja
  - Vahvistetaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevaa toimintakulttuuria ja kehitetään yhteisöllisen opiskeluhoitotyön käytänteitä esiopetuksesta lähtien. Vahvistetaan varhaiskasvatuksen hyvinvointityötä.
  - Vahvistetaan toimintaa ja aikuisten sitoutumista kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi ja niihin puuttumiseksi. Tuetaan kaverisuhteita sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa.
  - Edistetään lasten ja nuorten hyvinvointia tukevaa vapaa-ajan toimintaa ja tuetaan mahdollisuuksia tasapuoliseen harrastamiseen.
  - Tuetaan vanhempia kasvatustehtävässä osana yhteisöllistä hyvinvointityötä.
  - Laaditaan oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitoryhmän paikallinen ja kansallinen työskentelymalli koulutusasteittain, esiopetus mukaan lukien.
2. Syvennetään yksilökohtaisen opiskeluhoitotyön sisältöjä ja kehitetään toimintatapoja
  - Järjestetään opiskeluhoitopalvelut (koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä kuraattori- ja psykologipalvelut) lapsi- ja nuorisolähtöisenä kokonaisuutena esiopetuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa. Jatkossa opiskeluhoito voisi tarjota lapsille ja nuorille peruspalveluja myös somaattisen ja psyykkisen terveyden pulmissa.
  - Kehitetään opiskeluhoitotyön ja erityistason palvelujen sekä esiopetuksen, koulun ja oppilaitosten yhteistyökäytänteitä vastaamaan paljon tukea tarvitsevien lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä tarpeisiin.
  - Varmistetaan yksilökohtaisen opiskeluhoitotyön lainmukaiset toimintatavat.
  - Mallinnetaan esiopetuksen yksilökohtainen opiskeluhoito.
  - Mallinnetaan varhaiskasvatus-, esiopetus-, koulu- ja oppilaitosympäristöön sopivia varhaisen tuen ja hoidon käytänteitä.

3. Kehitetään kansallisesti sähköisiä palveluja ja työtapoja sekä tuetaan niiden käyttöönottoa varhaiskasvatukseen, esiopetuksen, koulun ja oppilaitoksen työn tueksi
4. Tunnistetaan yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen työhön liittyviä osaamistarpeita ja järjestetään tarvittavaa koulutusta

Kehittämistyö kohdistui varhaiskasvatukseen, esi- ja perusopetukseen sekä toisen asteen koulutukseen. Niitä tuettiin kehittämään hyvinvoinnin edistämiseen tarvittavaa yhteistyötä myös perhekeskusten, erityis- palveluiden, nuorisotyön, perusopetuksen kerhotoiminnan sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan kanssa.

Kehittämistyön kansalliset ja maakunnallisten hankkeiden tehtävät

LAPE-muutosohjelman toimeenpano pohjautui projektisuunnitelmiin. Kehittämiskokonaisuuksittain valmistelluissa suunnitelmissa kuvattiin, miten toimeenpano toteutetaan sekä kansallisina että maakunnallisina kehittämistehtävinä.

Maakunnallisten hankkeiden piloteissa kehitettiin paikallisesti varhaiskasvatukseen, esiopetuksen, koulun ja oppilaitosten yhteisöllistä ja yksilökohtaista työtä. Kehittämistyötä toteutettiin toimenpiteiden 1. ja 2. tavoitteiden ja maakunnallisten tehtävien mukaisesti. Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena -kehittämiskokonaisuuden valitsi 11 maakuntaa ja pääkaupunkiseutu. Kehittämistyötä tehtiin seuraavissa maakunnissa: Etelä-Karjala, Etelä-Savo, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Pirkanmaa, Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa, Päijät-Häme, Pääkaupunkiseutu, Satakunta, Uusimaa ja Varsinais-Suomi.

Maakunnallisten hankkeiden kehittämistyön tilanne syksyllä 2017

Syksyllä 2017 tehtiin kysely maakunnallisten kehittämistöiden etenemisestä. Saadut vastaukset kuvasivat hyvin muutosohjelman maakunnallisten hankkeiden kehittämistyön vaiheita. Useissa vastauksissa kuvattiin osittain vielä kehittämistyön suunnitelmaa – mitä aiotaan tehdä – ja vastaavasti konkreettisten kehittämis-toimenpiteiden kuvaaminen oli vähäisempää. Kehittämistyötä oli kuitenkin viety eteenpäin LAPE-ohjelman periaatteiden (osallisuus, lapsen oikeudet ja lapsen etu, voimavarojen vahvistaminen, lapsi-, nuori- ja perhelähtöisyys, perheiden monimuotoisuus) mukaisesti.

Maakuntavierailut syksyllä 2018

Osana kansallista toimeenpanon tukea järjestettiin syksyllä 2018 kehittämistyössä mukana olevien maakuntien ja opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa neljä maakuntavierailua. Tapaamisiin osallistuvat opetus- ja kulttuuriministeriöstä Katja Bergbacka ja Anne Onnela, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta Eva Autio ja Marke Hietanen-Peltola sekä Opetushallituksesta Maj-Len Engelholm, Ulla Laine ja Riia Palmqvist.

Maakuntavierailulla esiteltiin osa maakunnallisissa hankkeissa kehitetyistä toimintamalleista. Tapaamisissa sovittiin, mitkä esitellyistä malleista kootaan yhteen omaksi julkaisuksi. Yhteinen keskustelu kansallisen toimeenpanon tuen, maakunnallisten hankkeiden kehittämistoiminnasta vastaavien ja kehittämistyötä toteuttavien toimijoiden kanssa vahvisti yhteistä tahtotilaa varhaiskasvatukseen, koulun ja oppilaitoksen mahdollisuudesta tukea lasten ja nuorten hyvinvointia. Maakunnalliset kehittämistoimenpiteet olivat konkretisoituneet ja tarkentuneet syksyn 2017 kyselyn tuloksiin verrattuna. Lisäksi esiteltyjen toimintamallien ja -käytänteiden tavoitteet olivat maakunnallisten hankkeiden projektisuunnitelmien mukaisia.

Kehittämistyön tulokset

Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa – varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos hyvinvoinnin tukena -kehittämistyön tuloksia -verkkojulkaisu sisältää esimerkkejä LAPE-muutosohjelman aikana kehitetyistä toimintamalleista ja -käytännöistä. Julkaisuun kootut kuvaukset ovat maakunnallisessa tai paikallisessa

kehittämistyössä mukana olleiden toimijoiden kirjoittamia. Julkaisussa esitellään 44 mallia, jotka pohjautuvat muutosohjelman projektisuunnitelmaan.

Julkaisun sisältö on jaettu yhdeksään temaattiseen kappaleeseen. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman yksi keskeinen periaate on ollut osallisuuden vahvistaminen. Ensimmäiseen kappaleeseen on koottu malleja, joiden avulla vahvistetaan lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta. Kappale sisältää konkreettisia esimerkkejä osallisuutta tukevan toimintakulttuurin luomisesta. Seuraavassa kappaleessa on esimerkkejä vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Kappaleessa kuvataan muun muassa uudenlaisia tapoja toteuttaa varhaiskasvatuksen tai koulun vanhempaintilaisuus. Seuraavan kappaleen fokus on ammattilaisten välisessä yhteistyössä. Kappaleessa on esimerkkejä varhaiskasvatuksen ja terveydenhuollon välisestä yhteisen työn toimintatavoista sekä erityis- ja peruspalveluiden välisestä yhteistyöstä. Julkaisun seuraavissa kappaleissa kuvataan opiskeluhuollon järjestämiseen ja yhteisölliseen sekä yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon kehitettyjä malleja. Kappaleessa on kuvattu muun muassa opiskeluhuollon maakunnallisen työryhmän toimintamalli ja malli esiopetuksen opiskeluhoollosta. Seuraavaan kappaleeseen on koottu esimerkkejä opiskeluhoollon yhteisöllisyyttä tukevista toimintakäytännöistä. Julkaisussa on myös oma kappale yksilökohtaisesta opiskeluhoollosta, jossa esitellään useita yksilökohtaisen opiskeluhooltotyön käytänteitä. Julkaisun lopun teemoina ovat tiedolla johtaminen ja työntekijöiden osaaminen. Osioon on koottu esimerkkejä varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitosten tiedolla johtamiseen ja työhön liittyvien osaamistarpeiden tunnistamiseen kehitetyistä malleista.

Julkaisussa on kuvattu LAPE-muutosohjelman konkreettisia, maakunnallisissa hankkeissa kehitettyjä malleja. Julkaisu tarjoaa kehittämistyöstä kiinnostuneille lukijoille tietoa ajankohtaisista lasten ja nuorten hyvinvointia vahvistavista työn menetelmistä. Mallien käytännön kuvausten avulla kehittämistyö konkretisoituu ja auttaa hahmottamaan mahdollisuudet myös paikallisen hyvinvointityön vahvistamiseksi. Julkaisu ei ole kattava kuvaus kaikista maakunnallisissa hankkeissa kehitetyistä toimintamalleista, vaan kannustin lisätiedon etsimiseen.

1. Osallisuus

Luokan hyvinvointisuunnitelma – kodin ja koulun yhdessä tekemisen malli

Sari Välimaa

”Yhteisessä prosessissa syntyy kaikille osapuolille onnistuneen hyvinvointityön jaettu kokemus.”

Varsinais-Suomen LAPE-hankkeessa kehitettiin lasten ja huoltajien osallisuutta vahvistava hyvinvointityön prosessi eli luokan hyvinvointisuunnitelma. Prosessissa luokan hyvinvointityötä suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä oppilaiden, heidän huoltajiensa ja koulun toimijoiden kesken. Mukaan voidaan kutsua toimijoita myös nuorisotoimesta, kolmannelta sektorilta, erikoissairaanhoidosta tai sosiaalityöstä.

Luokan hyvinvointisuunnitelman tavoitteena on

- tukea ja lisätä perheiden hyvinvointia
- lisätä kaikkien prosessissa toimivien osallisuutta sekä asianomistajuutta
- edistää ja syventää koulun ja kodin välistä yhteistyötä

Pilotti hyvinvointisuunnitelmasta

Luokan hyvinvointisuunnitelmapilotin toteuttamiseen osallistuvat pilottiluokan oppilaat, oppilaiden huoltajat, opettaja(t), koulun opiskeluhuollon toimijat (koulukuraattori ja terveydenhoitaja), sairaalakoulun erityisluokanopettaja, LAPE-hankeagentit ja Turun yliopiston hoitotieteen laitoksen tutkijat.

Pilotti aloitettiin LAPE-hanketoimijoiden, pilottikoulun luokanlehtorin ja opiskeluhoitotoimijoiden taustalla, jonka jälkeen huoltajat kutsuttiin mukaan koululla järjestetyssä vanhempainillassa.

Pilotin alussa selvitettiin oppilaiden omia hyvinvoinnin kokemuksia. Lapset arvioivat omia liikuntatottumuksiaan, ravitsemustaan, voimavarojaan ja päivittäistä elämänrytmiään ja saivat niistä palautetta. Hyvinvointia ja voimavaroja selvitettiin pelillisen sovelluksen avulla.

Oppilaiden antamien arviointien jälkeen tuloksia tarkastellaan oppilaiden, huoltajien, opettajien ja muiden pilotissa mukana olleiden tahojen kanssa ja laaditaan luokan oma hyvinvointisuunnitelma. Yhteisesti tehdyn suunnitelman avulla tuetaan ja lisätään lapsen koulunkäynnin, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta tärkeitä asioita.

Yhdessä valittuja lasten ja perheiden hyvinvointia vahvistavia toimintoja toteutetaan sekä luokkatasolla että tarvittaessa yksittäisten oppilaiden/perheiden kohdalla. Osana kodin ja koulun yhteistyötä perheille ja lapsen koulunkäyntiin voidaan tarjota tukea esimerkiksi Family School -perheluokkatyöskentelyn muodossa.

Luokan hyvinvointisuunnitelmaprosessin arviointia

Hyvinvointisuunnitelmaprosessi on joka kerta ainutlaatuinen, luokkansa näköinen ja kertoo yhden luokan hyvinvointityön kehittämistarinan. Luokan hyvinvointisuunnitelmaprosessin moniammatillisella yhteistyöllä vahvistetaan myös perus- ja erityistason toimijoiden välistä yhteistyötä. Oppilaiden ja perheiden hyvinvoinnin tukeminen on koulun keskeisintä opiskeluhoitotyötä. Kun yhdessä pyritään selvittämään lasten ja perheiden itse esille nostamia hyvinvointitarpeita, kyetään myös paremmin auttamaan oppilasta ja hänen perhettään mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja ilman päällekkäisiä palveluja.

Pilotissa kehitetyllä hyvinvointisuunnitelmaprosessilla edistetään oppilaiden ja huoltajien osallisuutta ja se antaa työvälineen yhteisölliseen opiskeluhoollon toteuttamiseen.

Nuoret kehittämässä opiskeluhoollon palveluja

Silva Sevola & Sanna Immonen

Nuoret ja päättäjät kohtaaminen

Nuoret ja päättäjät -kohtaaminen järjestetään vuosittain Kokkolan nuorisovaltuuston, yläkoulujen ja toisen asteen oppilas- ja opiskelijakuntien hallitusten edustajien sekä kaupungin hallinnon yhteistyönä. Kohtaamisen tavoitteena on tarkastella ja tehdä toimenpide-ehdotuksia nuoria koskevissa asioissa. Nuoret valmistelevat ennakoon kysymyksiä, jotka suuntaavat keskustelua ja tavoiteltavia toimenpide-ehdotuksia. Vuoden 2017 kohtaamiseen otettiin LAPE-muutosohjelmasta nuorten hyvinvointiin liittyviä aiheita. Nuoret valmis- telivat hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä, joista tärkeimpänä oli opiskeluhoollon kehittäminen. Kohtaamis- päivässä osallistujat jaettiin teemaryhmiin kunkin osallistujan kiinnostuksen ja asiantuntemuksen mukaises- ti. Tilaisuudessa virkamiehet ja luottamushenkilöt keskustelivat aiheesta yhdessä nuorten kanssa.

Yhteiset tapaamiset

Nuoret ja päättäjät -kohtaamispäivässä nuoret ottivat esille luottamusta koskevan teeman. Nuorten kanssa järjestettiin tapaaminen, jossa aiheet käsiteltiin ja sovittiin jatkotyöskentelystä. Jatkotapaamisia oli yhteen- sä viisi. Mukana tapaamisissa oli 1–7 nuorta, työntekijöitä ja opiskeluhoollon henkilöstöä ja yhteistyö- kumppaneita. Nuoret olivat sekä lukiolaisia että ammattiopistolla opiskelevia.

1. tapaamisella aiheena oli luottamus opiskeluhoollon palveluissa. Luottamus on tärkeää, jotta apua voi hakea matalalla kynnyksellä. Esille tuotiin myös lainsäädännön näkökulma ja ammattilaisten tapauskohtai- nen harkinta sekä avoimuus nuorelle eri tilanteissa.

2. tapaamisella keskusteltiin opiskeluhoollon tiedottamisesta ja nuorten ajatuksia hyvästä kohtaamises- ta. Mukana oli muutama käytännön työtä tekevä terveydenhoitaja.

3. tapaamisella käsiteltiin laajoja terveystarkastuksia. Osastonhoitaja esitteli laajojen terveystarkastus- ten sisältöä nuorille keskittyen erityisesti 8. luokan tarkastukseen. Luottamus ja yksilöllisten tarpeiden huomioiminen laajassa tarkastuksessa koettiin tärkeäksi.

4. tapaamisen aiheena oli kiusaaminen. Mukana olivat kolme koulunuorisotyöntekijää, psykologi ja kuraattori sekä oppilaitospoliisi. Tapaamisessa keskusteltiin kiusaamisesta, siihen puuttumisen ja ennalta- ehkäisyyn keinoista.

5. tapaamisessa sovittiin toimenpiteitä aiemmillä tapaamisilla käsiteltyihin aiheisiin. Yhdessä ideoit- tiin konkreettisia ehdotuksia, joita yhdessä johtavien viranhaltijoiden kautta voidaan viedä eteenpäin. Nuoret toivoivat hyvinvointiteemojen käsittelyyn osallistumista, esimerkiksi työpajojen suunnitteluun ja toteutuk- seen koululla. Lisäksi toivottiin yhteistyötä opiskeluhoollon palveluiden työntekijöiden kanssa, esimerkiksi osallistumista terveydenhoitajien kokouksiin.

Arviointia ja jatkekehittämistä

Tapaamisissa nuoret kertoivat kokemuksiaan opiskeluhoollon palveluista ja kokemusten jakaminen koettiin hyvänä. Nuorten mielipiteiden kysymistä ja heidän mukaanottoa eri työryhmiin pidettiin tärkeänä. Yhteisen vuoropuhelun toivottiin jatkuvan myös laajemmalla kokoonpanolla. Nuoret olivat aktiivisia, esimerkiksi yksi nuorista lupasi osallistua omalla koululla terveydenhoitajan tilan opasteen visualisointiin. Todettiin, että luottamus on keskeinen osa opiskeluhoollon työn vaikuttavuutta. Esimerkiksi terveys- tarkastuksista saatu hyöty edellyttää esitietolomakkeeseen vastaamisen ja keskustelujen luottamuksellisuutta.

Jatkossa yhteistyötä on kehitettävä ja laajennettava, jotta nuorten kokemus osallisuudesta vahvistuu. Toiminta voi sisältyä koulun suunnitelmiin, kuten opetus- ja opiskeluhoollon suunnitelmiin ja lukuvuosi- suunnitelmiin ja sitä on myös dokumentoitava ja arvioitava.

Tietopohja- ja indikaattorityö palveluiden kehittämisen pohjana

Karl-Erik Gustafsson

Tulevaisuudessa kunta- ja maakuntahallinnossa tehdään strategisia linjauksia, jotka pohjautuvat laajaan tietopohjaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista. Hyvinvointia mittaamalla selviää, mitkä kehittämistoimet kunnissa ja maakunnassa edistävät hyvinvointia paikallisesti ja alueellisesti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on tuottanut kunnille laajamittaisesti materiaalia Kouluterveyskyselyn hyödyntämiseksi. Kuntien, koulujen ja oppilaitosten tapa käsitellä tuloksia vaihtelee. Lisäksi seurattavia indikaattoreita käsitellään harvoin nuorten kanssa.

Indikaattorityöpajat olivat osa Yhdessä olemme enemmän - LAPE Uusimaan kehittämistyötä.

Indikaattorityöpajat

Kehittämistyön tavoitteena oli tarkastella Kouluterveyskyselyn tulosten pohjalta kuntien välisiä hyvinvointieroja ja pohtia nuorten kanssa, mistä erot johtuvat ja millaisin keinoin hyvinvointia voidaan edistää. Tähän tarkoitukseen järjestettiin kaksi samansisältöistä työpajaa huhtikuussa 2018.

Työpajoihin osallistui nuorisoraadin ja nuorisovaltuuston edustajia sekä nuorten parissa työskenteleviä aikuisia. Nuoret olivat käsitelleet Kouluterveyskyselyn indikaattoreita ja tuloksia ennakkoon omissa koukousseissaan ja pohtineet tulosten syitä ja seurauksia. Etukäteen kerättyjä ajatuksia käytettiin johdantona työpajatyöskentelyyn.

Työpaja toteutettiin open space -menetelmällä: nuoret kiersivät fläpiltä toiselle kiinnostuksensa mukaan. Fläpeillä saattoi keskustella muiden kanssa tai vain kirjata omat ajatukset ylös. Osaan nuorten esiin nostamista ajatuksista olikin jo tartuttu. Uutena ajatuksena nousi esiin ennaltaehkäisevän hyvinvointityön vahvistaminen ja toisena pohdinta siitä, miten hyvinvointi-indikaattoreita voidaan jatkossa käsitellä yhdessä nuorten kanssa.

Indikaattorien valinta

Työpajaan valitut indikaattorit valitsi pajaa valmistellut asiantuntijajoukko (nuorisotyöntekijä, erityislastentarhan opettaja, koulupsykologi, sivistysjohtaja ja terveydenhoitaja). Valittujen indikaattorien piti kuvata hyvinvoinnin mittaamisen näkökulmaa ja tavoitteena oli löytää positiivisia poikkeamia, jotka kannustaisivat maakunnalliseen vertailuun.

Käsittelyyn otettiin Kouluterveyskyselystä yksitoista hyvinvoinnin indikaattoria, joita tarkasteltiin 8.-9.lk:n tulosten näkökulmasta hankealueemme kuntien tilannetta keskenään vertaillen.

Valitut indikaattorit:

1. [Tuntee, että elämällä on päämäärä ja tarkoitus, %](#)
2. [Tuntee olevansa arvokas, %](#)
3. [Kokee elämän olevan hyvin hallinnassa, %](#)
4. [Kokee olevansa tärkeä osa lähiyhteisöä, %](#)
5. [Ei yhtään läheistä ystävää, %](#)
6. [Tuntenut itsensä usein rentoutuneeksi, %](#)
7. [Raittius, %](#)
8. [Pitää koulunkäynnistä, %](#)
9. [Hyvä keskusteluyhteys vanhempien kanssa, %](#)
10. [Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, %](#)
11. [Mahdollisuus keskustella koulun aikuisen tai muun ammattihenkilön kanssa mieltä painavista asioista, %](#)

Indikaattoreiden kysymyksenasettelu vaihtelee, mistä johtuen hyvinvoinnin mittaamisen näkökulma osoitautui hankalaksi. Valinnassa tärkeäksi nähtiin myös tuloksiin vaikuttamisen mahdollisuus. Paikallistasolla, yksittäisessä kunnassa tai koulussa voidaan tehdä paljon esimerkiksi koulunkäyntielekkyyden kasvattamiseksi tai yksinäisyyden vähentämiseksi.

Esimerkkejä hyvinvointi-indikaattorien tulosten aiheuttamasta pohdinnasta

Eräässä kunnassa nuoret kokevat itsensä useammin rentoutuneeksi kuin muut saman maakunnan nuoret, jopa useammin kuin maan keskiarvo. Millaista elämä on tässä kunnassa, mikä tukee nuorten rentoutumisen kokemusta ja miten tilanne saataisiin muihin kuntiin? Eräässä kunnassa nuoret ovat enemmän raittiita, miksi? Mitä on tehty, kun trendinä tilastojen mukaan koulunkäynnistä pitäminen on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana vankasti?

Indikaattori 4: Kokee olevansa tärkeä osa lähiyhteisöä		
	Hanko	Järvenpää
Miltä kuntanne tulos vaikuttaa muihin kuntiin verrattuna?	Tulos on keskiarvo	Yksi Uudenmaan parhaista tuloksista.
Minkälaisia tunteita tulos herättää?	Herättää tyytyväisyyden tunnetta	Hyvä tulos.
Minkä arvellette olevan syynä tulokseen?	Pieni kaupunki, kaikki tuntevat toisensa, kaverit ovat lähellä ja opiskelu ryhmät ovat melko pieniä.	Paljon harrastusmahdollisuuksia. Yksi nuorisotalo, jossa kaikki nuoret kohtaavat toisensa.
Mitä pitäisi tehdä, jotta tulos paranisi entisestään?	Enemmän tapahtumia Hankoon, annetaan nuorille tunne, että he pystyvät vaikuttamaan	Ryhmyttämisen kehittäminen. Kouluyhteisössä annetaan nuorille mahdollisuus vaikuttaa enemmän, esimerkiksi järjestää tapahtumia.
Kuka pystyy vaikuttamaan tai muuttamaan tulosta?	Tuodaan poliitikot ja päättäjät lähemmäs nuoria	Nuoren vanhemmat, kouluhenkilökunta ja poliitikot.

41 13.12.2018 9.4 ja 16.4 Hyvinvoinnin indikaattorit

Kuva 1. Esimerkki tulosten pohdinnasta

Valittujen indikaattorien jatkotarkastelu

Indikaattorit annettiin tarkasteltaviksi hankealueen (18 kuntaa) nuorisovaltuustoille ja nuorisoraadeille. Nuoret tarttuivat haasteeseen ja kävivät arvokasta keskustelua indikaattoreiden antamasta hyvinvointitiedosta ja antoivat ehdotuksiaan hyvinvoinnin lisäämiseksi. Näkökulmat olivat arvokkaita ja käytännönläheisiä.

*”Työskentely herätti ajatuksia. Oli tosi mielenkiintoista nähdä mitä Hankolaiset oli vastaan-
neet. Ei ne vastauksiin liittyvät ilmiöt meille ole vieraita. Oli tärkeää päästä selittämään ilmi-
öitä aikuisille.”*

Arthur Alén Hangon nuorisoraati

Kokemuksia Kouluterveyskyselyn tulosten käsittelystä

Tulosten käsittely opettajankokouksessa, sivistyspalveluiden johdossa tai opiskeluhuoltoryhmissä ei riitä. Tuloksia kannattaa käsitellä myös oppilaiden kanssa. Indikaattorityöpajat ovat esimerkki tulosten käsittelystä.

Tulosten käsittely oppilaskunnan kanssa osana opetusta on vielä vähäistä ja kaipaa ohjeita ja tukea. Indikaattorityöpajoihin osallistuneiden nuorten mukaan varhaisella tuella ja perheiden kasvatusvastuun tukemisella voidaan vaikuttaa lasten ja nuorten hyvinvointiin vankemmin.

Hyvinvointitiedon seuraaminen ja positiivisten poikkeamien etsintä yhdessä nuorten kanssa vahvistaa myös heidän osallisuuttaan.

Lisätietoja

Työpajojen tuotokset www.lapeuusimaa.fi

Kohti lapsiystävällistä maakuntaa -ohjeistus

<https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Vaikuttaminen/Kohti+lapsiyst%C3%A4v%C3%A4llist%C3%A4+maakuntaa+ohjeistus.pdf>

Meidän olohuone – kohtaamispaikka kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville nuorille

Tomas Öhman

Kehitysvammaisten tukiasuminen tarkoittaa omaa asuntoa ja asumiseen liittyviä tukipalveluja. Omassa asunnossa asuminen luo tarpeita myös vapaa-ajan toiminnoille. Vammaispalveluiden ammattilaiset pohtivat tukiasunnoissa asuvien kehitysvammaisten vapaa-aikaan liittyviä tarpeita, jolloin syntyi ajatus heidän omasta paikasta, johon voisi vapaa-ajallaan tulla ja jossa olisi kavereita ja mielekästä tekemistä. Tavoitteena oli luoda kaikille avoin, pääkohderyhmänään kehitysvammaiset tai erityistä tukea tarvitsevat nuoret ja nuoret aikuiset, vapaa-ajanviettopaikka. Osana Uudenmaan LAPE-hanketta alettiin kehittää Meidän olohuonetta.

Pilotin vaiheet

1. Tarpeen selvittäminen

Ensin selvitettiin omassa asunnossa asuvien kehitysvammaisten omia toiveita ja tarpeita. Heille postitettiin vapaa-ajanviettoa koskeva kysely. Sama kysely jaettiin päivätoiminnassa mukana oleville ja kuunneltiin myös heidän toiveitaan. Lisäksi Keskuspuiston ammattiopistolle ja paikalliselle erityiskoululle välitettiin tieto suunnitteilla olevasta toiminnasta ja jaettiin kyselyt.

2. Kyselyn tuloksia

Kyselyn vastaukset eli toiveet vapaa-ajanvietosta olivat helposti toteutettavia. Toivottiin muun muassa yhdessäoloa, kavereiden tapaamista, hengailua, kahittelua, pelaamista, leipomista. Kyselyiden lisäksi selvitettiin samankaltaisen toiminnan toteutusta muualla Suomessa ja esille nousi samoja asioita kuin kyselyyn saadut vastaukset.

3. Toive kokoontumispaikasta

Tukiasunnoissa asuvat kehitysvammaiset toivoivat yhteistä vapaa-ajanviettopaikkaa. Seuraavaksi etsittiin sopivaa vapaa-ajanviettopaikkaa ja yhteistyökumppaneita. Paikaksi tarjottiin keskustan ulkopuolelta avoimen päiväkodin päiväkäytössä oleva tila. Tilassa oli kahvinkeittomahdollisuus, videotykki, säkkituoleja ja keittiö.

4. Yhteistyökumppanit

Yhteistyökumppaneina tässä pilotissa olivat ammattikorkeakoulun sairaanhoitaja- ja sosionomiopiskelijat. Lisäksi nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajaopiskelijat olivat mukana järjestämässä ohjelmaa vapaa-ajanviettopaikkaan.

Yhteistyö opiskelijoiden kanssa alkoi maaliskuussa 2018. Opiskelijat valitsivat kyselyjen tulosten mukaan jokaiselle tapaamiselle teeman. Yhteisissä tapaamisissa muun muassa leivottiin, rentouduttiin, valokuvattiin, järjestettiin juhlat ja pidettiin musiikkiaiheinen kisa. Opiskelijayhteistyö toimi hyvin. Myös opiskelijat kertoivat saaneensa Meidän olohuoneen toiminnasta arvokasta ohjauskokemusta ja kokemuksia kehitysvammaisten kanssa toimimisesta. Opiskelijoita oli mukana kerrallaan noin kahdeksan ja vammaispalveluista yksi ohjaaja. Lukukauden päätyttyä toimintaa jatkettiin juhannukseen asti vammaispalveluiden järjestämänä.

5. Osallistujat

Monet Meidän olohuoneen kävijöistä olivat mukana koko toiminnan ajan. Tapaamisissa oli keskimäärin kymmenen kävijää, joista valtaosa oli nuoria tai nuoria aikuisia. Osalle kävijöistä tämän kaltaisen toiminnan tarve jatkuu pidempään verrattuna vammattomiin nuoriin. Toiminta koettiin palautteen perusteella mielekkääksi ja sitä myös suunniteltiin ja kehitettiin koko ajan yhdessä toimintaan osallistujien kanssa.

Kokemuksia

Meidän olohuoneen toiminta jäi kevään mittaiseksi kokeiluksi. Toiminnan vakiinnuttamista auttaisi yhteistyö kaupungin nuorisotoimen ja järjestöjen kanssa. Meidän olohuone toiminta yhtenä kunnan vakiintuneena palveluna tavoittaisi hyvin tukiasunnoissa asuvat kehitysvammaiset. Tarve Meidän olohuoneen -tyyppiselle toiminnalle on olemassa, koska jokaisella tapaamiskerralla paikalla oli kävijöitä. Lisäksi vastaavaa toimintaa ei tälle kohderyhmälle ole tarjolla. Meidän olohuone kohtaamispaikkana tukee itsenäistyviä kehitysvammaisia nuoria ja nuoria aikuisia ja tuo heidän kaipaamaansa sisältöä vapaa-aikaan.

Lapsen hyvä päivä – esimerkki osallisuudesta

Anne Frimodig

Millainen on lapsen hyvä päivä lapsen itsensä määrittelemänä? Ja miten kerätään tieto lapselta itseltään? Lapsella on oikeus osallistua omassa asiassaan ja aikuisen on mahdollistettava lapsen osallistuminen.

Lapsen osallisuus on tärkeä osa niin kunnassa kuin tulevassa maakunnassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen tähtäävää työtä. Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten hän on itse mukana toteuttamassa, arvioimassa tai määrittämässä omaan elämäänsä vaikuttavia asioita. Kyse on lapsen omasta subjektiivisesta kokemuksesta, jossa hän voi tulla kuulluksi ja nähdyksi omassa asiassaan.

Osana Pohjois-Karjalan LAPE-hanketta järjestettiin keväällä 2018 kunnissa tapahtumia, joiden tavoitteena oli kuulla kuntalaisia hyvinvointia ja terveyttä edistävissä asioissa, tuoda ajankohtaista tietoa kärkihankkeista ja maakuntauudistuksesta ja tehdä myös vapaamuotoisemmin yhdessä hyvinvointia lisääviä asioita kuntalaisten kanssa.

Lasten ja perheiden tapahtumakierroksen suunnittelu

Osa lasten ja perheiden tapahtumista pidettiin yhdessä ja osa erikseen muiden toimijoiden kanssa. Tapahtumissa oli mukana järjestöjä, vanhus-, eläkeläis- ja vammaisneuvosto, koulutusorganisaatioita, maakunta- ja sote-uudistusta valmistelevalle henkilöstölle sekä eri hankkeissa olevia hankehenkilöitä.

Lasten ja lapsiperheiden tapahtumakierros

Lasten ja lapsiperheiden tapahtumakierros alkoi helmikuussa jäänveiston Suomen mestaruuskisoista ja päättyi eri toimijoiden kanssa kesäkuussa helteisellä torilla, jossa toriyleisöä leikitettiin metsästäämään leijonaa. Kaikissa tapahtumissa kerättiin lapsilta tietoa siitä, mikä tekee heidän päivästänsä hyvän ja turvallisen. Tapahtumien kirjo oli valtaisia, mutta mieleenpainuvinta oli lasten ja nuorten sekä aikuisten ilo tehdä ja osallistua.

Lapset kertovat mitkä asiat ovat merkityksellisiä

Kierroksen tavoitteena oli osallistaa lapsia ja nuoria kertomaan, mitkä asiat he kokivat merkityksellisinä. Pienet lapset kertoivat päivästänsä leikin varjolla, joko piirtäen, kirjoittaen tai haastattelemalla toisiaan. Lasten ajatukset kirjattiin talteen ja koottiin puun lehdiksi kartongille piirrettyyn puuhun tai niistä tehtiin valtaisa mittarimato. Lasten vastauksia saatiin yhteensä 438 kappaletta ja niitä kirjoittivat niin ala- kuin yläkoululaiset.

Vastausten perusteella eniten lapsen hyvään päivään kuuluivat perhe, ystävät ja kaverit. Toiseksi hyvän päivän muodostivat harrastukset ja eri liikuntamuodot. Kolmanneksi eniten lapsille merkityksellisiä asioita olivat lemmikit ja eläimet. Nämä ovat myös arjen koettuun turvallisuuteen kuuluvia perusasioita. Lisäksi saatiin muutamia vastauksia vanhemmilta ja isovanhemmilta. Heidän vastauksissa korostui arjen turvallisuuteen liittyvät teemat kuten terveyskeskuksen, poliisin tai naapurin läheisyys erityisesti silloin, jos vastaus kosketta syrjäseudulla asuvaa kuntalaista.

Kokemuksia

Tapahtumakierros oli monen eri toimijan yhteinen tuotos. Yhteisen ideoinnin ja suunnittelun avulla tultiin tutuksi, mikä madaltaa yhteydenotokynnystä jatkossa muun muassa sivistyksen, soten ja järjestötoimijoiden kanssa.

Suurimpana haasteena oli eri toimijoiden aikataulujen yhteensovittaminen. Vastuuhenkilöillä oli apuna suunnittelussa sähköinen alusta, jonne tapahtuminen päivitykset vietiin. Yhteiset kokoontumiset ja selkeä työnjako vahvistivat yhteistyötä.

Tulevaisuudessa vastaavien tapahtumien järjestäminen monitoimijaisesti hyödyttää niin viranomaisia kuin kuntalaisia. Tilaisuudet antavat kuntalaiselle äänen tilanteessa, jolloin esimerkiksi palveluja uudistetaan. Parhaiten kuuleminen toteutuu menemällä mukaan kuntien omiin tapahtumiin. Jos halutaan tietoa lapsilta, näiltä leikkimisen asiantuntijoilta, heitä lähestytään heidän ikätasolleen sopivalla tavalla. Lapsilta saadun tiedon avulla opimme sen, mitkä tekijät ovat heidän elämässään tärkeimpiä.

Hyvän päivän huoneentaulu

Lasten tuotokset on koottu Hyvän päivän -huoneentauluksi, jonka voi laittaa seinälle. Huoneentaulu pysäyttää pohtimaan, onko lasten nostamat tekijät läsnä tässä päivässä? Onko lapsella turvallisia aikuisia ympärillään? Ja onko lapsella ystäviä ja harrastuksia?

Osallisuutta ja kohtaamista vahvistavia toimintamalleja

Saara Hanhela

Lapsi- ja perhelähtöisen toimintakulttuurin, -tapojen ja -mallin rakentamisen työn tueksi tarvitaan monipuolisesti lasten, nuorten ja perheiden ääntä. Muutosohjelman alussa tehty LAPE Etelä-Savon osallisuuden toteuttamissuunnitelman oli osallisuustyön ohjenuora.

Osallisuuden toteuttamisen tavoitteena oli kuulla useita ja erilaisia lasten, nuorten ja perheiden ääniä. Painotuksena oli arjen toimintaympäristössä tapahtuva osallisuus, jolloin mennään lasten, nuorten ja perheiden omalle maaperälle tutustumaan. Kehittämistyössä haluttiin vahvistaa kokemusta vaikuttamisesta ja tasavertaisesta osallistumisesta palveluiden kehittämiseen palvelun tarjoajien rinnalla. Arjen toimintaympäristössä tapahtuvan osallisuuden lisäksi hyödynnettiin edustuksellista ja kokemusasiantuntijamaista osallisuutta. Tärkeää on tukea osallisuutta niin, että lapsi, nuori ja perhe voi olla mukana heille sopivan ajan.

Kodin ja koulun välinen yhteistyö: Kiva päivä -työskentely luokissa

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena -kehittämiskokonaisuus keskittyi yhteisöllisen hyvinvointityön maakunnalliseen mallintamiseen. Mallia varten haluttiin kuulla koululaisten ajatuksia hyvinvoinnista, jotta heidän tuottamaa materiaalia voidaan hyödyntää ammattilaisille järjestettävissä työpajoissa. Keväälle 2018 sovittiin kouluvierailuja ja luotiin osallistumisen työskentelymalli, jossa oppilaat osallistuvat hyvinvointityön määrittelyyn.

Ensin lasten kanssa piirrettiin kiva päivä -kuvat. Aloitettiin siitä hetkestä, kun lapsi tulee kouluun ja päättyi siihen, kun lapsi meni nukkumaan. Lapsia pyydettiin kuvaamaan kivan päivän kulkuun vaikuttavia asioita. Seuraavaksi oppilaat työskentelivät itsenäisesti post it -lappujen kanssa. Oppilaat miettivät vihreille lapuille 1-3 asiaa, jotka vaikuttavat siihen, että tulee mielellään kouluun sekä punaisille lapuille 1-3 asiaa, jotka vaikuttavat siihen, että ei tule mielellään kouluun. Miettimisen jälkeen oppilaat veivät laput janalle siihen kohtaan, kuinka suurena tai pienenä asiana he kokivat kirjoittamansa. Seuraavaksi lapset kirjoittivat post it -lapuille miten aikuinen voi vaikuttaa lapsen kivaan päivään tai kouluun tulemisen mielekkyyteen. Lapuille kirjoitetut lasten ajatukset koottiin yhteen ja niistä keskusteltiin yhdessä opettajan kanssa.

Opettajien kanssa käydyn keskustelun jälkeen malliin lisättiin osio, jossa opettaja kokoaa työskentelyn tulokset yhteen ja esittelee ne luokan vanhempainillassa. Vanhempien ja opettajan tehtävänä on luoda luokan hyvinvointia tukeva toimintasuunnitelma oppilailta kerätyn materiaalin pohjalta. Mallista tehtiin kaikkien käyttöön [osallisuustyökalu opettajille luokan hyvinvointityötä](#) varten.

Perheillat vanhemmuuden tukena

Syksyllä 2017 järjestettiin perheilloja: teemallisia vanhempainiltoja päiväkodeissa ja kouluissa. Tavoitteena oli vanhemmuuden tukeminen, informaation jakaminen, palveluiden ja toimijoiden esittely ja mahdollisuus vertaistukeen. Perheillojen teemoina olivat lapsen käytöksen pulmat, vanhemmuus eron jälkeen ja kiusaaminen. Toiveet teemoista tulivat perheiltä sosiaalisen median kautta. Tilaisuudet olivat kaikille avoimia riippumatta lasten iästä, hoitopaikasta tai koulusta.

Perheillat alkoivat iltapalan tarjoilulla. Tämän jälkeen MLL:n lastenhoitajat järjestivät ohjelmaa lapsille ja aikuisten ohjelmassa keskityttiin illan teemaan. Illassa mukana olevat asiantuntijat syvensivät aihetta ja esittelivät samalla omaa toimintaansa. Iltoihin pyrittiin saamaan mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon, sivistystoimen ja järjestöjen toimijoita. Muutamien iltojen paneelikeskusteluissa ja vapaamuotoisissa haastatteluissa oli mukana myös vertaisia. Heidän läsnäolonsa lisäsi yhteistä keskustelua. Illan teemaan liittyvän alustuksen jälkeen keskustelu jatkui pienissä ryhmissä. Perheilloissa oli mukana myös kaksi ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijaa, jotka toteuttivat kyselyn perheille ja tekivät illoista [opinnäytetyön](#). Perheiltamallista tehtiin kaikkien käyttöön tarkoitettu [osallisuustyökalu perheillojen järjestämiseen](#). Mallin mukaisten perheillojen järjestäminen jatkuu eri paikkakunnilla.

Perheet kehittäjinä: Aito kohtaaminen - huoneentaulu ja kampanja

Lapsilta, nuorilta ja vanhemmilta saadun palautteen mukaan kohtaamisen merkitys on hyvin tärkeää. Kehittäjäryhmän työpajassa pureuduttiin kohtaamisen kriteereihin. Luotu kriteeristö annettiin yli 80 kehittäjävanhemman Facebook-ryhmälle kommentoitavaksi. Osa vanhemmista kävi kriteerit läpi lasten kanssa. Saadut kommentit hyödynnettiin huoneentaulun kokoamisessa. Yhdessä vanhempien ja toimijoiden kanssa laadittiin aidon kohtaamisen huoneentaulu, jossa kiteytyy kohtaamisen ydin ja helmet. Huoneentaulua leviitettiin sosiaalisessa mediassa ja jaettiin maakunnan eri tapahtumissa. Aidon kohtaamisen huoneentaulun sisällöstä on keskusteltu kehittäjäryhmien, LAPE-verkoston, työryhmien, lasten, nuorten ym. tapaamisissa.

Aidon kohtaamisen -kampanjassa perheitä pyydettiin ilmoittamaan lasten, nuorten ja perheiden parissa toimiva henkilö, organisaatio, tiimi tai vastaava, jonka toiminnasta välittyy huoneentaulussa esitelty aito kohtaaminen. Perheet ovat lähettäneet jo yli 80 ehdotusta aidoista kohtaajista, joille on toimitettu kunniakirjat perheiltä tulleiden kiitossanojen ja perustelujen kera. Kunniakirjat on otettu vastaan liikuttunein mielin. Perheiden kirjoittamat perustelut koottiin yhteiseksi materiaaliksi, josta löytyy perheiden todelliset tarpeet ja toiveet: [materiaalia](#): varhainen tuki, vanhemmuuden tuki, perhelähtöisyys, lapsen/nuoren/perheen osallisuus. Koontia voi hyödyntää toimijoiden ja päättäjien kanssa työskentelyssä. Aidon kohtaamisen kampanjassa perheet määrittelevät kehittämisen suunnan ja ehdot.

Lisätietoja

Osallisuuden työkalut

- [Osallisuustyökalu opettajille luokan hyvinvointityöhön](#)
- [Osallisuustyökalu perheiltöjen järjestämiseen](#)
- [Osallisuustyökalu kunnan Perheparlamentin perustamiseen](#)
- [Työkalu oman osallisuuden toimintasuunnitelman kirjoittamiseen](#)

Aito kohtaaminen

- [Aito kohtaaminen huoneentaulu pdf-muodossa](#)
- Puheenvuoro LAPE-päivillä: [Saara Hanhela Aito kohtaaminen 9.10.2018.pdf](#)
- Neuvolan perheohjaajan blogiteksti: [Mitä on aito kohtaaminen?](#)
- LAPEn varhaisen tuen kehittäjäryhmän video: [Mitä tarkoittaa aito kohtaaminen?](#)

2. Yhteistyö vanhempien kanssa

Kuusi askelta kouluun

Heidi Hausalo

Lapsen koulunaloitus on iso muutos koko perheelle. Varhaiskasvatuksessa pohdittiin, miten perheitä voidaan tukea muutoksessa ja miten heitä autetaan etsimään ratkaisuja arkeen. Yleensä lapsen päiväkotina on ns. lähipäiväkoti ja perheet asuvat lähellä; tarkoituksena oli herättää perheissä ajatuksia myös yhteisön avusta ja nostaa esille yhteisöllisyyden merkitys lapsen arjen tukena.

Kuusi askelta kouluun -toimintamalli kehitettiin auttamaan esiopetusikäisten lasten perheiden orientoitumista koululaisen perheen arkeen. Malli kehitettiin Yhdessä olemme enemmän – LAPE Uusimaa -hankkeessa.

Kuusi askelta kouluun projektin tavoitteiksi määriteltiin:

- Pienen koululaisen ja hänen perheensä tukeminen koulun alkaessa
- Yhteisöllisyyden vahvistaminen
- Koululaistaitojen edistäminen

Kuusi askelta kouluun -projektin sisällön suunnittelu ja materiaalin kokoaminen alkaa vanhempien vanhempainillassa esille nostamista asioista ja alkuopetuksesta saaduista palautteista. Vanhempainillan jälkeen esiopetuksen henkilöstö suunnittelee tarkemmin teemat ja niihin liittyvät toiminnot kuudelle viikolle.

Pilotissa esiopetuksen lastentarhanopettajat suunnittelevat vanhempainillan ja sitä seuraavan kuuden viikon mittaisen projektin aikataulutuksen esiopetuksen toimintasuunnitelmaa tehdessään. Kevään vanhempainillan sisältöön oli liitetty vanhempien informointi toimintamallista.

Toiminnan käynnistyessä huoltajien kanssa käydään päivittäisiä keskusteluja, jotka liittyvät kyseisen viikon teemaan. Teemat alkavat tutuista päiväkotia, lapsia ja huoltajia koskettavista aiheista ja etenevät lähemmäs koululaisarkea kuuden viikon aikana. Teemat kestävät kerrallaan viikon ajan ja jokainen teema sisältää tehtävän sekä lapselle että huoltajalle. ”Läksy” on väline, jolla lapsi oppii yhdistämään koti- ja kouluarjen toisiinsa ja näin turvallisuuden tunne lisääntyy.

Kuusi askelta kouluun -toimintamallin keskustelujen sisällöt ovat seuraavat:

1. Viikko: Oma reppu ja läksyviikko

Huoltajan tehtävä: Ohjaa lasta huolehtimaan repusta ja läksyvihostaan

Lapsen tehtävä: Lapsi huolehtii omatoimisesti repusta ja läksystä

Maanantai: Kirjoita vihkoon oma nimesi

Tiistai: Kirjoita osoitteesi vanhemman mallin mukaan ja opettele se ulkoa

Keskiviikko: Kirjoita vanhempien puhelinnumerot. Harjoittele soittamaan vanhemmillesi.

Torstai: Keskustele kotona, mihin kouluun olet menossa ja kirjoita tulevan koulun nimi mallista vihkoon.

2. Viikko: Aamurutiinit kotona

Huoltajan tehtävä: Ohjaa ja seuraa lapsen selviytymistä aamurutiineista.

Lapsen tehtävä: Opettele vanhemman ohjaamana suorittamaan omatoimisesti aamurutiinit.

Maanantai: Keskustelkaa yhdessä päiväkodista annetuista aamurutiineihin liittyvistä kuvista, kuvat voidaan kiinnittää perheen aamurutiinien mukaiseen järjestykseen.

Tiistai-torstai: Harjoittele aamurutiineita kuvia hyödyntäen

3. Viikko: Avain ja ovi
Huoltajan tehtävä: Mieti koulunaloitukseen liittyen mistä lapsi löytää avaimensa ja missä sitä säilyttää. Keskustele lapsesi kanssa, miten toimitaan, jos avainta ei löydy tai se jää sisälle.
Lapsen tehtävä: Harjoittele oven avaamista avaimella ja oven sulkemista.
Tiistai: Harjoittele avaimen käyttöä, piirrä avaimesi kuva läksyvihkoon.
Keskiviikko-torstai: Harjoittele edelleen avaimen käyttöä, kuljettamista mukana ja säilyttämistä.
4. Viikko: Kaveritaidot uudessa ympäristössä
Huoltajan tehtävä: Keskustele lapsesi kanssa millainen on hyvä kaveri. Keskustele joka päivä päivän läksystä lapsesi kanssa.
Lapsen tehtävä: Tutustu uusiin kavereihin ja keskustele vanhemman kanssa omista kaveritaidoista.
Maanantai: Piirrä, millainen hyvä kaveri haluat olla
Tiistai: Pyydä uutta ystävää leikkimään kanssasi
Keskiviikko: Tee joku kiva teko kaverillesi ja piirrä se vihkoon
Torstai: Piirrä vihkoon kuva uudesta ystävästäsi ja leikeistänne.
5. Viikko: Turvataidot
Huoltajan tehtävä: Keskustele lapsesi kanssa viikon aikana poikkeavista tilanteista niin, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Tavoitteena on, ettei lapsi hätäänny poikkeavassa tilanteessa ja osaa toimia oikein.
Lapsen tehtävä: Opetellaan toimintamalleja erilaisissa poikkeavissa tilanteissa.
Tiistai-torstai: Mieti vanhemman kanssa jokin poikkeava tilanne kotona, keskustelkaa, miten silloin toimitaan. Piirrä tapahtuma vihkoon.
6. Viikko: Liikennekasvatus
Huoltajan tehtävä: Harjoittelen yhdessä lapsesi kanssa kulkemaan tuleva koulumatka
Lapsen tehtävä: Opettele kulkemaan turvallisesti kouluun
Tiistai-torstai: Kulje yhdessä huoltajan kanssa koulumatkasi. Laske, montako suojatietä matkallasi on, kirjoita luku vihkoon. Värity päiväkodista saadut liikennemerkkien kuvat oikeanlaisiksi.

Toimintamallin arviointi ja kehittäminen

Alkuopetuksesta on tullut palautetta, että lapset olivat koulun alkaessa levollisempia kuin aikaisemmin. Lisäksi huoltajilta saatiin palautetta, että teemat olivat hyvät ja näitä asioita ei olisi välttämättä muuten tullut otettua lasten kanssa esille. Ajankohta maaliskuun lopusta toukokuun puoleen väliin oli koettu hyväksi.

Vuosittain on tärkeää arvioida käydyt teemat ja miettiä yhdessä sekä vanhempien että alkuopetuksen henkilöstön kanssa onko tarvetta muuttaa jotain teemoja.

Kuusi askelta kouluun -toimintamalli lähti alkuun yhden päiväkodin kahdessa esiopetusryhmässä. Ko-keilua on nyt laajennettu siten, että kaikki esiopetusryhmät ovat ottaneet mallin käyttöön soveltaen sen oman yksikkönsä tarpeisiin. Alkuopetus on suunnitellut jatkavansa tätä mallia käynnistämällä koulun puolella vielä neljä seuraavaa askelta. Tämä ei vielä kuitenkaan toteutunut lukukaudelle 2018–2019, joten asiasta keskustelua jatketaan.

Teemaillat vanhemmuuden tukena

Pirjo Uutela-Morander

Nummi-Pusulan moniammatillisen aluetyöryhmän tavoitteena on kehittää ja toteuttaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointipalveluja. Alueryhmässä on edustus lastensuojelusta, perheneuvolasta, päivähoidosta, perusopetuksesta, nuorisotyöstä, äitiys- ja lastenneuvolasta, seurakunnasta sekä aluetoimikunnasta asukasedustaja. Työryhmä koki tarpeen tukea vanhempia heidän kasvatustyössään.

Yhdessä olemme enemmän – LAPE Uusimaa -hankkeessa lähdettiin suunnittelemaan yhteisiä alueellisia teemailltoja vanhemmille. Teemailltoja yhdistäväksi sisällöksi valittiin perheen sisäinen vuorovaikutus. Iltojen tavoitteeksi asetettiin myös vertaisryhmien muodostuminen. Vanhemmille tarjottiin mahdollisuus tutustua teemailloissa toisiinsa ja kokoontua myöhemmin tukemaan toisiaan kasvatustyössään. Teemaillat toteutettiin kerran kuukaudessa. Illoista tiedotettiin paikallisessa sanomalehdessä, sosiaalisessa mediassa, päivähoidossa tiedotteilla ja koulussa wilma-viesteillä.

Teemailltojen aiheet ja toteutus

Teemailla 1: Lapsen ja nuoren itsetunto

Teemaillassa vanhemmille tarjottiin keinoja positiivisen vuorovaikutuksen kehittämiseen perheessä. Illassa konkretisoitiin perheessä tapahtuvia ilmiöitä improvisaatioesityksinä, jonka jälkeen vanhemmat reflektoivat pienryhmissä omaa toimintaansa suhteessa esityksiin. Tilaisuus aktivoi vanhempia myös omien kokemusten ja ajatusten vaihtoon.

Teemailla 2: Mielen vuoristorata.

Illassa vanhempia ohjattiin tunnistamaan lapsen tunne-elämän oireilua. Tavoitteena oli herättää vanhempia tunnistamaan ja huomaamaan huolenaiheita perheessä. Huolen huomaaminen on tärkeää, jotta tukea osataan tarjota oikein ja oikea-aikaisesti. Illassa pohdittiin myös lapsen hyvinvointia suojaavia tekijöitä ja keinoja, joilla parhaiten ennaltaehkäistään huolia ja tuetaan lapsen terveen itsetunnon rakentumista ja positiivista minäkuvaa.

Teemailla 3: Arki sujumaan perheessä.

Tapaamisessa käsiteltiin perheen pelisääntöjä. Tavoitteena oli kannustaa vanhempia perheen yhteisten pelisääntöjen luomiseen. Yhteinen sopiminen motivoi ja sitouttaa kaikkia perheenjäseniä toimimaan sovituin säännöin.

Teemailla 4: Nuoret, netti ja pelaaminen

Teemaillassa esiteltiin nuorten suosimia sosiaalisen median kanavia. Tavoitteena oli motivoida vanhempia kiinnittämään huomiota nuorten käyttämiin sosiaalisen median kanaviin sekä nuorten pelaamiin peleihin. Vanhempien positiivinen kiinnostus ja suhtautuminen nuorten sosiaalisen median käyttöön sekä asiallinen ohjaus tukee nuoren kriittistä ja asiallista median käyttöä.

Teemailla 5: Kuuluvatko päihteet nuoruuteen?

Tapaamisessa käsiteltiin nuorten päihteiden käyttöä sekä päihdetrendejä valtakunnallisesti ja alueellisten Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan. Illassa keskusteltiin päihteiden käytön myötä nuorille syntyvistä riskeistä ja mahdollisuuksista vaikuttaa nuorten päihteiden käyttöön.

Teemailltojen arviointia

Teemailltoihin ei ollut ennakkoilmoittautumista. Teemailltoihin osallistui 8–50 vanhempaa/ilta. Osallistuneiden määrä koettiin vuorovaikutuksen näkökulmasta sopivaksi. Illan pituudeksi oli suunniteltu kaksi

tuntia, mutta osallistujilla oli tarve jakaa kokemuksiaan vielä tilaisuuden jälkeenkin. Teemailloissa vanhemmat myös tutustuivat toisiinsa ja muodostivat vertaisryhmiä.

Teemailloista tiedotettiin laajasti ja monella eri tavalla, erityisesti sosiaalisen median kautta. Koulujen perinteiset vanhempainillat eivät välttämättä motivoi vanhempia osallistumaan niihin. Teemaillat olivat uusi muoto vanhempainilloille. On tärkeää, että vanhemmat kokevat saaneensa tukea ja neuvoja perheen vuorovaikutussuhteiden hoitamiseen. Teemailtojen jatkoa on suunniteltu lasten ja nuorten harrastustoiminnan yhteyteen. Lasten ja nuorten harrastaessa vanhemmille voidaan järjestetää yhteisiä teemailtoja.

Monitoimijaiset ja -kieliset vanhempaintilaisuudet

Kati Wilska-Seemer

Suomalaisen palvelujärjestelmän hahmottaminen voi olla Suomeen muuttaville perheille vaikeaa. Vanhemmat tarvitsevat tietoa palveluista ja niihin pääsystä.

Pääkaupunseudun LAPE:n Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten opiskeluhoito -työryhmässä kehitettiin malli monitoimijaisien ja -monikielisten vanhempaintilaisuuksien järjestämistä varten. Malliin sisältyy suunnittelun ja kutsumisen muistilista, kaksi esimerkkiä erilaisista alueellisista tilaisuuksista sekä esimerkki tilaisuuksien kutsusta ja palautekyselystä.

Tilaisuuksien tavoite ja kohderyhmä

Monitoimijaisissa ja -kielissä vanhempaintilaisuuksissa sivistys-, sosiaali- ja terveystoimen ja kolmannen sektorin toimijat antavat tietoa alueen lapsiperheiden palveluista. Tilaisuudessa toimijat voivat esitellä palvelujaan monitoimijatorilla. Tilaisuuksien kohderyhmä on alueen lapsiperheet tai esimerkiksi tietynikäisten lasten huoltajat tai juuri alueelle muuttaneet lapsiperheet. Tilaisuuksien järjestämisessä huomioidaan maahanmuuttajataustaisten huoltajien tulkkaus- tai selkokieliystarve. Vieraskielisten perheiden tavoittamiseksi voi monitoimijatorin yhteyteen järjestää kieliryhmätapaamiset oman äidinkielen opettajien tai kulttuuritulkkien vetäminä.

Tilaisuuksien suunnittelu

Tilaisuuksien järjestämistä, arvioinnista ja kehittämisestä vastaa koordinaattori tai ohjausryhmä. Tilaisuus suunnitellaan yhdessä monitoimijatorille osallistuvien palveluiden vastuuhenkilöiden kanssa. Vastuuhenkilöt vastaavat esittelypisteistä, huolehtivat pisteille toimijoita eri kieli- ja kulttuuriryhmistä ja valitsevat jaettavat esitteet. Eri palveluiden esitteitä jaetaan usealla eri kielellä. Esittelypisteellä olevien työntekijöiden yhtenäinen asu ja selkeä esittelypisteen kyltti helpottavat tilaisuuteen osallistujia hakeutumaan tarvitseman esittelypisteen luo. Monitoimijatorin yhteydessä järjestettävillä kieliryhmätapaamisilla on oma vastuuhenkilönsä.

Vanhempaintilaisuuksia järjestetään alueella tarvittava määrä. Isoissa kunnissa voidaan järjestää tilaisuus eri alueilla. Tilaisuudet järjestetään keskeisessä, helposti saavutettavassa paikassa, kuten koulussa tai kirjastossa. Jos järjestetään sekä monitoimijatori että kieliryhmätapaamiset, koulu on luonteva paikka, sillä sieltä voi varata luokkatilat eri kieliryhmien tapaamisiin. Tilaisuutta suunniteltaessa on huomioitava osallistujien tarve tarjoilun lisäksi lastenhoitoapuun.

Tilaisuuksia mainostetaan suomeksi ja englanniksi. Lisäksi tilaisuuksien järjestäjät ja toimijat jakavat erikielisiä kutsuja. Henkilökohtainen kutsu on yleensä tehokas tapa saada osallistujia paikalle. Vieraskielisiä huoltajia tavoitetaan oman äidinkielen ja uskonnon opettajien ja monikulttuuristen järjestöjen kautta.

Tilaisuuksista kerätään asiakas- ja työntekijäpalautetta ja tietoa kävijämääristä. Palauteen perusteella päätetään tilaisuuden jatkosta ja mahdollisista muutoksista seuraavien tilaisuuksien suhteen.

Kokemukset

Monitoimijaiset ja -kieliset vanhempaintilaisuudet tarjosivat mahdollisuuden alueen huoltajien ja työntekijöiden verkostoitumiseen. Tilaisuudet kannustivat myös eri palveluita tekemään uusia selkokielistä esitteitä palveluista. Vanhempaintilaisuuksissa sovittiin uusia asiakkuuksia ja ajanvarauksia eri palveluihin. Oman äidinkielen opettajien ja kulttuuritulkkien mukanaolo tilaisuudessa hyödyttää myös muita kuin tilaisuuteen osallistuvia vieraskielisiä huoltajia, sillä heidän kauttaan tieto palveluista siirtyy muillekin vieraskielisille asukkaille.

Lisätietoja:[http://www.socca.fi/kehittaminen/lapsen_paras - yhdessä enemmän - hanke/varhaiskasvatus koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena](http://www.socca.fi/kehittaminen/lapsen_paras_-_yhdessä_enemmän_-_hanke/varhaiskasvatus_koulu_ja_oppilaitos_lapsen_ja_nuoren_hyvinvoinnin_tukena)

Tervetuloa! -tapaamiset maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille ja huoltajille

Kati Wilska-Seemer

Maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja heidän huoltajiensa vastaanottamisen käytännöt esiopetuksen, perusopetuksen ja toisen asteen yksiköissä vaihtelevat. Hyvin suunniteltu ja toteutettu uuden opiskelijan vastaanotto lisää yhteisymmärrystä ja luottamusta. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa mahdollisuus osallistua esiopetuksen, perusopetuksen ja toisen asteen yksikön toimintaan edellyttää myös yhteisesti sovittuja toimintatapoja. Monet ammatillaiset kokevat tarvitsevänsä lisää rohkeutta ja osaamista monikulttuuristen perheiden kohtaamisessa.

Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten opiskeluhoito -työryhmän tavoitteena oli kehittää toimintamalli ja materiaalipaketti esiopetuksen, perusopetuksen ja toisen asteen yksiköiden henkilökunnalle uusien erityisesti juuri maahan muuttaneiden sekä valmistavasta opetuksesta yleisopetukseen siirtyvien maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa vastaanottamiseksi.

Tervetuloa! -tapaamiset ovat opettajille tarkoitettu kahden tapaamisen malli uusien esiopetuksen, perusopetuksen tai toisen asteen yksikössä aloittavien maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja heidän huoltajiensa vastaanottamiseksi.

Tervetuloa! -tapaamisten toteutus

Tervetuloa! -tapaamisten suunnittelun ja järjestämisen tueksi laadittiin keskustelurungot ja muistilista. Tapaamisten toteuttamista varten kerättiin myös materiaalia, kuten esimerkkikutsuja ja hyödyllisiä linkkejä.

Tervetuloa! -tapaamiset voi yhdistää yksikössä¹ oppimissuunnitelma- ja arviointikeskusteluihin. Opettaja pyrkii saamaan tapaamisiin työparin joko omasta yksiköstään tai sen ulkopuolelta. Soveltuva työpari mietitään tapauskohtaisesti tarjolla olevien mahdollisuuksien mukaan. Työpari voi olla esimerkiksi erityisopettaja, S2-opettaja, oman äidinkielen opettaja, oppilaanohjaaja, kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja, kulttuuriohjaaja tai maahanmuuttopalveluiden työntekijä. Opettajan työparina voi olla eri henkilö eri kerroilla. Työparimallin tavoitteena on vahvistaa monialaista yhteistyötä ja esitellä perheelle oppimisen ja hyvinvoinnin tuen palveluiden edustajia. Opettaja varaa tapaamisiin tulkin, mikäli se on tarpeen.

Ensimmäinen tapaaminen järjestetään joko ennen opiskelijan aloittamista yksikössä tai mahdollisimman pian sen jälkeen. Tavoitteena on tutustua toisiinsa ja luoda luottamusta ammattilaisten, opiskelijan ja hänen huoltajansa välille. Tapaamisessa esitellään yksikön käytänteitä, oppimisen ja hyvinvoinnin tuen muotoja ja sovitaan yhteydenpidosta. Toinen tapaaminen järjestetään 1–3 kuukauden kuluttua ensimmäisestä tapaamisesta ja sen tavoitteena on pohtia yhdessä lapsen tai nuoren oppimista ja hyvinvointia, varmistaa yhteydenpidon sujuvuus sekä vahvistaa kasvatuskumppanuutta kodin ja yksikön työntekijöiden välillä. Tapaamisissa annetaan kutsu yksikön tai alueen vanhempainilaisuuksiin tai -kahviloihin. Tapaamisissa keskustellaan lisäksi seuraavista teemoista:

- Huoltajien rooli esiopetukseen osallistumisen/koulunkäynnin/opiskelun tukemisessa
- Oman äidinkielen ja S2-kielen oppimisen merkitys
- Perhetilanne ja perheen verkosto
- Lasten kasvatus Suomessa ja muualla
- Tulevaisuuden odotukset/toiveet

Tapaamisissa keskusteltuihin asioihin voidaan palata tarvittaessa myöhemminkin.

---

¹ Sanalla yksikkö viitataan esiopetuksen, perusopetuksen tai toisen asteen yksikköön.

Toimintamallista saadut kokemukset

Toimintamallia kokeiltiin 13 esi- ja perusopetuksen yksikössä. Työntekijät ja huoltajat antoivat palautetta mallin merkityksellisyydestä huoltajien ja opiskelijoiden kannalta. Materiaalipakettia ja erityisesti Tervetuloa! -keskustelurunkoa pidettiin hyvänä tai erinomaisena työvälineenä.

Vaikka Tervetuloa! -tapaamiset vaativat onnistuakseen normaalia enemmän aika- ja henkilöstöresurssia, koettiin tapaamiset kannattaviksi, sillä luottamuksen luominen perheeseen heti esiopetuksen/koulunkäynnin/opintojen alettua säästää aikaa ja helpottaa yhteistyötä.

Kehitetystä mallista on hyvä saada lisää käyttökokemuksia erityisesti esiopetuksessa ja toisella asteella, jolloin sitä voidaan muokata tarpeen mukaan näille asteille paremmin soveltuvaksi. Lisäksi asiakaspalautteen kerääminen ja hyödyntäminen mallin jatkokehittämisessä on tärkeää.

Lisätietoja

[http://www.socca.fi/kehittaminen/lapsen_paras - yhdessä enemmän - hanke/varhaiskasvatus koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena](http://www.socca.fi/kehittaminen/lapsen_paras_-_yhdessä_enemmän_-_hanke/varhaiskasvatus_koulu_ja_oppilaitos_lapsen_ja_nuoren_hyvinvoinnin_tukena)

3. Yhteistyö palveluiden kesken

Suun terveydenhuollon poispudokkaat

Pilvi Tapio

Suun terveydenhuollon tarkastuksista pois jäävien alle kouluikäisten lasten määrä huolestutti terveydenhuollon ammattilaisia ja esiin noussut huoli oli alku toimintatapojen muuttamiseen. Aiemmin lapsia kutsuttiin tarkastuksiin muutaman kerran kirjeellä, ja mikäli heitä ei tuotu vastaanotolle, siirrettiin kutsu vuodella eteenpäin. Nämä lapset päätyivät usein suun terveydenhuollon särkypäivystykseen. Suun terveydenhuollon poispudokkaiden mallia lähdettiin kehittämään moniammatillisena yhteistyönä. Koettiin että, tarkastuksista pois jäävien perheiden lasten tuen tarve oli selvitettävä. Kehittämistyö oli osa Pohjois-Karjalan LAPE -hanketta.

Mallin pilotointivaihe

Pilotointivaiheessa mukana olivat suun terveydenhuollon henkilökunta, neuvolan terveydenhoitajat sekä sosiaaliohjaajat perhetyöstä.

Yhteistyössä sovittiin seuraava työnjako

- Mikäli lasta ei tuotu suun terveydenhuollon ikäkausitarkastukseen, hammashoitolasta oltiin huoltajaan yhteydessä heti puhelimitse ja pyrittiin varaamaan uusi aika vastaanotolle.
- Mikäli vanhempaa ei tavoitettu, lähetettiin uusi aika kirjeellä.
- Jos lasta ei tuotu tarkastukseen toisellakaan kutsulla, tavoiteltiin hammashoitolasta huoltajaa jälleen soittamalla.
- Mikäli huoltajiin ei saatu yhteyttä, oltiin yhteydessä perhetyöntekijään, joka selvitti perheen tilannetta ja lapsen neuvolakäyntejä. Jos lapsi oli käynyt neuvolassa, perhettä voitiin tavoittaa neuvolan kautta.
- Tarvittaessa perheen ja lapsen tilanne selvitettiin sosiaalityön keinoin, ja perhe ohjattiin suun terveydenhuoltoon, kun perhe tavoitettiin.

Kokemuksia

Pilotin jälkeen mallin todettiin sopivan hyvin alueen hyvinvointiaseman toimintaan, koska kaikki lapsiperhepalveluiden työntekijät olivat samassa rakennuksessa helposti toistensa tavoitettavissa. Työntekijöiden välisen yhteistyön merkitys korostuu, jos jollain taholla nousee huoli lapsesta ja perheestä. Pilotissa suun terveydenhuollon tarkastuksista poisjääntien syyt olivat moninaiset. Jotkut perheet olivat jo muuttaneet pois paikkakunnalta, jotkut käyttivät lapsiaan yksityisissä palveluissa, osa oli unohtanut käynnit. Mallin pilotoinnin aikana saatiin esille myös huolestuttavia tilanteita perheissä ja niihin puututtiin sosiaalityön keinoin.

Mallin käyttö on laajentunut koko kuntayhtymän alueelle. Alle kouluikäisten lisäksi malli on otettu käyttöön alakouluikäisten lasten suun terveydenhuollon tarkastuksissa. Suun terveydenhuollon työntekijät tekevät yhteistyötä ensisijaisesti neuvolan ja koulun terveydenhoitajien sekä kuraattorien kanssa. Suun terveydenhuollon henkilökunnan lisäksi terveydenhoitajia on koulutettu mallin käyttöön. Lisäksi eri sidosryhmien tilaisuuksissa on esitelty mallia. Toiminta edellyttää suun terveydenhuollon ammattilaisilta uudenlaista osaamista ja keinoja huolen puheeksiottoon perheen kanssa. Koulutusta, tukea ja rohkaisua uuteen työtapaan perheiden kanssa on saatu lastensuojelun ammattilaisilta.

Neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyömenetelmien pilotointi

Suvi Pokela

LENE eli leikki-ikäisen neurologinen arvio -menetelmä on ollut aikaisemmin vain neuvolan käytössä luokkaan ottamatta varhaiskasvatuksesta saatua arviota 4-vuotistarkastuksen yhteyteen. Keski-Pohjanmaan LAPE-hankkeessa haluttiin kehittää toimintamalli, joka antaisi lapselle ja perheelle positiivisen kokemuksen ikäkausiarviosta, lisäksi yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja neuvolan välillä sekä vähentäisi päällekkäistä arviointia.

Yhteinen lapsi – yhteiset toimintamallit

Suunnittelu lähti käyntiin neuvolan ja varhaiskasvatuksen edustajien sekä vastaavan lääkärin kanssa. Yhteistyön tavoitteeksi asetettiin lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen yhteisellä arviointimenetelmällä ja tiiviimmällä yhteistyöllä. Tapaamisessa sovittiin kahdesta pilotista, joissa varhaiskasvatuksen työntekijät ottavat LENE-menetelmän soveltuvien osien käyttöön ja terveydenhoitajat jalkautuvat varhaiskasvatussyksiköihin 2,5–3-vuotistarkastusta varten perheen kanssa ennalta sovittuna aikana. Pilottien kohteeksi valittiin kahden neuvolan ja kolmen varhaiskasvatussyksikön alueet.

Toimintamallien tarkoituksena oli kehittää toimintatapa varhaiskasvatuksen henkilökunnalle lapsen kehityksen arviointiin ja tukemiseen sekä tarkoituksenmukaistaa ajankäyttöä neuvolan terveystarkastuksessa perheiden yksilöllisyys huomioiden. Tarkoituksena oli myös jakaa kasvatuskumppanuutta neuvolan ja varhaiskasvatuksen välillä ja tarjota mahdollisuutta huoltajalle kahdenkeskiseen keskusteluun ammattilaisen kanssa. Terveydenhoitajan jalkautuminen päiväkoteihin mahdollisti lapsen siirtymisen leikkeihin oman päiväkotiryhmän kanssa, jolloin huoltajat voivat jatkaa keskustelua terveydenhoitajan kanssa rauhallisessa ympäristössä.

Suunnittelussa otettiin huomioon tiedonsiirtoon ja tietoturvaan liittyvät tekijät, varhaiskasvatuksen opettajien kouluttaminen, varhaiskasvatuksen ja neuvolan aikataulut, rauhallisen tilan löytäminen varhaiskasvatuksesta terveystarkastusten ajaksi sekä tarvittava välineistö. Varhaiskasvatussyksiköihin hankittiin kasvun seurantaan soveltuvat välineet sekä terveydenhoitajille kannettavat tietokoneet kirjaamista varten.

Suunnitelmat käytäntöön

Keski-Pohjanmaan alueella työskentelevät, LENE-kouluttajakoulutuksen käyneet terveydenhoitajat, toteuttivat menetelmäkoulutuksen varhaiskasvatuksen työntekijöille ja yksiköt hankkivat päiväkoteihin LENE-tarvikkeet. Koulutuksen jälkeen varhaiskasvatuksessa aloitettiin LENE-arviot 2,5–6-vuotiaille niiden osa-alueiden osalta, jotka ovat luonnollisia suorittaa päivähoitopäivän aikana (karkea- ja hienomotoriikka, puheen kehitys, tunneilmaisu, yhteistyötaidot). Loput osa-alueet suoritettiin normaalisti neuvolassa. Tieto tarkastuksen kulusta yksiköstä toiseen siirtyi joko lupakaavakkeella annettavan suostumuksen perusteella tai huoltajien välityksellä.

2,5–3-vuotiaiden osalta varhaiskasvatuksessa tehtiin LENE-arvio, jonka jälkeen perhe otti yhteyttä neuvolaan terveystarkastuksen sopimiseksi. Tämän ikäkauden osalta perhe sai valita joko terveystarkastuksen neuvolassa tai vaihtoehtoisesti varhaiskasvatuksen tiloissa. Neuvola ja varhaiskasvatus olivat keskenään sopineet molemmille sopivat ajat, jolloin jalkautuminen oli mahdollista. Nämä olivat pääsääntöisesti aamuissa ja iltapäivissä, jolloin tarkastus voitiin yhdistää lapsen siirtymävaiheisiin joustavasti. Huoltajat olivat läsnä terveydenhoitajan tekemässä tarkastuksessa ja tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen henkilökuntaa voi myös osallistua keskusteluun. Näin voitiin turvata tarpeellisen tiedon välittyminen ja perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen moniammatillisesti. Asiakasperheiden informoiminen, valinnan mahdollisuus ja erityistarpeet tulee ottaa huomioon aina aikaa varattaessa. Mikäli perheellä on tarvetta esimerkiksi rokotteille, käynti suoritetaan normaaliin tapaan neuvolan tiloissa.

Kokemuksia tähänastisesta

Varhaiskasvatuksen opettajat ja sosionomit ovat olleet LENE-menetelmään tyytyväisiä. Sen on koettu hyödyttävän varhaiskasvatuksen ammattilaisia ja toimitatapa on liitetty osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Myös neuvolassa on koettu menetelmän hyöty terveystarkastuksen työmäärän vähentyessä ja ajan riittämisessä perheen kokonaisvaltaiseen tukemiseen. Päällekkäinen arviointi vähenee, lasten suoriutuminen tehtävistä on taitojen mukaista ja näin tarvittavat tukimuodot on mahdollista saada oikea-aikaisemmin. Haasteita terveystarkastusten jalkauttamiselle ovat tuottaneet aikataulut ja käytännön sujuvuus yhteydenpidon näkökulmasta. Käytännön sujuminen vaatii jatkokehittämistä edelleen esimerkiksi tietojen ajantasaisen siirtämisen osalta.

Pilotointi on lähtenyt käyntiin syksyllä 2018 ja sen toimivuudesta ja tuloksista kerätään tietoa jatkokehittämisen tueksi.

Perhetyön jalkautuminen päiväkoteihin

Sami Luoto

Yhtenä LAPE-muutosohjelman keskeisenä tavoitteena on ollut painopisteen siirtäminen korjaavasta ehkäisevään työhön. Perhetyön jalkautuminen päiväkoteihin on esimerkki tästä.

Lupa auttaa! -hankkeen varhaiskasvatuksen hankeagentti tapasi elo-lokakuussa 2017 erikseen jokaisen Varsinais-Suomen 27 kunnan varhaiskasvatusjohtajan. Keskustelut toteutettiin teemahaastatteluina, joissa kartoitettiin erityisesti varhaiskasvatuksen keskeisiä yhdyspintoja. Keskusteluissa nousi esiin toimivia yhteistyön malleja sekä kehittämiskohteita ja puutteita. Erityiseksi toiveeksi nousi yhteistyö varhaiskasvatuksen ja perhetyön välillä.

Toimintamallin kehittäminen ja sen toteuttaminen valikoitui varhaiskasvatuksen alueen strategiseksi pää tavoitteeksi kahdesta syystä. Painavin peruste nousi suoraan varhaiskasvatusjohtajien toiveista. Toisaalta oli vahvaa näyttöä niistä kunnista, joissa mallia oli toteutettu, että sen avulla voidaan tukea perheitä varhaisemmassa vaiheessa ja säästää pidemmällä aikavälillä lastensuojelun kustannuksissa.

Kokoamisohje

Lupa auttaa! -hankkeessa kehitettiin kunnille Varhaiskasvatuksen perhetyön partituuri, jossa kunnan kanssa yhdessä räätälöidään ja toteutetaan heidän tilanteensa ja tarpeensa huomioiden perhetyön jalkautuminen varhaiskasvatukseen.

1. Pöytä on paras konsultti, joten ensimmäiseksi on saatava keskeiset toimijat koolle. Minimissään tämä tarkoittaa edustusta varhaiskasvatuksesta, perhetyöstä, lastensuojelun sosiaalityöstä ja sosiaali- ja terveysjohtajan sekä sivistysjohtajan mukana oloa. Kun asiassa etenemisestä on tällä porukalla saavutettu yhteinen näkemys, on tärkeää saada kaikki perhetyöntekijät ja tarvittaessa kattavampi edustus varhaiskasvatuksesta mukaan prosessiin.
2. Keskeistä on, että ensin selvitetään kunnassa olevien päiväkotien ja perhetyötä tekevien henkilöiden lukumäärä. Varhaiskasvatuksen osalta selvityksessä on tärkeää huomioida myös yksityiset päiväkodit ja perhepäivähoito. Tämä selvitystyö tekee näkyväksi suhdeluvun päiväkotien ja perhetyöntekijöiden välillä. Sen perusteella voidaan sopia perhetyöntekijöiden vastuupäiväkodeista. Vastuupäiväkodeista sopiminen selkeyttää perhetyöntekijöiden roolia ja helpottaa ajankäytön suunnittelua. Keskimäärin yhteistyön rakentamiseen varataan 2–3 tuntia kuukaudessa.

Jos perhetyön resurssi kunnassa on lukumäärältään riittävä suhteessa päiväkotien määrään, päästään tilanteeseen, jossa yhdelle perhetyöntekijälle jää 1–2 vastuupäiväkotia. Mikäli perhetyö on jo valmiiksi resursseiltaan kuormitettu ja suhdeluvusta muodostuu vaativa, voidaan miettiä esim. ratkaisua, jossa haetaan perhetyöntekijän lisäresurssia kohdentaen se kokonaan tai pääasiallisesti varhaiskasvatuksen perhetyöhön.

3. Seuraavana askeleena on varhaiskasvatuksen henkilöstön ja "oman" perhetyöntekijän tutustuminen toisiinsa, mutta ennen kaikkea toistensa työhön ja työkuultuuriin.
4. Tämän jälkeen perhetyötä aletaan tehdä tutuksi ja helpommin saavutettavaksi perheille. Konkreettisia ja toimivaksi osoittautuneita keinoja tähän ovat esimerkiksi perhetyöntekijän avoin esittäytyminen vanhemmille lasta noudettaessa, perhetyön kahvilat, osallistavat vanhempainillat ja osallistuminen VASU-keskusteluihin. Hyvin merkittävää on, että ehkäisevää apua on saatavissa myös ilman asiakkuutta.

Saadut kokemukset, mallinnukset ja välineet työn helpottamiseksi kootaan marraskuun lopussa 2018 julkaistavaan sähköiseen työkalupakkiin.

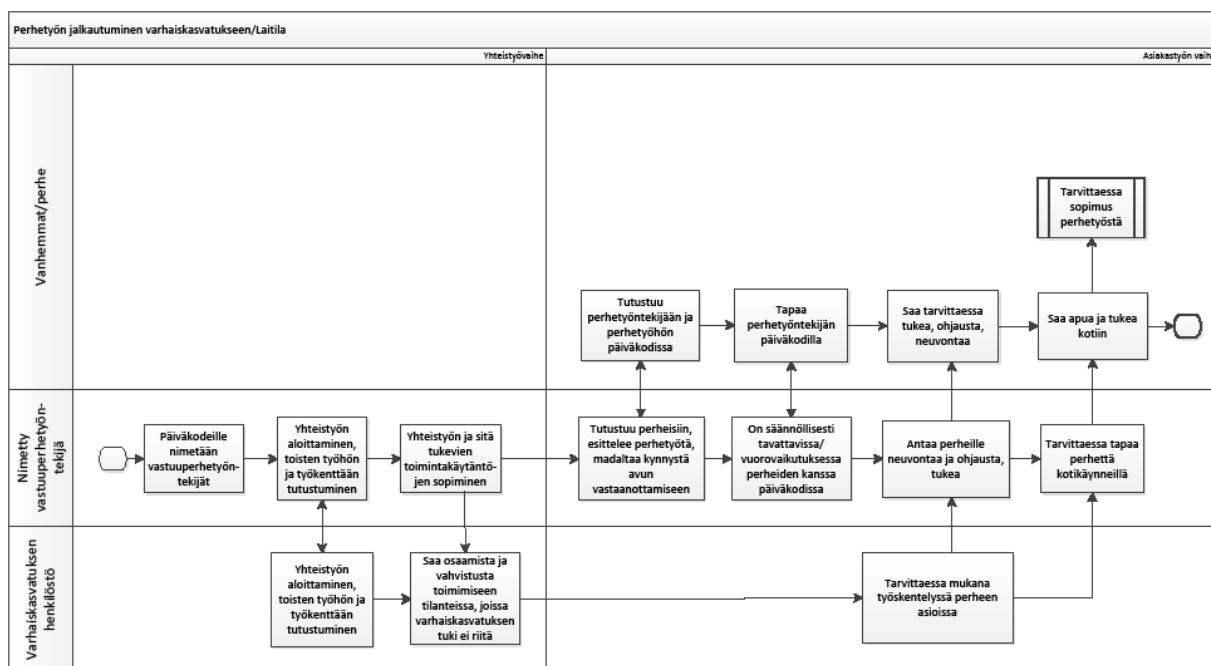
Jyvät akanoista

Perhetyöntekijä on loistava voimavara varhaiskasvatukselle huolen hälventäjänä ja sen jakajana ja kopin ottajana vanhempien tukemisesta, mutta samalla lapsen parhaiten tuntevan varhaiskasvatuksen tukemana. Yhteisessä työskentelyssä voidaan tuottaa sellaista tukea vanhemmalle, joka pitää lapsen ja lapsen parhaan työskentelyn keskiössä ja mahdollistaa lapsen edun ja parhaan mahdollisen varhaisen tuen lapselle ja hänen perheelleen.

Konkreettisia hyötyjä saavutetaan hyvin nopeasti. Kun ammattilaiset oppivat tuntemaan toisiaan ja toistensa työtä, lisääntyy luottamus "ammatillisiin kasvatuskumppaneihin". Tällöin myös ymmärrys yhdessä tekemisen hyödyistä vahvistuu.

Pitkäjänteisempää työtä vaatii luottamuksellisen suhteen rakentaminen vanhempiin. Perhetyön jalkautumisen yhtenä tavoitteena onkin, että perheet rohkaistuisivat pyytämään apua varhaisemmassa vaiheessa, ja avun vastaanottaminen olisi heille helpompaa.

Tärkeää on, että tehdyn työn perusteella esiin nouseisiin avun tarpeisiin pystytään vastaamaan. On myös pidettävä huoli, että rakenteet pidetään elossa ja johdon tuki työlle säilyy. Jatkuva arviointi vahvistaa tuloksillaan motivaation säilymistä ja työn merkitystä.

Psykiatrinen sairaanhoitaja koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa

Sanni Penttilä

Siun soten strategisina tavoitteina on ennaltaehkäisevän työn lisääminen, lasten ja nuorten sekä mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvien palveluketjujen vahvistaminen ja lastensuojelukustannusten aleneminen. Psykiatrisen sairaanhoitajan työkuva kehittäminen oli osa Pohjois-Karjalan LAPE-hanketta.

Tehtävien määrittely ja sijoittuminen organisaatioon

Oppilaitoksiin jalkautuvan ja puhelinkonsultointia tarjoavan psykiatrisen sairaanhoitajan työnkuvan pilotointi käynnistyi syyskuussa 2017. Sairaanhoitaja toimii koulu- ja opiskeluterveydenhuollon maakunnallisena työntekijänä. Palvelua tarjotaan osana koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa. Sairaanhoitaja kirjaa ja tilastoi asiakastyönsä maakunnalliseen sairauskertomusjärjestelmään kouluterveydenhuollon lehdelle ja tarvittaessa lisäksi salatulle HOI-PSY-lehdelle.

Työn tavoitteet

Työn tavoitteena on mahdollisimman oikea-aikaisen ja tehokkaan tuen tarjoaminen koululaisten ja opiskelijoiden psyykkisen hyvinvoinnin kysymyksiin. Pyrkimyksenä on vahvistaa perustasolla tehtävää työtä myös siten, että ”poislähtämisen” tarve vähenisi. Sairaanhoitajan työssä painotetaan lapsen tai nuoren yksilötaapaamisten sijaan perhekeskeisyyttä ja vanhempien osallistumista oman lapsensa asioissa. Oppilaitoksiin jalkautuvan työn tavoitteena on luoda työmuoto, joka vastaisi mahdollisimman hyvin oppilaitoksen opiskelijoiden psyykkisen hyvinvoinnin tarpeisiin.

Työn käytännön kuvaus

Pilotin ensimmäisessä vaiheessa käynnistettiin puhelinkonsultaatiot perusterveydenhuollon ja oppilashuollon työntekijöille (2x2 tuntia viikossa). Työntekijöitä rohkaistiin ottamaan yhteyttä, jos he kokivat tarvetta pohtia lapsen tai nuoren tilannetta ulkopuolisen kanssa. Opettajilla oli myös mahdollisuus saada sairaanhoitajalta työnohjauksellista tukea.

Sairaanhoitaja tuli työpariksi tapaamaan lasta ja perhettä sekä kokoamaan tarvittavaa verkostoa tilanteissa, jotka vaativat yhteistyön tiivistämistä perustasolla. Työskentely käynnistyi usein Lapset puheeksi -keskustelulla ja -neuvonpidolla ja työotteessa painotettiin dialogisuutta. Harkinnan mukaan sairaanhoitaja tarjosi yksilökäyntejä vanhemmalle tai lapselle osana tilannekartoitusta, seuranta- tai muuhun palveluun ohjaamista. Yksilökäyntejä oli yleensä alle viisi. Mikäli tapaamisissa havaittiin erityispalvelujen tarvetta, autettiin hoitoon ohjaamisessa: lähetemenettelyt ja muu tiedonsiirto, palveluohjaus sekä odotusajan tuki perustasolla.

Pilotin laajentuessa psykiatrinen sairaanhoitaja jalkautui yhdeksi päiväksi viikossa pilottioppilaitoksiin. Oppilaitoksissa sairaanhoitajan työnkuva oli sovittu yhdessä oppilaitoksen työntekijöiden ja opiskeluhuollon työntekijöiden kanssa. Yhteisessä suunnittelupalaverissa oli sovittu myös työnjaosta, tilojen käytöstä sekä ajanvaraus- ja yhteydenottokäytännöistä.

Ammattioppilaitoksella sairaanhoitaja osallistui yhteisöllisen opiskeluhuollon tapahtumiin, tarjosi yksilövastaanottoja ja teki yhteistyötä erityisen tuen ryhmässä, johon oli koottu opiskelijoita, joilla ei ole vielä valmiuksia lähteä työharjoitteluihin työpaikoille. Perusopetuksessa yhteistyö kouluterveydenhoitajan, koulukuraattorin ja opettajien kanssa oli tiivistä ja työmuodot moninaisia luokkaryhmien kanssa työskentelystä lasten yksilötapaamisiin. Nyt ollaan luomassa työmallia myös huolestuttavien koulupoissaolojen tilanteisiin (kotikäyntimahdollisuus).

Yhteistyö muiden palveluiden kanssa

Sairaanhoitaja toimi integroivana linkkinä ja verkostotyön asiantuntijana koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ja muiden palveluiden välissä. Psykiatrinen sairaanhoitaja oli mukana siirtämässä nuoria yli 18-vuotiaiden mielenterveys- ja päihdepalveluihin tai erikoissairaanhoidon ja teki yhteistyötä myös lastensuojelun kanssa.

Kokemukset pilotista

Psykiatrisen sairaanhoitajan dialogisen työotteen kautta on saatu avattua ja helpotettua nopeasti tilanteita, jotka olisivat voineet komplisoitua ja pitkittyä ilman viiveetöntä ja vaikuttavaa työskentelyä: esimerkiksi lapsen vaikeus osallistua liikuntatunneille. Työote on auttanut tuen piiriin myös sellaisia perheitä, joissa aiemmin koetut pettymykset palveluihin olisivat estäneet tarjotun avun vastaanottamisen. Psykiatrisen sairaanhoitajan ikärajan työ on koettu selkeäksi eduksi.

Uuden työnkuvan rakentaminen vaatii yhteistä suunnittelua opiskeluhoollon toimijoiden kanssa ja uudesta toimintamallista tiedottamista. Toimintamalli edellyttää myös sopivien tilojen löytämistä oppilaitoksista. Sairaanhoitajan työ sopii hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä lievien ja keskivaikeiden psyykkisten häiriöiden hoitamiseen. Työmallia ollaan luomassa myös tilanteisiin, joissa oppilaalla on huolestuttavia poissaoloja koulusta. Pilotissa psykiatrisen sairaanhoitajan työ koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa haluttiin pitää työotteeltaan ennaltaehkäisevänä, jolloin siihen tuli päällekkäisyyttä koulukuraattorien, koulupsykologien ja terveydenhoitajien työnkuvien kanssa. Työn sijoittuminen mielenterveys- ja päihdepalveluiden ja erikoissairaanhoidon organisaatioihin vaatii vielä hiomista. Uuden työkuva vakiinnuttaminen vie aikaa.

Kohtaamo-toiminta toisen asteen oppilaitoksessa

Eerika Nyberg & Tiina Lehto

Opiskelijoiden hyvinvoinnin lisäämiseen tarvitaan tukea niin oppilaitoksen henkilökunnalta kuin ulkopuolisilta toimijoilta. Oppilaitoksissa tarjottavat palvelut koetaan matalan kynnyksen lähipalveluina. Tämän vuoksi Pirkanmaan LAPE-perhekeskuspilotin myötä lähdettiin kehittämään Kohtaamo-toimintaa toiselle asteelle Tampereen Hervannan kampukselle. Jotta toiminnasta saataisiin monipuolista ja opiskelijaystävällistä, mukaan rekrytoitiin toimijoita oppilaitoksen ulkopuolelta.

Toiminnan tavoitteena on lisätä ja edistää opiskelijoiden hyvinvointia sekä tehdä opiskelijoille ja henkilökunnalle tutuksi oppilaitoksen ja sen ulkopuolella tarjottavia palveluita, tukimuotoja ja harrastuksia. Kohtaamo-toiminta tarjoaa opiskelijoille tietoa ja tukea heidän omassa arkiympäristössään koulupäivän aikana ja tukee opiskelijaa opintojen loppuunsaattamisessa ja vähentää opintojen keskeyttämistä. Toiminta antaa myös mahdollisuuden toimijoiden verkostoitumiseen ja tilasta riippuen Kohtaamo-toiminta tarjoaa myös opiskelijoille rennon kokoontumispaikan ja lisää yhteisöllisyyttä oppilaitoksessa.

Kohtaamo-toiminnan ydinryhmä

Toiminnan toteutuminen vaatii oppilaitokseen ydinryhmän, johon kuuluvat esimerkiksi ammatillinen ohjaaja, kuraattori ja psykologi, jotka organisoivat toimintaa oppilaitoksessa.

Ydinryhmän tehtävät ovat:

1. Sisäinen ja ulkoinen tiedottaminen
Info-TV, Wilma, viikoittain päivitettävä julistepohja, henkilökunnan viikkotiedote, kuulutukset, Facebook ja Instagram. @kohtaamohepolamminkatu
2. Verkostoyhteistyö
Ydinryhmä laatii kutsun jo olemassa olevalle verkostolle. Toimijat voivat halutessaan varata sähköisestä kalenterista ajankohdan ja tulla esittelemään toimintaansa ja kartoittamaan tarjoamiensa palveluiden tarvetta kampuksella. Ydinryhmä myös opastaa toimijat Kohtaamo-toiminnan tarkoitukseen ja käytänteisiin.
3. Opiskelijayhteistyö
Opiskelijoilta kerätään palautetta vierailijoista ja toiminnan kehittämisestä. Yhteistyötä tehdään opiskelijakunnan kanssa.
4. Yhteistyö muiden kohtaamispaikkojen kanssa.
Tavoitteena on kohtaamispaikkojen ja käytänteiden yhtenäistäminen eri oppilaitoksissa ja kampuksilla.

Kohtaamo-toiminnan toteutus

Kohtaamo-toiminta tarkoitti säännöllistä toimintaa samassa paikassa aina samaan aikaan. Toiminta järjestettiin oppilaitoksen ruokatauon yhteydessä kaksi tai kolme kertaa viikossa, riippuen toimipisteestä. Toiminta voi tapahtua käytävällä tai tilassa, joka on helposti löydettävissä ja houkutteleva. Kohtaamoon toimintaansa esittelemään tulevien yhteistyötahojen toimijoiden tulee olla aktiivisia kontaktin ottajia, jotta nuoret tulevat paikalle. Toiminta tavoittaa sitä mukaa lisää opiskelijoita, kun tieto toiminnasta leviää opiskelijoiden tietoisuuteen. Uusien opiskelijoiden kanssa kannattaa käydä tutustumassa toimintaan omaopettajan kanssa.

Mukana Kohtaamo-toiminnassa ovat olleet oppilaitoksen opiskeluhoillon toimijat, seurakunta, etsivä nuorisotyö, järjestöt ja Kela, joka on pitänyt omia popup-esittelyjä. Asumisneuvontaa opiskelijat ovat saa-

neet niin järjestön kuin kaupunginkin toimesta. Myös opiskelijakunnat ovat päässeet esittelemään toimintaansa. Toiminnassa esiteltävät teemat on pidetty ajankohtaisena. Syksyllä erilaiset asumiseen ja KELA:n tukiin liittyvät teemat ovat monelle opiskelijalle ajankohtaisia ja keväällä kesätyöpaikkojen esittelyt ja oman yrityksen perustamiseen liittyvät teemat.

Kohtaamo-toiminnasta kerätään palautetta niin opiskelijoilta, toimijoilta kuin henkilökunnalta, jotta toimintaa voidaan ylläpitää, kehittää ja arvioida. Näin Kohtaamo-toiminta on laadukasta, osallistavaa ja opiskelijalähtöistä.

KOHTAAMO

Tiistaisin ja torstaisin
Klo 10.00 - 12.00

L-rakennuksen 1krs.
käytävän syvennyksessä

KOHTAAMO-toiminta on matalan kynnyksen kohtaamispaikka opiskelijoille, henkilökunnalle ja yhteistyökumppaneille. Kohtaamon tavoitteena on opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen tuomalla myös koulun ulkopuoliset toimijat kampusalueelle esittäytymään, tapaamaan opiskelijoita ja henkilöstöä, sekä vastaamaan kysymyksiin ja palvelun tarpeeseen.

Paikalla myös Hepolamminkadun ohjaaja tai kuraattori, jonka luona voit käydä jutulla.

@kohtaamohepolamminkatu

Viikon vierailijat löydät instagramista!

Koulunuorisotyö

Kimmo Hölkki

Kunnissa on tehty pitkään koulun ja nuorisotyön välistä yhteistyötä monilla eri tavoilla. Tyypillisesti yhteistyö on alkanut havaittuun ongelmaan liittyvästä tarpeesta. Ongelman poistuttua yhteistyö koulun ja nuorisotyön välillä on tavallisesti vähentynyt ja jäänyt taka-alalle odottamaan uutta ratkaistavaa ongelmaa. Yhteistyön aloite on tullut pääosin kouluilta. Viime vuosina muutamissa kunnissa on koulun ja nuorisotyön yhteistyötä tehty suunnitelmallisemmin ja nuorisotyöntekijät ovat tulleet osaksi kouluyhteisöä. Työmuotoa on alettu kutsua koulunuorisotyöksi.

Toimintamallia oli kokeiltu aiemmin yhdessä koulussa. Saatujen kokemusten perusteella osana Etelä-Karjalan LAPE-hanketta toimintaa laajennettiin viiteen yläkouluun.

Nuorisotyön ja koulun työajat yhteensopivaksi

Kunnan nuorisotyö ja koulu toimivat yleensä eri aikaan vuorokautta ja viikkoa. Koulun toiminta ajoittuu arkipäiviin, alkaen aamulla ja päättyen iltapäivisin. Nuorisotyön toiminta-aika on vastaavasti nuorten vapaa-aikaa eli yleensä illat ja viikonloput. Kouluissa toimivien nuorisotyöntekijöiden työaika on usein määrittynyt koulun tarpeista ja työpäivät ovat olleet esimerkiksi klo 8–16 tai klo 10–18.

Hankkeessa kehitetty koulunuorisotyötoiminta edellytti työajan määrittelyä uudelleen siten, että nuorisotyöntekijän työaikaa jaettiin sekä koululle että nuorisotalolle. Käytännössä työvuoro alkoi koululla ja päättyi nuorisotalolla. Nuorisotalon viikonlopputyö siirsi työntekijän viikkovapaan kouluviikon maanantaiksi.

Koulunuorisotyöntekijän tehtävät

Koulunuorisotyöntekijä huolehti itsenäisesti tai yhdessä opettajan tai kuraattorin kanssa nuorisotyöhön sisältyvistä tehtävistä koulun arjessa. Näitä tehtäviä olivat ryhmäyttämiset ja muut toiminnalliset menetelmät oppitunneilla ja pienemmissä ryhmissä. Nuorisotyöntekijä osallistui myös sosiaalisten taitojen ja ryhmässä toimimisen opettaminen. Koulujen nuorisotyöntekijät olivat mukana välituntikerho-, tukioppilas- ja oppilaskuntatoiminnassa. Nuorisotyöntekijä tiedotti koululla kunnan nuorisotyön ja vapaa-ajantoiminnasta sekä järjesti oppilaille vierailun alueen nuorisotalolle.

Kokemuksia yhteistyöstä

Koulunuorisotyöntekijän koulun arjen toiminnasta poikkeavat työajat oli sovittava jo aiemmin laadittuihin lukujärjestyksiin. Lukujärjestyksiä suunniteltaessa ei riittävästi huomioitu nuorisotyön ja koulujen erilaisia työaikoja. Työaikojen yhteensovittamisen jälkeen yhteistyö koulun ja nuorisotyön välillä lisääntyi ja nuorisotyöntekijän osaamista hyödynnettiin paremmin. Pilotin jatkuessa koulunuorisotyö ja siihen liittyvät tehtävät olivat tulleet kouluille tutuksi.

Koulunuorisotyöstä tehtiin koulujen henkilökunnalle ja oppilaille kysely. Saatujen vastausten mukaan koulunuorisotyö oli tuonut uusia vaihtoehtoja koulun toimintaan ja oppilaiden kouluviihtyvyys oli parantunut. Vastauksissa toivottiin koulunuorisotyön jatkuvan, vaikka osalle oppilaista työmuoto ei ollut tuttu. Silti joka viides oppilas kertoi, että koulunuorisotyöntekijä oli auttanut häntä jollain tavalla (esim. koulunkäynnissä, harrastusasioissa, kaverisuhteissa, jne). Oppilaiden vastauksista voidaan päätellä, että koulunuorisotyö koettiin osana koulun arkea.

Yhteistyö jatkuu

Koulunuorisotyö osoittautui toimivaksi. Ensimmäisen lukuvuoden kokemukset lisäsivät ymmärrystä koulunuorisotyön tarpeesta osana koulun toimintaa. Nuorten vapaa-ajalla tehtävä nuorisotyö pysyi samassa laajuudessa kuin se oli ollut ennen koulunuorisotyöpilottia.

Koulunuorisotyö jatkuu ja kehittyy edelleen pilotista saatujen kokemusten ja erillisen jatkorahoituksen avulla.

Lisätietoja

<https://www.oppimaa.fi/oppitunti/koulunuorisotyö-lappeenrannassa/>

Mentoritoiminta

Johanna Mäkinen

Mentoritoiminta oli kehitetty ennaltaehkäisemään nuorten syrjäytymistä ja koulupudokkuutta. Toiminnan tarkoituksena oli 9.-luokkalaisten oppilaan yksilöllinen tukeminen vaikeaksi koetun oppiaineen opiskelussa ja oppilaan motivointi, rohkaisu omien voimavarojen käyttöön. Yksilöllisen tuen keinoilla oli vahvistettu opiskeluintoa ja itseluottamusta sekä tuettu oppilaan viimeistä peruskouluvuotta ja siirtymistä 2. asteen opintoihin.

Mentoritoimintaa oli aiemmin järjestetty viidessä peruskoulussa. Toiminnassa 9.-luokkalainen oppilas ja 18–29-vuotias mentorinuori muodostivat mentoriparin. Yhteistyösuhde kesti pääsääntöisesti koko 9. luokan ajan. Mentoriparit tapasivat toisiaan noin kerran viikossa yhden tunnin ajan peruskoulun tiloissa. Oppilas sai yksilöllistä vertaistukea ja apua nuorelta, jolla oli vahva osaaminen oppilaan vaikeaksi kokemissa oppiaineessa. Etelä-Karjalan LAPE-hankkeessa toimintaa pyrittiin levittämään koko maakunnan alueelle.

Mentoritoiminnan periaatteet

- Mentoritoiminta ei ole tukiopetusta. Painopiste on oppilaan oman opiskelumotivaation vahvistamisessa.
- Mentorointi on oppilaalle vapaaehtoista. Oppilaan oma motivaatio vaikuttaa mentoroinnin onnistumiseen.
- Mentorointi on oppilaalle maksutonta. Mentorointi tapahtuu kouluajan ulkopuolella koulun tiloissa, keskimäärin 1–2 tuntia viikossa.
- Mentorisuhde perustuu avoimuuteen, molemminpuoliseen luottamukseen ja tasa-arvoon.

Järjestöyhteistyö

Pelastakaa Lapset ry järjestötoimijana vastasi mentoritoiminnan koordinoinnista. Järjestö teki yhteistyötä alueen oppilaitosten kanssa oppilaiden ja mentoreiden löytämiseksi. Yhdistys valitsi mentorit.

Mentoritoiminta laajenee

LAPE-hankkeessa mentoritoiminnan mallia pyrittiin levittämään koko Etelä-Karjalan alueelle. Tavoitteena oli yhtenäistää nuorille tarjottavaa palvelua koko maakunnan alueella, nuoren asuinpaikasta riippumatta. Yhtenäisellä toimintamallilla lisätään muun muassa nuorten opiskeluun saatavan tuen ja työllistymismahdollisuuksien tasa-arvoisuutta.

Toiminnan laajentuminen edellytti mentoritoiminnan vaikuttavuuden tutkimista, kohderyhmien kokemusten selvittämistä, jo olemassa olevan toimintamallin kehittämistä ja eri tahojen yhteistyön tiivistämistä. Näiden tehtävien avulla mentoritoiminnan toivottiin käynnistyvän koko maakunnan alueella. Mentoritoiminnasta tiedotettiin maakunnan alueella esimerkiksi tuottamalla mentoroinnista mainoksia ja videoita ja levittämällä niitä sosiaalisen median kautta. Tiedotusta suunnattiin myös maakunnan alueen koulu- ja sivistystoimille.

Mentoritoiminnan pilottiin saatiin mukaan kaksi peruskoulua ja alueen 2. ja 3. asteen oppilaitoksia. Mentoritavat nuoret olivat 9.-luokkalaisia ja mentorit nuoria opiskelijoita. Uudet toimijat tutustutettiin mentoritoimintaan käytännön keinoin.

Kokemuksia mentoritoiminnasta

Mentoritoiminnan vaikuttavuutta ja tarpeellisuutta arvioitiin kyselytutkimuksella, joka toteutettiin pilotissa mukana olleille oppilaille, heidän huoltajilleen, mentoreille ja koulujen henkilökunnalle. Kaikki osallistujaryhmät vastasivat aloitus- ja palautekyselyyn. Lisäksi toiminnan koordinaattori toteutti mentorisuhteiden väliarviointia tapaamalla jokaisen mentoriparin henkilökohtaisesti pilotin puolesta välissä. Tutkimuksesta laadittiin raportti, jota levitettiin maakunnan alueella laajasti. Kyselytutkimuksessa kaikki vastaajaryhmät antoivat pääsääntöisesti hyvin positiivista palautetta mentoritoiminnasta. Mentoritoiminnan koettiin vastaavan hyvin oppilaiden tarpeisiin ja tavoitteisiin ja positiivisia tuloksia saatiin aikaan muun muassa oppilaiden arvosanoissa, opiskelumotivaatiossa, tuntiaktiivisuudessa ja oppiaineen osaamisessa. Lisäksi oppilaat kokivat saaneensa rohkeutta ja itsevarmuutta, ja muun luokan mukana pysyminen oli helpottunut.

Pilotti selkiytti toimintamallia ja helpottaa käyttöönottoa kunnissa. Lisäksi toimintamallista levitettiin tietoa koko maakunnan alueelle onnistuneesti.

Toiminnan juurruttaminen koko maakunnan alueelle edellyttää koordinaativastuun ja työnjaosta sopimista kunnan ja järjestötoimijoiden välillä.

Lisätietoja

<http://imatra.pelastakaa lapset.fi/evaita-elamalle/>

Taho-auto -toimintamalli koulupoissaoloihin puuttumiseksi

Leena Suomalainen

Tarve Taho-auton kaltaiselle liikkuvalla palvelulla, jolla pyritään auttamaan koulusta poissaolevia oppilaita, nousi nuorisopsykiatrian, opiskeluhoollon ja koulun yhteisestä tarpeesta. Tavoitteena on ehkäistä nuorten syrjäytymistä ja saada koulupudokkaat takaisin kouluun. Mallin kehittäminen oli osa Etelä-Karjalan LAPE-hanketta.

Toimintamalli käytännössä

Toimintamallissa tehdään ensin kodin, koulun ja opiskeluhoitopalveluiden yhteinen suunnitelma nuoren koulukäynnin tukemiseksi. Mikäli suunnitteleman toimenpiteillä ei päästä tavoitteeseen, kutsutaan opiskeluhoollon asiantuntijaryhmään mukaan nuorisopsykiatrisen avohoidon työntekijä arvioimaan tilannetta ja käynnistämään tarvittaessa intensiivisen avohoidon jakso. Tällöin nuori kirjataan nuorisopsykiatrian asiakkaaksi. Mikäli intensiivisen avohoidon jaksolla nuoren paluu koulunkäyntiin ei onnistu, aloitetaan Taho-autojakso. Jakso suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä nuorisopsykiatrian, koulun ja opiskeluhoollon kanssa.

Toimintamallissa nuorelle tuodaan sekä koulu että hoidollinen tuki kotiovelle. Jokainen Taho-autojakso räätälöidään yksilöllisesti nuoren, perheen, nuorisopsykiatrian, koulun ja opiskeluhoollon kanssa. Jaksolle asetetaan tavoitteet, ja toiminta kytketään nuoren muuhun hoitoon ja omaan arkeen. Autossa on mukana nuorisopsykiatrian intensiivisen avohoidonyksikön työntekijä, tarvittaessa nuoren oman koulun kuraattori ja opetustoimen osuus liitetään toimintaan sähköisellä yhteydellä oman koulun erityisopettajan kanssa.

Taho-autohoitojakso on 1–2 kuukautta, jonka aikana nuori ja perhe pyritään sitouttamaan kokonaisvaltaiseen hoitoon ja saamaan nuori palaamaan omaan kouluun. Kontakteja hoidossa olevaan nuoreen on 2–3 kertaa viikossa ja nuoreen voidaan olla yhteydessä myös päivittäin esimerkiksi puhelimitse. Tilannetta arvioidaan monialaisessa asiantuntijaryhmässä viimeistään kuukauden kuluttua jakson alkamisesta.

Kokemuksia toiminnasta

Keväällä 2018 työskentelyjaksoja on ollut kuusi, joiden kesto on ollut 1–2 kuukautta. Ennen jakson aloittamista jokaisen nuoren tilannetta oli käsitelty opiskeluhoollon monialaisessa asiantuntijaryhmässä, jossa oli päätetty Taho-autojaksosta. Jaksot olivat alkaneet viikon sisällä tarpeen toteutamisesta. Useimmilla nuorilla omakoulupäivät olivat onnistuneet Taho-autohoitojakson aikana ja he olivat syksyllä palanneet omaan kouluun. Ainoastaan yksi nuori kieltäytyi Taho-autojaksosta, muiden jaksot toteutettiin suunnitellusti. Taho-autojaksolla olleilla nuorilla koulupoissaoloja oli ollut runsaasti ja kotiin jäämisestä oli tullut jo opittu tapa. Koulupoissaolojen taustalla oli monia syitä ja moni nuori tarvitsi psykiatrista hoitoa ja tukea.

Poissaoloja selvitetessä on tärkeää kontakti nuoreen, jotta poissaolon syitä voidaan selvittää huoltajien ja koulun kanssa. Alkutilanteen selvittelyssä, joka tehdään koulussa, on huomioitava psykiatriset ja neuropsykiatriset ongelmat, koulutilanne, kiusaaminen, vanhemmuus ja peliriippuvuudet. Taho-auton hoidollinen osuus voi olla kouluvalmiuksien harjoittelua, mm. vuorovaikutustaitojen ja ahdistuksen hallinnan harjoittelua käyttäytymisterapian keinoin.

Hoitojakson aikainen opetus toteutetaan face-time yhteydellä nuoren oman kouluun, ja opetustuokit ovat lyhyitä. Nuoren paluu omaan kouluunsa tulee tehdä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Taho-autojakso antaa sekä nuorelle että vanhemmalle viestin, että koulunkäynti on tärkeää ja koulunkäyntiin on saatavilla myös hoidollista tukea. Nuorisopsykiatrisen avohoidon yksikkö voi yhteistyössä muiden tahojen kanssa auttaa nuorta suorittamaan peruskoulu loppuun ja saamaan peruskoulun päästötodistuksen.

Erityispalveluiden tuki opiskeluhuollolle

Mika Saatsi

Keski-Uudenmaan kunnissa päädyttiin järjestelemään uudelleen alueen psyykkisesti oireilevien oppilaiden erityisopetuksen ja opiskeluhuollon rakenteita nuorisopsykiatrian osastopalveluiden päättyessä. Alueen kunnat sopivat kuntayhteistyömallista, jossa säilytettiin alueen sairaalakoulu ja verkostoituihin kuntien omat psyykkisesti oireilevien oppilaiden erityisopetuksen ryhmät. Yhteistyömallissa luotiin sairaalakoulun oppilaille ja kuntien psyykkisesti oireileville oppilaille erityispalveluiden tuki – malli alueellisesta opiskeluhuollon tuesta. Yhteistyörakenteet suunniteltiin osana LAPEn erityisen vaativan tason hankkeita.

Tuen koordinointi

Toimintaa koordinoi ns. *ALVA-opiskeluhuoltotyöryhmä*, johon kuuluvat kuntien erityisen tuen koordinaattorit, sairaalakoulun konsultoivat erityisluokanopettajat, ALVA:n opiskeluhuoltohenkilöstö (koulupsykologi, koulukuraattori ja sairaanhoitaja), lasten- ja nuorisopsykiatrian työntekijät ja sairaalakoulun rehtori. Työryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa.

Alueen kuntiin on perustettu *ALVA-työryhmät*, joiden toiminnasta vastaa kunnan erityisen tuen koordinaattori. Kuntien ryhmissä on mukana ammattilaisia erityisopetuksen ryhmistä, kouluterveydenhuollosta ja ALVA-opiskeluhuoltohenkilöstö ja konsultoiva erityisluokanopettaja.

Toimintaa ohjaa kuntien sivistyksen ja sosiaali- sekä terveydenhuollon virkamiehistä ja erikoissairaanhoidon johdosta koottu *ALVA-ohjausryhmä*. Ohjausryhmä kokoontuu neljä kertaa lukuvuodessa.

Tukea kuntien opiskeluhuoltoon

Alueellinen opiskeluhuollon tuki eli ALVA-toiminta yhdenmukaistaa oppilaaksi ottoa vaativan erityisen tuen erityisopetukseen ja keskitettyyn avohoidolliseen sairaalaopetukseen. Yhteistyö erikoissairaanhoidon kanssa on tiivistä. Sairaalakoulu tarjoaa pitkäaikaista koko lukuvuoden kestäviä tai kuukauden mittaisia koulunkäynnin tukijaksoja.

ALVA-toiminta lisää osaamista sekä vaativan erityisen tuen opetusryhmissä että perustasolla, tavallisissa lähikouluissa. Toiminnassa on keskeistä vaativan (erityis)opetuksen ja hoidon yhteistyö.

Tukea perheille

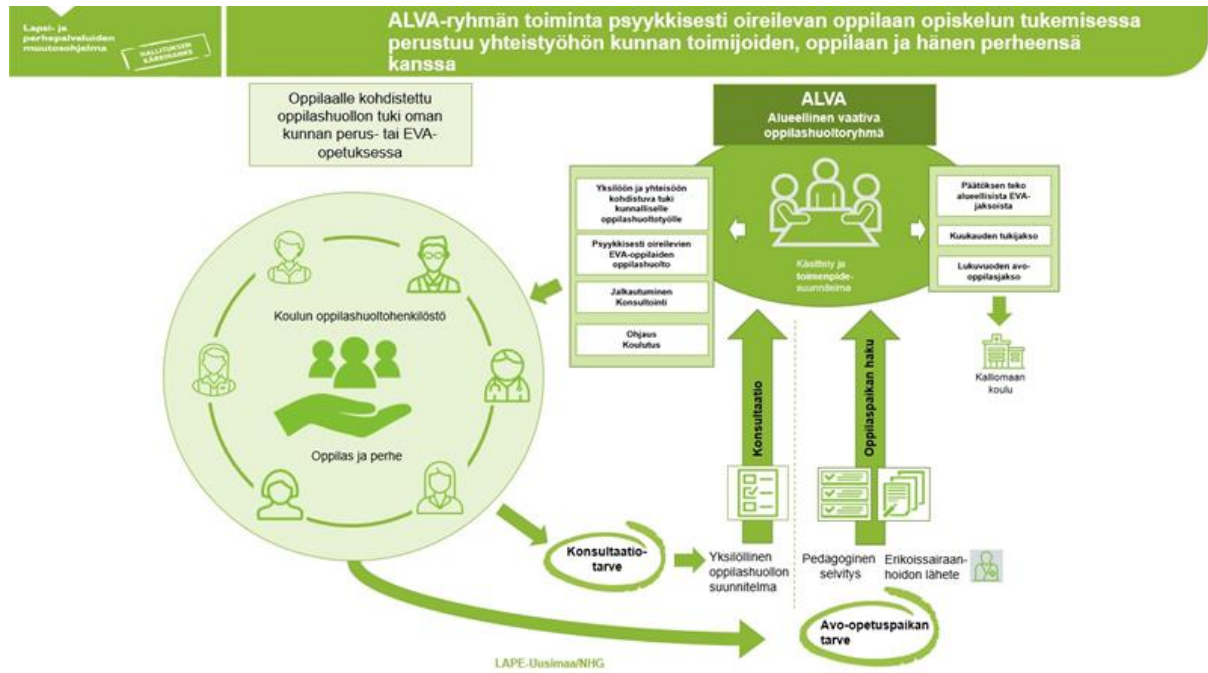
ALVA-toiminta kohdistuu myös psyykkisesti oireilevan oppilaan sekä hänen perheensä tukemiseen. Yhteistyössä perheen kanssa pyritään löytämään parhaat mahdolliset ratkaisut oppilaan onnistuneeseen tukemiseen oppilaan lähikoulussa. Tarvittaessa tehdään siirto kuntien omiin vaativan erityisen tuen ryhmiin tai sairaalaopetukseen.

Kokemuksia

ALVA-toiminnalla voidaan tukea ja vahvistaa psyykkisesti oireilevien erityisen tuen oppilaita. Lisäksi ALVA-toiminnalla yhtenäistetään oppilaan tarvitseman tuen oikea-aikaisuutta. Toiminnan konsultoiva henkilöstö toimii yhteistyölinkkinä alueen erikoissairaanhoitoon.

ALVA-toimintaa varten luotiin prosessikuvaukset oppilaan / perheen, koulun ja erikoissairaanhoidon näkökulmasta ALVA-toimintaan ja oppilaaksiottoon. Tavoitteena on vielä laatia kaikille toimijoille yhteinen, tukitoimet huomioiva sähköinen lähete.

Toiminnan arviointiin luotiin laaja määrällisen ja laadullisen arvioinnin mittaristo.

Lisätietoja

Laaja loppuraporttimateriaali

https://www.tuusula.fi/sivu.tmpl?sivu_id=8828

4. Opiskeluhuollon järjestäminen

Maakunnallinen opiskeluhuollon ja oppimisen tuen yhteistyöryhmä – lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen yhteisöissä

Eija Kinnunen

Päijät-Hämeen LAPE-hankkeessa sivistystoimen johtajien seudullinen ohjausryhmä perusti maakunnallisen opiskeluhuollon ja oppimisen tuen yhteistyöryhmän (OOOT-ryhmän) keväällä 2017.

Ryhmän kokoonpano

Kunnat nimesivät yhteistyöryhmään yhden edustajan kunnan opiskeluhuollon ohjausryhmästä. Lisäksi ryhmässä oli asiantuntijoita Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymästä (PHHYKY) lapsiperheiden sosiaalityöstä, neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta, kuntien varhaiskasvatuspalveluista, perusopetuspalveluista ja toisen asteen koulutuspalveluista.

Ohjausryhmä nimesi OOOT-ryhmälle puheenjohtajan, jonka tehtävänä oli kutsua kokousedustajat koolle ja johtaa puhetta kokouksissa. Kokousten muistiot menivät ohjausryhmälle tiedoksi ja säilytettiin sivistystoimenjohtajien seudullisen ohjausryhmän peda.net -alustalla.

Yhteistyöryhmän toiminta

Ryhmän tehtävänä oli opiskeluhuoltotyön ja oppimisen tuen kehittäminen ja painopisteenä yhteisöihin kuulumisen varmistaminen. Toimintaa koordinoi ja kokousmuistiot kirjoitti LAPE-projektisuunnittelija.

OOOT-yhteistyöryhmä ei tehnyt varsinaisia päätöksiä, vaan ne tehtiin virka- ja esimiehinä oman toimivallan puitteissa tai vietiin jäsenten omiin organisaatioihin. OOOT-ryhmä osallistui myös maakunnallisen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tekemiseen. Lisäksi ryhmässä käsiteltiin LAPE-muutosohjelman aikana tehtyjä kyselyjä, Kouluterveyskyselyyn liittyviä asioita ja pohdittiin yhdessä muita lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita. Kunnissa tehtyä kehittämistyötä tarkasteltiin yhdessä. Ryhmän jäsenet esittelivät kuntakohtaisia käytäntöjään ja suunnitelmiaan. Yhteisöllisiä käytäntöjä levitettiin koko maakunnan alueelle. Tieto hyviksi koetuista toimintamalleista meni ryhmän jäsenten kautta heidän omiin organisaatioihinsa. Ryhmästä sai myös tukea uuden toimintamallin käyttöönottoon. Yhtenä levitettävänä käytäntönä oli ”Mitä kuuluu -prosessi”, joka jäsentää opiskeluhuoltoryhmän työtä.

OOOT-ryhmä kävi läpi opiskeluhuoltoryhmän sekä opiskeluhuollon ohjausryhmän tehtäviä, opiskelu- huolto- ja muita kuntakohtaisia suunnitelmia. Maakunnassa haluttiin vahvistaa sitä, että opiskelu- huolto-ryhmät tekevät suunniteltua ja arvioitua työtä, yhdessä vanhempien ja lasten kanssa.

Kokemuksia yhteistyöryhmän toiminnasta

LAPE-muutosohjelmakaudella OOOT-yhteistyöryhmä on toiminut kehittäjäryhmänä ja ohjausryhmänä varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos -kokonaisuudelle. Ryhmässä on ollut mahdollisuus levittää omia malleja ja suunnitelmia ja toisten tekemisestä on voinut oppia. Lisäksi kollegoilta on saanut tietoa ajankohtaisista asioista.

Maakunnalliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tekemiseen osallistuttaessa kirjoitettiin yhdessä opiskeluhuollon palvelukuvausta ja oppimisen tuen kuvausta ja avattiin opiskeluhuoltoryhmän ja opiskeluhuollon ohjausryhmän tehtäviä. Näin kunnissa tehtävä työ jäsentynyt ja herättänyt ajatuksia erityisesti pienissä kunnissa, joissa on vain yksi tai kaksi koulua. Lisäksi opiskeluhuollon ohjausryhmien toiminta on aktivoitunut LAPE-kehittämishjelman aikana niissä kunnissa, joissa siinä oli ollut katkoksia joidenkin muutosten takia.

Opiskeluhouoltopalvelujen maakunnallinen esimiesverkosto – kohti yhtenäisiä opiskeluhouoltopalveluja

Anna-Marie Haavisto

Maakunnan opiskeluhouoltopalveluiden siirtyminen uuteen organisaatioon tarkoitti sitä, että useat kuraattorit ja psykologit saivat uuden työnantajan ja esimiehen ja samalla moni esimies sai ensimmäistä kertaa alaisuuteensa opiskeluhouoltopalvelujen henkilöstöön kuuluvia. Tehtävänkuvat, hankinnat, kirjauksiin liittyvät asiat, työohjaukset, koulutukset ja substanssiosaamisen puute loivat tarpeen esimiesten väliselle yhteistyölle. Yhteistyö oli edellytys yhtenäisten opiskeluhouoltopalvelujen tarjoamiselle. Yhteistyön toteuttamiseksi koottiin maakunnallinen opiskeluhouoltopalveluiden esimiesverkosto. Verkoston kokoaminen ja työn kehittäminen olivat osa Päijät-Hämeen LAPE-hankkeen kehittämistyötä.

1. Verkoston jäsenet

Esimiesverkostoon kuuluvat kuraattorien, psykologien, koulu/opiskeluterveydenhoitajien esimiehet sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon vastuulääkärit. Suun terveydenhuolto kutsutaan mukaan myöhemmin.

2. Verkoston tehtävä

Esimiesverkosto käsittelee opiskeluhouoltopalveluihin liittyviä asioita (kuraattori-, psykologi-, terveydenhoitaja- ja lääkäripalvelut). Verkosto huolehtii alueen opiskeluhouoltopalveluiden yhteisistä toimintatavoista ja työn kehittämisestä maakunnan alueella. Verkosto tarjoaa jäsenilleen synergiaetuja koulutusten tai työohjauksen järjestämiseen. Esimiesverkosto kokoontuu 3–4 kertaa vuodessa. Ryhmän puheenjohtaja valitaan vuosittain ja tapaamisajat ja -paikat päätetään vuodeksi kerrallaan.

3. Yhteistyö

Esimiesverkosto kokoontuu kerran vuodessa yhdessä sosiaali- ja terveystalvetoimijoiden kanssa. Tällöin kokoukseen osallistuu lapsiperheiden sosiaalipalvelujen johto ja psykososiaalisten palvelujen johto. Vammaisipalvelujen ja kuntoutuksen toimijoiden osallistuminen kokoukseen on myös tarpeen. Kokoonpanoltaan laajemmassa kokouksessa käydään läpi uusia toimintamalleja ja käytäntöjä sekä päivitetään lasten ja perheiden hyvinvointitietoa. Kokouksessa voidaan pohtia yhteisiä koulutustarpeita tai muuta tarvittavaa yhteistyötä jonkun ilmiön tai yhteiseksi koetun haasteen takia.

Kokemuksia esimiesverkoston toiminnasta

Yhteistyö ja yhteinen kehittäminen on helpompaa, kun esimiehet ovat tulleet keskenään tutuksi. Opiskeluhouoltopalvelujen henkilöstön tehtävänkuvat ovat tulleet yhtenäisemmiksi. Verkostossa jaetuista muiden kuntien kehittämissuunnitelmista tai työskentelytavoista oppiminen on lisännyt esimiesten osaamista opiskeluhouollostta. Verkostossa on myös keskusteltu opiskeluhouoltopalveluiden työntekijöiden rekrytoinnista ja siihen liittyvistä toimintatavoista.

Opiskeluhouoltopalvelujen esimiesverkoston on suunniteltu linkittyvän maakunnalliseen LAPE-yhteistyöryhmään ja perhekeskusverkostoon.

Esiopetuksen opiskeluhoolto -esite

Maarit Lindman, Virve Jokiranta, Susanne Rosenqvist & Anu Nokua

Osana Uudenmaan LAPE-muutosohjelmaa luotiin kuvaus esiopetuksen opiskeluhoollon tulevaisuuden toimintamallista. Mallinnustyössä hyödynnettiin aiemmin tehtyä opiskeluhoollon selvitystä sekä Uudenmaan LAPE-hankkeen työpajojen tuloksia. Saatu tieto esiopetuksen yksilökohtaisen ja yhteisöllisen opiskeluhoollon nykytilasta ohjasi mallinnustyötä.

Lähtökohtana asiakkaiden tarpeet

Asiakkaiden kokemuksia ja tarpeita esiopetuksen opiskeluhoollosta selvitettiin haastattelemalla neljää erityistarpeisen lapsen äitiä. Esiopetuksen opiskeluhoollon kehittämistarpeiksi asiakkaat nostivat muun muassa ohjeistuksien ja materiaalien löydettävyyden parantamisen, tukimateriaalien selkeyttämisen, vanhempien osallistamisen palveluiden toteutukseen ja suunnitteluun, muistioiden ja toimintasuunnitelman sekä arvioiden jakamisen vanhemmille. Haastattelujen lisäksi pilottiin osallistuneet toimijat arvioivat esiopetuksen oppilashuollon nykytilannetta SWOT-analyysin. Kehittämistarpeina tuotiin esiin toimintatapojen yhtenäistäminen, nivellyksen sujuvoittaminen, palveluiden riittävyys sekä matalankynnyksen tuen järjestäminen lapselle ja perheelle.

Nykytila-analyysien ja asiakashaastattelussa esiin nousseet tarpeet ohjasivat esiopetuksen opiskeluhoollon toimintamallin luomista. Tulevaisuuden tavoitetilan malli koottiin esitteeksi.

Esiopetuksen opiskeluhoolto -esite

Esiopetuksen opiskeluhoolto -esite tehtiin asiakkaille annettavaksi esitteeksi ja opiskeluhoollon järjestämisestä ohjaavaksi dokumentiksi ammattilaisille. Esite kuvaa esiopetuksen opiskeluhoollon toteutumista tulevaisuuden tavoitetilaa mallintamalla. Esitteessä on kuvattuna asiakkaan polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen.

Esitteessä kuvataan

- yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoollon toiminta-ajatusta ja käsitteitä
- opiskeluhoollon palveluiden tarjoamista perheille matalankynnyksen palveluna
- opiskeluhooltopalveluissa toimivien ammattilaisten toimenkuvia ja rooleja
- perheen kanssa tehtävää yhteistyötä
- vanhempien osallisuutta esiopetuksen opiskeluhoollon toiminnassa
- asiakastiedon käsittelyyn ja jakamiseen liittyviä ohjeita

Esitteen käyttö

Esiopetuksen opiskeluhoollon esitettä voidaan hyödyntää

- esiopetuksen vanhempainiltojen ohjelmavaroituksen rakentamisessa
- kerrottaessa vanhemmalle opiskeluhoollon toiminnasta ja lapsen esiopetuspolusta
- vanhemmille annettavana dokumenttina opiskeluhoollon toimijoista (esitteeseen on jätetty tilaa kirjata opiskeluhoollon ammattilaisten nimi- ja yhteystiedot ammattilaisesitysten alle)

Esitteessä kuvataan lyhyesti oppimisen tukeen ja sen arviointiin liittyvää kokonaisuutta. Esitteessä on myös tiedon jakamiseen ja käsittelyyn liittyvät keskeiset ohjeet ja näitä koskevat lait. Esite voidaan jakaa sekä paperisena että sähköisenä versiona sekä ammattilaisille että asiakkaille.

Kehittämistyö jatkuu

Esiopetuksen opiskeluhoollon toimintamallin kuvaus esitteenä selventää opiskeluhoollon polkua varhaiskasvatuksesta perusopetukseen ja opiskeluhoollon palveluiden tarjoamaa tukea lapsille ja perheille. Jatkokehityskohteena on esiopetuksen toimintamallin käyttöönoton tukeminen ja jalkauttaminen kuntiin. Tehty malli on luonut pohjan Uudenmaan maakunnan esiopetuksen opiskeluhoollon yhtenäistämiseen.

Lisätietoja

Esiopetuksen oppilashuollon loppuraportti:

https://www.lapeuusimaa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2018/11/Esiopetuksen-oppilashuolto_-_loppuraportti.pdf

Esiopetuksen oppilashuollon esite:

<https://www.lapeuusimaa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2018/11/Esiopetuksen-oppilashuolto-esite.pdf>

Muokattava esiopetuksen oppilashuollon esite:

<https://www.lapeuusimaa.fi/materiaalipankki/muu-materiaali/>

OPPIASHUOLTO

Oppilashuolto on kiinteä osa esiopetuksen perustointia. Toiminnan tavoitteena on edistää esiopetusryhmän lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä yhdessä perheiden kanssa. Tärkeintä lapsille on hyvä ja turvallinen arki esiopetuksen tutussa ympäristössä. Oppilashuolto on osa esiopetusta suotuisan kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin turvaamiseksi; hyvinvoiva lapsi oppii!

OPPIMISEN TUKI

Esiopetuksen henkilökunta osallistuu lapsenne oppimisen tuen tarpeiden arviointiin. Lapsille on oikeus saada riittävä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Lapsen oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Tukimuotoja ovat esimerkiksi lapsen oppimisympäristön huolellinen suunnittelu, erityisopettajan ja -avustajan ohjaus ja tuki, pienryhmätoiminta sekä apuvälineet (esim. kuvatuki).

Lapselle suunnattuja tukimuotoja voidaan tarjota sekä yksittäin että samanaikaisesti toislaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa ja pitkäjänteisesti suunniteltua.

”Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa.”

Lapselle annetaan tukea niin kauan sekä sen tasolla, jota hän tarvitsee. Tukea on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä lapsenne oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä. Tukimuotoja suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhteistyössä oppilashuoltotimien kanssa.

LAPSENNE TIETOJEN KÄSITTELY

Yksilökohtainen oppilashuolto esiopetuksessa perustuu aina huoltajan suostumukseen. Asiolta pyritään aina hoitamaan yhdessä sovituilla tavalla lapsenne etu mukaisesti. Teiltä pyydetään myös kirjallinen tai suullinen suostumus, mikäli huolen käsittelyyn halutaan kutsua mukaan muita oppilashuollon yhteistyötahoja tai tilannetta halutaan selvittää muiden ammattilaisten kanssa ennen ensimmäistä yhteistyöpäivää lapsenne kanssa tai muussa myöhemmässä vaiheessa.

Psykologin ja koulukuraattorin tiedot eivät toistaiseksi siirry Kanta-arkistoon. Lapsenne esiopetuksen oppimissuunnitelma kirjataan omiin järjestelmiin.

Lupa- ja tietosuojatiedot käydään tarkemmin läpi ensimmäisessä yhteistyötapaamisessa ja tapaamisessa allekirjoitetaan yksilöllinen suostumus lapsenne asioiden hoidosta. Tässä olemme enemmän.

Perusopetuslaki 218/1998/428, 126 § § Esiopetuksen osastotilintien 12.12.2014/1040
Oppilas- ja opetuslupalaki 1287/2013
Väestötietojen hallinnon julkaisuohjeet annetun lain (621/1999) 26 §:n 3 momentti

Työryhmä:
Uudenmaan LAPU-muutosohjelma
Nordic Healthcare Group
Kaufmann Agency
2018

Asiakaskokemuksen pohjalta suunniteltua

Esiopetuksen oppilashuolto

Esiopetus tarjoaa kaikille lapsille mahdollisuuden osallistua ryhmässä tapahtuvaan toimintaan sekä illoita uusien taitojen oppimiseen. Useimmiten lapset aloittavat esiopetuksen siinä vuorossa, jolloin he täyttävät 6-vuotta. Lapsen tavoitteita esiopetusvuodelle suunnitellaan yhdessä perheen kanssa.

YHTEISÖLLINEN OPPIASHUOLTO

Yhteisöllinen oppilashuolto on läsnä esiopetus-ympäristön arjessa. Sen suunnittelemiseen ja toteuttamiseen osallistuvat lapsenne, perheenne ja kaikki esiopetusyksikössä työskentelevät henkilöt.

Yhteisöllisen oppilashuollotyön tarkoitus on tukea lapsenne esiopetusryhmän kokonaisvaltaista hyvinvointia ja edistää ryhmäläisten yhteistyötä, vuorovaikutusta ja tunnetaitoja. Lisäksi huolehditaan esiopetusympäristön turvallisuudesta, turvallisuudesta ja esteettömyydestä; esiopetus kuuluu kaikille lapsille!

YKSILÖKOHTAINEN OPPIASHUOLTO

Yksilökohtaisen tuen tarpeen ilmetessä esiopetuksen koko henkilöstö on tukenaan vahvistamaan perheenne omia voimavaroja. Esiopetuksen oppilashuollossa työskentelevät kuraattori, psykologi ja terveydenhoitaja tukevat lastanne ja perhettänne tarpeen mukaan mahdollistamalla yksilökohtaisia tapaamisia. He myös osallistuvat monialaiseen asiantuntijajärjestelmän suostumukseen mukaisesti muiden mahdollisten yhteistyökumppanien ohella. Yksilökohtaisen oppilashuollon tarkoituksena on toimia kanssanne lapsenne varhaisen tuen turvaamiseksi ja ongelmia ennalta ehkäistämiseksi. Monialaisen asiantuntijajärjestelmän koolleutuminen suunnitellaan kanssanne yhdessä, voittoa työskenteleminen mukaan myös omia tärkeitä tukihenkilöitä (isovanhemmat, kummit, perheyhteistyökummit tms.).

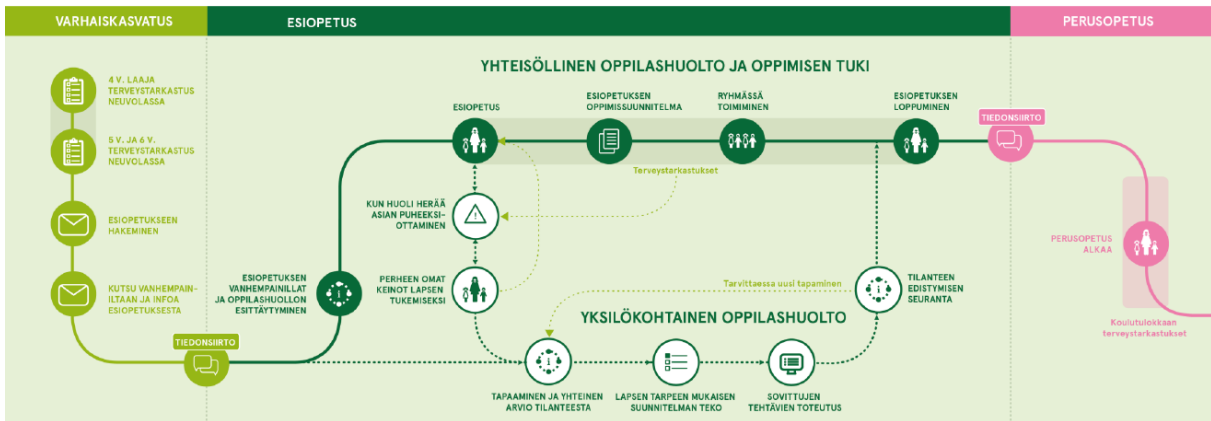
TUEN TARPEEN ILMAISEMINEN

Esiopetuksen henkilökunta tukee lapsenne ja perheenne hyvinvointia arjessa ja erilaisissa tapaamisissa. Työntekijät voivat lapsenne kanssa työskenteleessään havaita tarvetta tukitoimille, joka tuodaan välittömästi tietoonne. Jos koette tarvitsevanne apua missä tahansa lastenne/ perhettänne koskevassa asiassa, keskustelkaa huolestanne kenen vain esiopetuksen henkilökuntaan kuuluvan työntekijän kanssa.

Joskus asiat hoituvat jo kahdenvälisissä keskusteluissa. Tarvittaessa tilanteen hoitamiseen kutsutaan muita asiantuntijoita. Henkilö, jonka puoleen olette kääntyneet ensin kutsuu ryhmän koolle kanssanne yhteistyössä. Esiopetuksen toimijoiden esittelyt löytyvät seuraavasta aineistosta. Teiltä pyydetään suostumus asioiden hoitamiseen ja taustaseikkailuun.

Tapaaminen kootaan moniammatillisen ryhmän kanssa järjestettävän arjessanne joustavasti tarpeitanne mukaan. Tapaamisissa luodaan yhteinen ymmärrys tilanteesta ja laaditaan suunnitelma lapsenne kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Perheellenne nimetään vastuunhenkilö, joka toimii yhteyshenkilönä. Yhteisen suunnitelman toteuttamiseksi ja tuen riittävyyttä arvioitaen sovitte kanssanne suunnitelmaa tarpeen mukaan päivittämään. On tärkeää, että tuki jatkuu joustavasti perusopetukseen siirryttäessä; tämä varmistetaan yksilökohtaisissa tiedonsiirtotapaamisissa.

Esiopetuksen oppimissuunnitelma

ESIOPETUKSESSA PERHETTÄNNE TUKEVAT TOIMIJA

Kirjoita nimi ylös muistit!

Varhaiskasvatuksen opettaja

Kirjoita nimi tähän

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen esiopetuksen suunnitelmallisesta toteutuksesta. Yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa laaditaan lapsen tuen tarpeen mukainen esiopetuksen oppimissuunnitelma. Varhaiskasvatuksessa voi työskennellä myös varhaiskasvatuksen sosionomina lapsenne ja perheenne tukena.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Kirjoita nimi tähän

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee yhteistyötä lapsen, vanhempien ja esiopetuksen henkilöstön kanssa. Lapsen ja perheen tuen tarpeet määrittävät erityisopettajan roolin lapsen, vanhempien ja henkilöstön tukemisessa ja ohjauksessa. Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestäminen on varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastuulla.

Koulukuraattori

Kirjoita nimi tähän

Kuraattorin työn tavoitteena on koko yhteisön hyvinvoinnin sekä sosiaalisten taitojen tukeminen. Kuraattori työskentelee lasten arjessa, tapaa lapsia ja vanhempia ja tukee esiopetuksen henkilöstön työtä omalla asiantuntemuksellaan lasten ja perheiden tarpeiden edellyttämällä tavalla.

Koulupsykologi

Kirjoita nimi tähän

Koulupsykologin työn tavoitteena on lasten oppimisvalmiuksien ja hyvinvoinnin tukeminen yhdessä vanhempien kanssa. Koulupsykologi työskentelee lapsen ja perheen kanssa yksilökohtaisesti, ryhmässä ja koko yhteisöä asiantuntemuksellaan tukien lasten ja perheiden tarpeiden edellyttämällä tavalla.

Päiväkodin johtaja

Kirjoita nimi tähän

Päiväkodin johtaja vastaa yksikönsä esiopetuksesta, esiopetuksen yhteisöllisen oppilashuollon kehittämisestä ja toteuttamisesta osana varhaiskasvatusta. Sovittaessa päiväkodin johtaja voi osallistua monialaisen asiantuntijajärjestelmän tapaamiseen.

Terveydenhoitaja (neuvola tai koulu)

Kirjoita nimi tähän

Tapaa lapsia esiopetusvuoden aikana neuvolassa tai kouluterveydenhuollossa, joskus myös esiopetuksen tiloissa. Hänen tehtävänä on lasten ja perheiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen ja tukeminen sekä elintapaohjaus. Tapaamisissa tehdään lasten terveydentilaa ja kasvuun liittyviä tarkastuksia. Terveydenhoitaja tukee ja ohjaa perheitä tarvittaessa muihin sosiaali- ja terveyspalveluihin ja tekee yhteistyötä esiopetuksen kanssa.

Muut yhteistyökumppanit

Kirjoita nimi tähän

Oppilashuoltotimi tukee, ohjaa ja tekee yhteistyötä lapsen ja perheen tarpeeseen perustuen myös seuraavien tahojen kanssa: Neuvola- tai koulukätkä, suori terveydenhuollon toimijat, fysio- ja toimintaterapeutit, perheneuvola, sosiaalityn ja lastensuojelun työntekijät sekä vanhempien palveluiden ammattilaiset.

Lasten oleskelu esiopetuksessa lastenhoitajat ja avustava henkilöstö ovat läsnä mukana lasten arjessa. Perheet voivat saada tukea myös järjestöistä, säätiöistä ja seurakunnista.

Lisätietoja:

Kirjoita omat muistintapasi tähän

5. Yhteisöllinen opiskeluhoito

Hyvinvoiva kasvuyhteisö – HYKY

Tuomo Lukkari & Suvi Helanen

Hyvinvoivan kasvuyhteisön prosessi alkaa kuntastrategian tarkastelulla. Strategiasta ja arjen kokemuksista kootaan hyvät ja toimivat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet ja toimenpiteet sekä niihin liittyvät puutteet ja kehittämisen paikat. Seuraavaksi päätetään kehittämistyön tavoitteet ja toimenpiteet sekä sovitaan prosessiin kuuluvien työpajojen sisältö ja osallistujat. Kehittämistyössä hyödynnetään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia, kouluterveyskyselyn tuloksia, opiskeluhoitosta saatavaa tietoa yhteisöllisestä ja yksilökohtaisesta tuen tarpeesta, sosiaalityön indikaattoritietoja, työterveyshuollon ja Kunta10 tietoja sekä muista lakisääteisistä tarkastuksista ja hyvinvoinnista saatavilla olevaa tietoa.

Hyvinvoivan kasvuyhteisön prosessiin kuuluvat **aloitus-, väli- ja päätösseminaarit** sekä **työpajatyökentely niiden välissä**. Aloitusseminaarin ja väliseminaarin välissä on yleensä toteutettu työpajat 1 ja 2 sekä väliseminaarin ja päätösseminaarin välissä työpajat 3-5.

Työpajat

Valmistelukokouksessa tehdään suunnitelma hyvinvoivien kasvuyhteisöjen kehittämiseksi.

1. Työpajassa sovitaan prosessin eteneminen, tavoitteet, keskeiset sisältöalueet, aikataulut, vastuut ja se, miten tämä prosessi liitetään osaksi kunnan suunnitelmia (esimerkiksi hyvinvointisuunnitelmat, oppilashuoltosuunnitelmat, työsuunnitelmat, koulutussuunnitelmat, kuntastrategia).
2. Työpajan keskeisiä teemoja ovat hyvinvointijohtaminen, yhteensovittava johtaminen ja työhyvinvoinnin edistäminen. Tavoitteena on hahmottaa johtamisen rooleja ja merkitystä, yhteisten tavoitteiden ja toimintakulttuurin luomista, hyvän johtamisen merkitystä työhyvinvoinnille ja konkreettisten hyvinvointia luovien toimintamallien rakentamista.
3. Työpajassa käydään läpi varhaiskasvatuksen ja koulun rooleja, toimintamalleja ja olemassa olevaa rakennetta hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Työpajassa käsitellään erityisesti yhteisöllistä oppilashuoltoa (yhteisöllistä hyvinvointityötä) ja sen käytännön toteuttamista, tavoitteita ja kehittämiskohteita esimerkiksi learning cafe -menetelmällä. Työpajassa pohditaan myös kasvuyhteisön merkitystä lapselle ja nuorelle mm. positiivisen pedagogiikan avulla.
4. Työpajan teemat ja tavoitteet valitaan aiempiin työpajoihin osallistuneilta esimerkiksi webropol-kyselyllä tai työpajojen yhteydessä. Työpajan osallistujiksi kutsutaan kaikki aiemmissa työpajoissa mukana olleet, järjestöt, nuorisovaltuustoja jne.

Aloitus-, väli- ja päätösseminaarit

Seminaarit on hankekaudella toteutettu maakunnan yhteisinä seminaareina. Aloitusseminaarissa on käyty läpi kokonaisuutta, prosessin etenemistä ja yhteisiä teemoja. Seminaareissa oli puheenvuoroja asiantuntijoilta, alueen keskeisiltä toimijoilta, maakuntavalmistelijoilta sekä kehittämistyössä mukana olevilta.

Välitehtävät

Ensimmäisen työpajan jälkeen välitehtävänä on ollut esimerkiksi oman yksikön ja kunnan suunnitelmiin tutustuminen, hyvinvoinnin kartoitus (Kouluterveyskysely, Kunta 10, oppilashuoltokertomus jne.). Toisen työpajan jälkeen välitehtävänä on ollut omien valmiuksien, oman työyhteisön valmiuksien ja kumppanuuk-

sien mahdollisuudet hyvinvoinnin johtamisessa. Viimeisenä välitehtävänä työpaja kolmen jälkeen on ollut esimerkiksi ihannekoulu/päiväkoti -työskentely henkilöstön, oppilaiden, lasten ja huoltajien kanssa.

Työyhteisöt ja eri toimijat osallistuvat välitehtävien työstämiseen. Tehtävien tarkoituksena on saada työpajoissa käsitellyt asiat osaksi arkea.

Kokemuksia

HYKY-prosessi osoittautui toimivaksi tavaksi nostaa esille monipuolisesti ja tavoitteellisesti lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä asioita. Työhyvinvointi osana prosessia on edellytys sille, että prosessi etenee. Kunnan johdon rooli korostuu työskentelyssä. Hyvinvoiva kasvuyhteisö -prosessia voidaan toteuttaa hyvin erilaisissa kunnissa.

Lisätietoja

<https://www.toimiva-arki.fi/lape-toiminta>

Mitä kuuluu? – yhteisöllisen opiskeluhoollon prosessi ja jalkautuvan opiskeluhoolloryhmän toiminta

Eija Kinnunen

Päijät-Hämeen LAPE-hankkeessa maakunnallinen opiskeluhoollon ja oppimisen tuen yhteistyöryhmä OOOT valitsi Mitä kuuluu? -prosessin jatkokehitettäväksi ja levitettäväksi käytännöksi. Mallia päätettiin kehittää toimivaksi yhteisöllisen opiskeluhoollotyön malliksi koko maakunnan alueella.

Mitä kuuluu -prosessi tuo opiskeluhoollotyöhön:

- mahdollisuuden tarkentaa ryhmäkohtaisia opiskeluhoollon tavoitteita
- mahdollisuuden toteuttaa opiskeluhoolltoa yhdessä eri toimijoiden ja opiskelijoiden kanssa
- mahdollisuuden saada tietoa opiskeluhoollon arvioinnin pohjaksi

Prosessin eteneminen

1. Kysely oppilaille ja vanhemmille
Luokka vastaa kyselyyn, jonka vastauksiin opiskeluhoolloryhmän jäsenet ja opettaja tutustuvat ennen opiskeluhoolloryhmän tapaamista. Opettaja kysyy kuulumisia myös vanhemmilta, yleensä Wilma-järjestelmän kautta. Kyselyn avulla saadaan tietoa esim. oppilaiden hyvinvoinnista, luokan ilmapiiristä ja sosiaalisista suhteista.
2. Opiskeluhoolloryhmän jalkautuu luokkaan
Opiskeluhoolloryhmä tai osa siitä jalkautuu luokkaan käsittelemään kyselyn tuloksia oppilaiden kanssa. Näin päästään **yhteisen tekemisen äärelle**. Yhteisessä keskustelussa luokan oppilaat ja opiskeluhoolloryhmä käyvät läpi ja työstävät esille nousseita asioita pienryhmissä, koko luokan kesken ja toiminallisesti. Näin syntyy yhteistä hyvinvointitietoa vuorovaikutteisessa prosessissa.
3. Yhteistyö vanhempien kanssa
Kyselystä saatu tieto palautetaan vanhemmille viesteillä tai vanhempainilloissa.
4. Yhteinen tavoite
Luokassa käydyn keskustelun päätteeksi tullaan **yhteisen tavoitteen äärelle**. Tavoitteet muodostetaan saadusta hyvinvointitiedosta ja yhdessä todetuista tarpeista ryhmälähtöisesti, mutta opiskeluhoolloryhmän avulla. Opiskeluhoolloryhmän jalkautunut kokous päättyy luokassa, kun on yhdessä löydetty tavoite, jonka suuntaan lähdetään toimimaan. Opiskeluhoolloryhmässä voidaan palata asiaan vielä uudelleen ja miettiä kohdennetun työn tarvetta.
5. Suunnitelma ja keinot tavoitteen toteuttamisesta
Tavoitteiden toteutumiseksi tehdään askeleittain etenevä suunnitelma. Opiskeluhoolloryhmä tukee suunnitelman toteutumista esimerkiksi tekemällä yhteistyötä luokan kanssa. Suunnitelmasta kerrotaan myös vanhemmille, jolloin he tietävät tavoitteista ja voivat tukea suunnitelman toteutumista.
6. Arviointi
Mallissa on tärkeää päästä **yhteisen arvioinnin äärelle**. Yhdessä arvioidaan, miten toteutuneet tavoitteet ovat muuttuneet käytännöksi. Opettaja voi seurata ja arvioida suunnitelman toteutumista yhdessä opiskeluhoolloryhmän kanssa.

Kokemuksia Mitä kuuluu -prosessista

Mitä kuuluu? -prosessi muuttaa opiskeluhoitoryhmän työn toimintakulttuuria: se varmistaa yhteisöllisen opiskeluhoollon tasalaatuisen toteutumisen, opiskeluhoolltopalvelujen työntekijät tulevat tutuiksi oppilaille ja heille voidaan esitellä opiskeluhoollon palveluita. Luokkiin jalkauduttaessa työntekijöiden omat asiakkaat nähdään luokkatilanteessa ja tarve yksilötyöhön voi vähentyä.

Oppilas ja ryhmä oppivat tavoitteellisesta työstä, oman tekemisen merkityksestä ja ovat toiminnan subjekteja sen sijaan, että olisivat työn kohteena. Mitä kuuluu? -prosessi on tapa lisätä ryhmän vuorovaikutusta ja ratkaisutaitoja. Opettajan ja opiskeluhoitoryhmän jäsenten yhteistyö tiivistyy, koska Mitä kuuluu -prosessiin voidaan liittää koko kouluyhteisöä tai yksittäistä luokkaa koskevaa kohdennettua työtä.

Hankekauden loppuvaiheessa kunnat ovat kehittäneet käytäntöä ja valtaosassa kunnista on aloitettu opiskeluhoitoryhmän jalkautuminen luokkiin. Kouluissa on erilaisia tapoja kokeilla ja toteuttaa mallia. Yhteistä on lapsilähtöisyys, osallisuus hyvinvointitiedon tuottamisessa, tavoitteellisuus ja opiskeluhoitoryhmän toiminnan tuominen lähemmäs oppilaiden arkista toimintaympäristöä. Mitä kuuluu? -prosessi tuo opiskeluhoitoryhmän, luokan oppilaat ja opettajan sekä vanhemmat **yhteisen tiedon äärelle**.

Lisätietoja

Mitä kuuluu -kyselyn käyttöönotto

<https://peda.net/lahti/oppilashuolto/kja>

<https://blogi.thl.fi/yhdessa-tekeminen-vahvistaa-oppilaiden-osallisuutta/>

Hyvinvointikeskustelut 7. luokan oppilaille ja lukion 1. vuosikurssin opiskelijoille

Christine Söderek

Opiskelijat ovat tuoneet esille, että heille on epäselvää, mitä apua opiskeluhuollosta voi saada ja miten. He ovat toivoneet tutustumista erityisesti kuraattorin ja psykologin kanssa. Toimintamallilla halutaan madaltaa kynnystä opiskeluhuollon palveluihin hakeutumiseen ja tehdä opiskeluhuollon toimijat tutummaksi opiskelijoille. Tapaamiset tuovat opiskeluhuollon toimijoille tietoa opiskelijoiden ajatuksista yläkoulun ja lukion alkaessa sekä heille ajankohtaisista teemoista. Saatua tietoa voidaan hyödyntää yhteisöllisen työn suunnittelussa. Toimintamallin kehittäminen oli osa Pääkaupunkiseudun LAPE-hanketta.

Hyvinvointikeskustelumalli

Hyvinvointikeskustelumalli on kehitetty opiskeluhuollon kehittämisryhmässä hyödyntäen kunnissa jo olemassa olevia toimintatapoja tutustuttaa oppilaat ja opiskelijat opiskeluhuoltoon. Toimintamalli koostuu keskustelurungosta ja lyhyestä tilaisuuden suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyvästä ohjeistuksesta.

Toimintamallissa opiskeluhuollon toimijat (ainakin kuraattori ja psykologi) tapaavat kaikki oppilaitoksen 7.-luokkalaiset ja lukion 1. vuosikurssin opiskelijat syyslukukauden aikana. Tapaamiset toteutetaan joko pienryhmässä tai luokassa ja mallissa on lyhyt ja pitkä hyvinvointikeskusteluversio. Hyvinvointikeskustelun pää tavoitteena on, että opiskelijat tutustuvat opiskeluhuollon työntekijöihin ja opiskeluhuoltopalveluihin ja hahmottavat miten itse voivat vaikuttaa omaan hyvinvointiin sekä minkälaisissa asioissa he saavat apua opiskeluhuollosta.

Mallin toteuttamisen ohjeistuksessa yksiköitä pyydetään sopimaan käytännön järjestelyistä opiskeluhoitoryhmän kokouksessa. Siellä sovitaan ketkä lähtevät pitämään keskustelua (ainakin psykologi ja kuraattori), pidetäänkö keskustelu pidemmän vai lyhyen kaavan mukaan, mitä sisältöjä hyvinvointikeskustelurungosta käydään läpi keskustelutilaisuudessa ja mille oppitunnille keskustelu sijoittuu. Pidempi hyvinvointikeskustelu kestää noin 45 min. Keskustelutilaisuutta suunniteltaessa on tärkeä pohtia miten mallia voi toteuttaa dialogissa opiskelijoiden kanssa.

Hyvinvointikeskustelu on dialoginen malli, missä käydään läpi seuraavia teemoja:

1. **Yksilökohtainen opiskeluhoito** (toimenkuvien esittely, yhteydenottotavat, tavoitettavuus, työhön kuuluvien periaatteiden avaaminen, esim. vapaaehtoisuus ja salassapito)
2. **Yhteisöllinen opiskeluhoito** (mistä kaikesta koostuu, miten puututaan eri asioihin, miten jokainen voi vaikuttaa koko yhteisön hyvinvointiin, miten on sujunut siirtyminen alakoulusta yläkouluun tai peruskoulusta lukioon)
3. **Miten itse voin tukea omaa hyvinvointiani ja mistä saan tukea, kun tarvitsen?** (mielenterveyden käden teemojen läpikäynti peilaten opiskeluhuollon palveluihin, miksi on tärkeää voida hyvin (yhteys oppimiseen) ja mielenterveyden käden itsearviointiversiota ja opiskelijoille ajankohtaisten teemojen pohjalta keskustelua)

Jos yksikkö on tehnyt oman esitteen opiskeluhuollosta, se jaetaan opiskelijoille hyvinvointikeskustelun yhteydessä.

Kokemuksia mallin käytöstä

Mallia kokeiltiin parin kuukauden ajan syyslukukauden alussa 2018, joten mallista on tällä hetkellä aika vähän kokemusta. Palautetta saatiin vain perusopetuksen yksiköiltä, eli mallia kannattaisi kokeilla systemaatisemmin ja kerätä palautetta myös lukion puolelta, jolloin hyvinvointikeskustelurunkoa voisi vielä muokata.

Kokemusten perusteella malli koettiin selkeäksi, hyödylliseksi sekä täydentävän yhteisöllistä opiskelu-huoltotyötä. Malli auttoi opiskeluhoollon toimijoita tutustumaan opiskelijoihin syyslukukauden alussa. Tärkeäksi nostettiin esille, että mallia pitää saada toteuttaa omien resurssien ja mahdollisuuksien mukaan omaan yksikköön sopivaksi muokattuna versiona ja tämä onkin huomioitu toteuttamisohjeissa.

Opiskelijat itse toivoivat malliin lisää mahdollisuuksia keskustella heille ajankohtaisista asioista ja että heille avattaisiin tarkemmin syitä miksi opiskeluhoollon piiriin kannattaa hakeutua. Tämä kehittämisehdotus soveltuu hyvinvointikeskustelun teemaan kolme.

Lisätietoja

[http://www.socca.fi/files/7500/7.-
luokkalaisten_ja_toisen_asteen_1._vuoden_opiskelijoiden_hyvinvointike....pdf](http://www.socca.fi/files/7500/7.-luokkalaisten_ja_toisen_asteen_1._vuoden_opiskelijoiden_hyvinvointike....pdf)

6. Yksilökohtainen opiskeluhoito

Poissaoloihin puuttuminen monialaisena yhteisenä työnä – case-työskentely yhteisessä oppimisessä

Anne-Marie Haavisto

Päijät-Hämeen LAPE-hankkeessa kehitetyssä case-työskentelyssä pohditaan ja keskustellaan dialogissa kunkin osallistujan asiantuntijuudestaan käsin tarinamuotoisesta casesta. Työskentelyä varten on kirjoitettu muutamia case-kertomuksia, joihin on muotoiltu valmiiksi pohdittavia kysymyksiä. Case-työskentely sopii toteutettavaksi esimerkiksi opiskeluhoitoryhmissä, kehittämissäpäivissä, viikkopalaverissa tai opettajainkokouksissa.

Kehitettyä toimintamallia pilotoitiin järjestämällä kuntiin case-työskentelyä. Kunnissa järjestettyjen työskentelyjen avulla avattiin eri toimijoille opiskeluhoitoon monialaisen asiantuntijaryhmän työtä ja poissaoloihin puuttumista yhteisenä työnä. Työskentelyssä kuvattiin poissaoloihin puuttumisen prosessia, joka johti monialaisen asiantuntijaryhmän muodostamiseen. Työskentelyssä muodostettiin yhteisiä käsityksiä lapsen ja perheen elämäntilanteesta, eri toimijoiden yhteistyöstä ja kaikkien (ml. lapset ja perheet) asiantuntijuudesta.

Case-työskentely

Poissaoloihin puuttuminen yhteisenä työnä -case-työskentely suunnitellaan halutulle kohderyhmälle. Työskentelyyn voi osallistua opetustoimen ja opiskeluhoitoon palveluiden henkilöstöä, koulunuorisotyöntekijöitä, lapsiperhepalveluiden ja erityispalveluiden työntekijöitä. Mukaan pyydetään myös vanhempia ja oppilaita. Työskentelyyn sopii tila, jossa case-työskentelyyn osallistuvat ja katsojat näkevät ja kuulevat toisensa.

Tilaisuuden alussa tilaisuuden vetäjä kertoo työskentelyn tavoitteet ja esittelee poissaoloihin puuttumisen mallin. Case-työskentelyyn osallistuvien esittelyn jälkeen vetäjä lukee case-kertomusta ja esittää kertomukseen liittyviä kysymyksiä. Yhteisessä dialogissa osallistujien ja katsojien välillä pohditaan mitä opitaan casen toimijoista, kouluasioista, kertomuksen oppilaasta ja hänen vanhemmistaan ja perheestään. Kertomus päättyy tilanteeseen, jossa monialainen asiantuntijaryhmä päätetään koota. Työskentelyyn on liitetty kysymykset selventävät osallistujille monialaisen asiantuntijaryhmän tehtävää poissaoloihin puuttumisessa.

Kysymykset johtavat yleensä keskustelun siitä, keitä konsultoidaan, mitä tukea voidaan järjestää ilman, että tuen antaja on itse asiantuntijaryhmässä läsnä, mikä on kenenkin tehtävä ja rooli, mihin kannattaisi fokusoida, miten voitaisi konkreettisesti tukea, millä aikataululla voidaan mitään tukea saada, miten yhteydenotot ja tiedon vaihtaminen ovat sujuvia.

Kokemuksia

Opiskeluhoitoon monialaisen asiantuntijaryhmän työn käytännöt ja poissaoloihin puuttuminen vaihtelevat kunnittain. Case-työskentely selventää monialaisen asiantuntijaryhmän toimintaa poissaoloihin puuttumisessa. Työskentelyn avulla eri toimijat voivat tutustua toisiinsa ja keskustella kuvitteellisesta case-kertomuksen oppilaan tilanteesta. Mallin avulla myös eri palvelujen toimijat voivat tuoda käytäntöjään toisilleen tutuiksi. Lasten ja perheiden osallistuminen case-työskentelyyn tuo malliin mukaan moniasiantuntijuutta.

Monialaisen asiantuntijaryhmän toimintamalli – yhteinen työ koulupoissaoloihin puuttumiseksi

Anne-Marie Haavisto

Päijät-Hämeen LAPE-hankkeessa maakunnallisen opiskeluhoollon ja oppimisen tuen yhteistyöryhmässä eli OOOT-yhteistyöryhmässä sovittiin kehittäjäryhmän perustamisesta. Perustetun ryhmän tehtävänä oli kehittää yksilökohtaisen opiskeluhoollon monialaisen asiantuntijaryhmän toimintaa. Erityiseksi tarkastelukohdeksi otettiin eri toimijoiden yhteinen työ lapsen koulupoissaoloihin liittyen. Kunnat saivat ilmoittautua mukaan kehittäjäryhmään nimeämällä edustajansa.

Ryhmän kokoonpano

Ryhmässä oli psykologeja, kuraattoreita, terveydenhoitaja, lääkäri, rehtoreita ja apulaisrehtori yleisopetuksesta, erityisopetuksesta ja sairaalopetuksesta, opinto-ohjaaja, erityisopettajia, sosiaalityöntekijöitä ja psykiatrisia sairaanhoitajia/osastonhoitajia.

Tavoitteena kehittäjäryhmällä oli

- monialaisen asiantuntijaryhmän toiminnan ja opiskeluhoollon mukaisen toiminnan jalkauttaminen ja juurruttaminen
- monialaisen asiantuntijaryhmän toiminnan kuvaaminen koulun ulkopuolisille yhteistyökumppaneille
- perheiden, lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen
- opiskeluhoollon palveluiden työntekijöiden ja muiden toimijoiden roolien selkiyttäminen

Kehittäjäryhmässä tutustuttiin eri kuntien poissaoloihin puuttumismalleihin. Yhdessä pohdittiin poissaoloihin puuttumisprosessia, joka alkaa opettajan puuttuessa poissaoloihin ja päättyy yksilökohtaisen opiskeluhoollon monialaisen asiantuntijaryhmän perustamiseen. Ryhmässä pohdittiin myös miten poissaolot näkyvät eri ihmisten työssä ja millaisia haasteita poissaoloihin puuttumisessa on. Ryhmässä rakennettiin poissaoloihin puuttumisprosessia, jossa opettaja puuttuu poissaoloon: oppilaan kanssa, perheen kanssa, konsultoiden ja monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Lisäksi käytiin läpi kohtaamiseen liittyviä asioita. Osana kehittämistä ryhmässä harjoiteltiin poissaoloihin puuttumista case-työskentelyn avulla.

Kehittäjäryhmä kokosi poissaoloihin liittyvää materiaalia kuntiin jaettavaksi ja kehittämistyön tulokset koottiin julkaisuksi, jossa on

- Huoneentaulu lapsen hyvästä kohtaamisesta
- Huoneentaulu opettajan ja vanhemman yhteistyöstä
- Monialaisen asiantuntijaryhmän tapaamisen runko
- Toimijoiden roolit monialaisessa asiantuntijaryhmässä
- Hyvä yhteydenotto sosiaalihuoltoon tai lastensuojeluilmoituksen sisältö
- Yhteisen monialaisen työn kuvaus
- Case-kertomuksia käytettäväksi yhteisissä verkostoissa

Kehittämistyössä laadittiin malli monialaisesta työstä lapsen poissaoloon puuttuttaessa. Prosessinomaisessa kuvassa on avattuna opiskeluhoollon monialaisen asiantuntijaryhmän työtä, lapsen ja perheen osallisuutta ja eri toimijoiden tekemää yhteistyötä. Malli pohjautuu osallisuuden, vanhemmuuden tuen ja monitoimijaisuuden teemoille.

Arviointityökalu psykologin ja kuraattorin asiakastyöhön

Juulia Lahdensuo

Yksilökohtaisessa opiskeluhuollossa asiakkaan kokemaa hyötyä tai kokemusta työskentelystä ja sen vaikutuksista arvioidaan tällä hetkellä hyvin vaihtelevasti. Kuitenkin osassa opiskeluhuollon käyttämissä asiakastietojärjestelmistä (esim. Aura) on mahdollista arvioida työn vaikuttavuutta ja tavoitteiden saavuttamista. Arviointi on kuitenkin kapea ja subjektiivinen työntekijän tekemä arvio.

Arviointityökalun kehittäminen oli osa Pääkaupunkiseudun LAPE-hanketta. Kehittämistyössä tutustuttiin ensin kunnissa käytössä oleviin asiakaspalaute- ja työn vaikuttavuuden ja asiakashyödyn mittamisen malleihin niin opiskeluhuollon kuin sidosryhmien osalta. Mallin kehittämisessä huomioitiin myös aiheeseen liittyvä tutkimustieto.

Osallisuus arviointityökalun käytössä

Kehitetyssä mallissa painotetaan oppilaan ja opiskelijan osallisuutta. Arviointityökalua käytettäessä asiakas on oman asiansa omistaja ja arvioi itse omaa hyvinvointiaan kokonaisuutena. Pienten oppilaiden kohdalla suositellaan, että arvioinnin asiakasprosessina alussa ja lopussa tekee lapsen huoltaja.

Arviointityökalun käyttö

Arviointi tehdään asiakkuuden alussa ja lopussa sekä mahdollisuuksien mukaan asiakasprosessin välissä.

Mallissa arvioidaan seuraavia lapsen/nuoren hyvinvointiin liittyviä teemoja: koulunkäyntiä ja oppimista, ihmissuhteita (perhe- ja kaverisuhteet), mielen hyvinvointia, terveyttä ja arjen hallintaa (vuorokausirytmii, mielekäs tekeminen, resurssit ja talous)

Työntekijä esittelee teeman asiakkaalle suullisesti hyödyntäen mallin mukana tulevaa työntekijämateriaalia, jossa kuvataan tarkemmin apukysymyksiin jokainen arvioitava teema. Tämän jälkeen asiakas arvioi edellä mainitut hyvinvoinnin osa-alueet erilliselle lomakkeelle asteikolla 1–10. Työntekijä kirjaa arvioinnissa nousevia teemoja ylös asiakaskertomukseen.

Lisäksi mallissa kerätään jokaisella käynnillä palautetta asiakkaan kokemasta vuorovaikutussuhteesta psykologiin tai kuraattoriin, kokemusta käydyistä keskusteluista tai käytetyistä välineistä sekä yleisluontoisesti käynnistä erilliselle lomakkeelle. Annettu palaute toimii työvälineenä suunnitelmallisissa asiakasprosesseissa, joissa pyritään käyntien aikana vaikuttamaan lapsen tai nuoren hyvinvointiin.

Kokemuksia mallin käytöstä

Mallia on testattu 12 koulussa tai oppilaitoksessa psykologien ja kuraattorien asiakastyössä. Kokeilujakson perusteella saatu palaute mallista oli hyvää. Työntekijät ja oppilaat/opiskelijat kokivat mallin hyödylliseksi. Arviointityökalua kokeilleet työntekijät kokivat mallin jäsentävän työskentelyä ja antavan hyödyllistä tietoa työskentelyn kannalta oleellisista asioista, kuten oppilaan tilanteesta kokonaisuutena sekä oppilaan kokemuksista työskentelystä. Mallin jatkokehittämisen kannalta olisi kuitenkin hyvä, että mallia systemaattisesti kokeiltaisiin pidemmän aikaa, jotta saadaan tarkempaa tietoa sen soveltuvuudesta ja käytettävyydestä. Mallin soveltuvuutta on lisäksi arvioitava ja kokeiltava erikseen koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Lisäksi olisi hyvä pohtia mallin siirtämistä digitaaliselle alustalle, jotta mallista tulisi nykyistä modernimpi ja käytettävällisempi.

Lisätietoja:

[http://www.socca.fi/files/7518/Arviointityokalu psykologin ja kuraattorin asiakastyohon.pdf](http://www.socca.fi/files/7518/Arviointityokalu_psykologin_ja_kuraattorin_asiakastyohon.pdf)

Opiskeluhuollon asiakaspalautemalli

Juulia Lahdensuo

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista kerään tietoa useilla eri kyselyillä (mm. Kouluterveyskysely). Laajemmin käytössä olevat kyselyt eivät kuitenkaan suoraan pureudu oppilaitoskohtaiseen opiskeluhuoltoon, eikä opiskeluhuollosta tarpeeksi laajasti ja systemaattisesti kerätä asiakaspalautetta. Yhteisölliset opiskeluhuoltoryhmät arvioivat yksikön tasolla toimintaansa, mutta huoltajilta ja henkilökunnalta asiakaspalautetta kerätään hyvin vähän tai vaihtelevasti. Osana Pääkaupunkiseudun LAPE-hanketta kehitettiin opiskeluhuollon asiakaspalautemalli.

Opiskeluhuollon asiakaspalautemalli

Mallin kehittämistyössä hyödynnettiin jo käytössä olevia opiskeluhuollon asiakaspalautemalleja. Lisäksi mallin kehittämisessä otettiin huomioon Oppilas- ja opiskeluhoitolaki ja siitä nousevat teemat, jotka sisällytettiin malliin. Mallissa pyrittiin huomioimaan myös sen sovellettavuus esikoulusta toiselle asteelle.

Kehitettyssä opiskeluhuollon asiakaspalauttemallissa asiakaspalautetta kerätään kolmelta eri kohderyhmältä:

1. oppilailta/opiskelijoilta
2. huoltajilta
3. henkilökunnalta

Kaikkien kohderyhmien asiakaspalautemallit sisältävät sekä yhteisöllisen että yksilökohtaisen opiskeluhuollon väittämiä. Asiakaspalautemallin sisältämiä väittämiä arvioidaan asteikolla 0–4 (0=en osaa sanoa, 1=täysin eri mieltä, 2=osittain eri mieltä, 3=osittain samaa mieltä, 4=täysin samaa mieltä). Samalla eri kohderyhmistä kerätään taustamuuttujatietoja (esim. sukupuoli, luokkataso, opetusaste).

Mallia testattiin 12 eri koulussa tai oppilaitoksessa. Asiakaspalautekysely oli mahdollista toteuttaa sähköisesti ja vastaaminen varattiin aikaa noin 10 minuuttia. Monet kyselyä testaavat yksiköt lähettivät käytössä olevan oppilastietojärjestelmän (esim. Wilman) kautta sähköisen vastauslinkin sekä kyselyn ohjeet vastaajille. Ennen kyselyyn vastaamista vastaajille annettiin lisäksi saatesanoissa tietoa kyselystä ja sen tarkoituksesta sekä siitä, mitä opiskeluhuollolla tarkoitetaan.

Kokemuksia

Palautetta mallista saatiin vähän kouluilta tai oppilaitoksilta. Asiakaspalautteen perusteella saatuja vastauksia kuitenkin hyödynnettiin mm. kuntakohtaisen opiskeluhuollon kehittämisessä.

Mallin avulla tuodaan yhdenmukaisuutta ja tasalaatuisuutta opiskeluhuollon asiakaspalautteiden keräämiseen. Kehitetyn mallin tavoitteena on, että opiskeluhuollosta saadaan tulevaisuudessa laajasti asiakaspalautetta eri kohderyhmiltä opiskeluhuollon kehittämisen tueksi niin yksikkötasolla kuin kaupunkitasolla.

Lisätietoja

http://www.socca.fi/files/7516/Opiskeluhuollon_asiakaspalautekysely_.pdf

Opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalvelut someen

Saija Heikkinen & Hanna Jäntti

Instagram-tilin avaamisen kimmokkeena oli muutaman opiskeluhuollon työntekijän kokemus sosiaalisen median käytöstä työvälineenä, jolla tavoitetaan nuoria ja jaetaan tietoa nuoria koskevista asioista. Työntekijät kokivat, ettei opiskeluhuoltotyössä hyödynnetty nuorten käyttämiä yhteydenpitokanavia eli sosiaalista mediaa.

Opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalvelut someen -mallissa tavoitteena oli Instagram-tilin kautta jakaa tietoa nuoren hyvinvointiin liittyvistä asioista ja tukea heidän taitojaan oman hyvinvoinnin tukemiseksi sekä madaltaa yhteydenottokynnystä opiskeluhuollon työntekijöihin. Mallin kehittäminen oli osa Uudenmaan LAPE-hanketta.

Some käyttöön toisen asteen opiskelijoille

Opiskeluhuollon Instagram-tili perustettiin elokuussa 2017. Tilin perustajana ja pääkäyttäjänä toimi toisen asteen oppilaitoksen psykologi. Tiliä perustettaessa tavoitteena oli madaltaa opiskelijoiden kynnystä hakeutua keskustelemaan kasvotusten opiskeluhuoltohenkilöstön kanssa. Toisena tavoitteena oli tehdä yhteisöllistä opiskeluhuoltotyötä jakamalla somen kautta tietoa ajankohtaisista hyvinvointiin ja opiskelijoiden arkeen liittyvistä asioista. Tilin keskeinen sisältö oli seuraajille tarkoitettuja oma-apuvinkkejä hyvinvoinnin eri aiheista, esimerkiksi jaksamiseen, stressinhallintaan ja vahvuuksiin liittyvät vinkit. Lisäksi opiskelijat saivat tietoa opiskeluhuollon palveluista ja siellä työskentelevistä henkilöistä.

Kokemuksia

Lukuvuoden kestävän kokeilun aikana luotiin toimiva Instagram-tili. Tilin avaamisen jälkeen se saavutti nopeasti lähes kahdensadan seuraajan määrän. Tilistä saatu välitön palaute ja seuraajille tehdyn palautekyselyn tulokset olivat myönteisiä. Instagram-tili oli koettu hyödylliseksi ja tilin seuraajia tukevaksi viestintäkanavaksi. Sisällöltään tili oli koettu hyvinvoinnin tietoja ja taitoja tukevaksi. Palautetta antaneet tilin seuraajat kokivat, että tili oli madaltanut kynnystä olla yhteydessä opiskeluhuollon työntekijöihin. Instagram-tili oli koettu yhteisöllisen työn välineeksi ja sen avulla oli tehty tehokkaammin ennaltaehkäisevää työtä. Nuoret ja yhteistyökumppanit olivat käyttäneet Instagram-tiliä yhteydenottokanavana henkilökohtaisissa yhteydenottopyynnöissä ja eri tahojen yhteistyöpyynnöissä.

Some opiskeluhuollon työvälineenä tulevaisuudessa

Instagram-tilistä saadun myönteisen palautteen kannustamana sovittiin, että opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalvelut someen -työ jatkuu. Tilin sisällöntuottamista ja ylläpitovastuuta varten muodostettiin toisella asteella työskentelevistä työntekijöistä koostuva tiimi. Instagram-tilin nimi muutettiin muotoon toinenasteporvoo. Tilin sisältöä kehitetään ja seuraajilta kysytään palautetta tilin sisällöstä, koetusta hyödyistä, kokemuksista seurattavuudesta ja viihdyttävyydestä.

Tulevaisuudessa sosiaalinen media on luonteva työskentelykanava kaikille opiskeluhuollon työntekijöille. Tällöin opiskeluhuollon Instagram-tilin ylläpitovastuu jakautuu useammalle työntekijälle ja tilin kohderyhmä laajentuu toisen asteen opiskelijoista myös perusopetuksen oppilaisiin. Opiskeluhuollon Instagram-tili tavoittaa tulevaisuudessa mahdollisimman monta opiskelevaa lasta, nuorta ja aikuista.

Lisätietoja

<https://www.lapeuusimaa.fi/2018/02/02/psykologi-instassa-opiskelijahuolto-ketterasti-lahemmas-nuoria/>

Opiskeluhuollon yhteinen asiakastyö

Anna-Leena Terrihauta

Uudenmaan LAPE-hankkeessa opiskeluhoitopalveluiden työntekijöitä kokoontui keväällä 2017 pohtimaan miten nykyiset resurssit ohjautuisivat paremmin lasten ja nuorten hyväksi. Yhdessä sovittiin työntekijöiden yhteistyön tiivistämisestä niin toistensa kuin asiakkaiden kanssa. Tavoitteena oli vähentää päällekkäistä ja irrallista työtä: oppilas tai opiskelija (jatkossa opiskelija) saattoi ohjautua usealle työntekijälle samasta asiasta. Tilanne ei ollut mielekäs kenenkään kannalta, etenkin asiakkaan. Lisäksi työntekijöiden käyttämät asiakas- ja potilastietojärjestelmät olivat erilaisia sekä asiakastyöhön varatut päivät vaihtelivat, joten työntekijöiden välinen yhteistyö koettiin hankalaksi.

Yhteisen asiakastyön kokonaisuudet

Yhteinen asiakastyö sisältää kolme kokonaisuutta: mahdollistaminen, tiedon vaihdosta sopiminen ja yhteisvastaanotto. Ensiksi yhteiselle työlle luodaan mahdollisuus ja paikka. Opiskeluhoollasta vastaavat terveydenhoitaja, psykologi, kuraattori ja lääkäri pitävät kaksi kertaa lukuvuodessa jokaisessa koulussa ja oppilaitoksessa *yhteistyön suunnittelutapaamisen*. Tapaamisessa sovitaan, miten yhteisvastaanotto toteutetaan kyseisessä koulussa tai oppilaitoksessa, selvennetään opiskeluhoitopalveluiden työntekijöiden tehtävät ja läsnäolo koululla ja sovitaan yhteistyökäytänteistä muiden palveluiden kanssa. Tapaamisessa voidaan pohdita myös ajankohtaisia hyvinvointia vahvistavia tai uhkaavia ilmiötä.

Yhteinen asiakastyö edellyttää myös opiskelijaa koskevan *tiedon vaihdon* tiivistämistä. Tiedon vaihtoon sovitaan sujuvat ja lainmukaiset käytännöt. Kuraattori tai psykologi kysyy asiakkaalta ja tarvittaessa huoltajalta tiedonsiirtoa koskevan lainsäädännön edellyttämän luvan asiasta keskustelemiseen terveydenhoitajan tai lääkärin kanssa – ja toisinpäin. Opiskelijan huolia koskevan tiedon välittyminen opiskeluhoollon muille työntekijöille varmistetaan erityisesti ennen kouluterveydenhuollon laajoja terveystarkastuksia tai ennen toisen asteen määrääkaistarkastuksia.

Opiskeluhoollon palveluiden työntekijän tai -tekijöiden, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa *yhteisvastaanottoa* tarjotaan silloin, kun koulu- tai opiskeluterveydenhuollosta laaditaan lähete erikoissairaanhoidon, aiemmin tehty lähete on palautunut tai opiskelijan hoitosuhde erikoissairaanhoidon on päättynyt. Vastaanotto on hyödyllinen myös silloin, kun opiskelija tai huoltaja eivät halua ottaa erikoissairaanhoidon palveluita vastaan. Tällöin yhteisvastaanotolla keskustellaan koulun tai oppilaitoksen mahdollisuudesta tarjota opiskelijalle tukea.

Yhteisvastaanotto käytännössä

Kaikki opiskeluhoollon palveluiden työntekijät voivat tarjota yhteisvastaanottoa, luontevinta se on työntekijälle, jonka kanssa asiakas on ollut eniten tekemisissä. Yhteisvastaanoton suunnittelu alkaa sen jälkeen, kun tarvittava suostumus on saatu. Terveystietojen varaa 60 minuutin vastaanottoajan ja kutsuu opiskelijan ja tarvittaessa hänen huoltajansa vastaanotolle. Ennen vastaanottoa jokainen opiskeluhoollon palveluiden henkilöistä kokoaa tarvittavat tiedot etukäteen, esimerkiksi psykologi saattaa tehdä kartoituksen ja terveydenhoitaja koota terveystiedot. Vastaanoton tarkoituksena on monialaisesti (ml. opiskelija ja huoltajat) laatia hoitosuunnitelma, jolla varmistetaan opiskelijalle oikea tuki oikeaan aikaan.

Kokemuksia

Kehitetylle yhteisvastaanotto-mallille oli tarvetta. Aiemmat myönteiset kokemukset yksittäisistä yhteisvastaanottotilanteista ja opiskeluhoitolaisten ohjaama toimintatapa kannustivat opiskeluhoollon yhteiseen asiakastyöhön. Kehittämistoiminnan aikana uutta toimintatapaa haluttiin levittää pysyväksi käytännöksi kaikkiin kouluihin ja oppilaitoksiin.

Yhteistyön suunnittelutapaamiset loivat pohjan toiminnalle ja työntekijät kokivat olevansa aikaisempaa tietoisempia toistensa työstä. Yhteinen hoitosuunnitelma selvensi kaikkien roolia ja lähetteet erikoissairaanhoidon olivat kattavampia ja edesauttoivat opiskelijoiden tilanteen selvittämistä. Kokeilulle sovitun ajan eli lukuvuoden päättyessä sovittiin vielä siitä, että yhdenmukaistetaan kirjauskäytäntöä ja laaditaan jokaisesta yhteisvastaanotosta opiskeluhoitokertomus. Lisäksi toimintamallista tehtiin kirjallinen kuvaus, jotta sovitut asiat säilyvät ja uusien työntekijöiden perehdyttäminen käy helpommin. Kokeilun aikana pyydetty palaute asiakkailta ja työntekijöiltä oli myönteistä. Opiskeluhoollon yhteinen asiakastyö jäi toimintatavaksi, joka pikkuhiljaa vielä vahvistuu.

Lisätietoja:

<https://www.lapeuusimaa.fi/wp-content/uploads/sites/2/2018/11/Muistitaulu-Opiskeluhoollon-yhteinen-asiakastyo.pdf>

Lapset puheeksi -menetelmä koulupoissaoloihin puuttumisen välineenä

Katja Pussinen

Joensuun kouluille oli laadittu ohjeistus, kuinka huolta herättäviin poissaoloihin puututaan. Jopa yksi poissaolotunti saattoi olla syy puuttumiseen, jos poissaolo herätti huolen. Kouluille oli määritelty tuntimäärät siihen, milloin oli syytä tehdä lastensuojeluilmoitus poissaolojen takia. Ohjeistuksen lisäksi kaivattiin koulun arkeen sopivia käytännön toimintamalleja poissaoloihin puuttumiseksi. Lapset puheeksi menetelmän kehittäminen poissaoloihin puuttumisen välineeksi oli osa Pohjois-Karjalan LAPE-hanketta.

Ammattilaisten koulutus

Lapset puheeksi (LP) -menetelmän käyttö koulupoissaolojen puuttumisessa alkoi kouluttamalla keväällä 2018 kaksi hyvinvointipalveluiden työntekijää ensin LP-menetelmäosaajiksi ja sitten LP-kouluttajiksi. Kokeiluun valittiin kolme yhtenäiskoulua. Näissä kouluissa koulutettiin syksyllä 2018 kaikki 1. luokkien luokanopettajat, 7. luokkien luokanohjaajat, laaja-alaiset erityisopettajat, osa oppilaanohjaajista sekä erityisluokanopettajista LP-menetelmään. Lisäksi LP-koulutusryhmiin osallistuivat yhdessä opetushenkilöstön kanssa opiskeluhoitopalveluiden henkilöstö eli kuraattorit, psykologit sekä terveydenhoitajat.

Lapset puheeksi -keskustelut vanhempien kanssa

Kaikki kokeilukoulujen 1. ja 7. luokkien luokanohjaajat pitivät LP-keskustelut valvontaluokkiensa perheille. Keskusteluissa pyrittiin siihen, että lapset, huoltajat ja opettaja olivat tasavertaisia keskustelutilanteessa ja asiantuntijoita omassa asiassaan. LP-keskustelu oli huoltajalle vapaaehtoista.

LP-kouluttaja kävi koulujen vanhempainilloissa kertomassa huoltajille LP-menetelmästä. LP-keskustelut olivat osa koulun toimintaa ja niistä tiedotettiin Wilma-järjestelmän kautta. Lisäksi LP-keskustelun aikoja varten tehtiin Wilmaan ajanvarauslistat.

Lapset puheeksi -menetelmän käyttö huolta herättäviin poissaoloihin puuttumisessa

Kun luokanopettajalla tai luokanohjaajalla heräsi huoli oppilaan poissaoloista, hän otti asian puheeksi oppilaan kanssa. Huoli saattoi herätä esimerkiksi yksittäisistä, samana viikonpäivänä toistuvista poissaoloista. Keskusteltuaan asiasta oppilaan kanssa, järjestettiin tapaaminen yhdessä oppilaan, huoltajan ja opettajan kanssa. Keskustelun runkona käytettiin LP-lokikirjaa. LP-keskustelussa tuli usein esille lapsen tai nuoren arkeen liittyvät asiat. Keskustelu toi esiin oppilaan vahvuuksia, mutta myös huolia, jotka saattoivat olla poissaolojen syynä. LP-lokikirjan haastattelurunko ohjasi keskustelua ja toi julki niitäkin lapsen elämään liittyviä asioita, jotka helposti jäisivät huomiotta. Julki tulleet asiat saattavat auttaa poissaolojen syiden selvittelyä. Keskustelun lopuksi laadittiin toimintasuunnitelma ja siihen palattiin myöhemmin esimerkiksi puhelimitse.

Lapset puheeksi neuvonpito poissaoloihin puuttumisessa

Mikäli poissaolot jatkuivat, pidettiin LP-neuvonpito, joka oli opiskeluhoitolain mukainen monialainen asiantuntijaryhmä. Moniammatillinen asiantuntijaryhmä koottiin yhdessä lapsen tai nuoren ja huoltajien kanssa.

Kokemuksia menetelmän käytöstä

LP-menetelmä käyttöönotto ei ole vielä näkynyt kokeilukoulujen poissaolotilastoissa. Menetelmäosaajat on vasta koulutettu ja menetelmän juurtuminen osaksi koulun toimintakulttuuria vie aikaa. Menetelmän vaikuttavuutta voidaan tarkastella vasta myöhemmin.

Opettajien ja opiskeluhoollon työntekijöiden antama palaute on ollut pääsääntöisesti myönteistä. Työntekijät ovat kokeneet, että selkeä, yhtenäinen toimintatapa helpottaa keskustelun etenemistä. LP-keskustelua on käytetty eri tilanteissa: opinto-ohjaaja on käyttänyt sitä ohjauskeskustelussa yläkoulun oppilaan kanssa, psykologi on käyttänyt sitä tutustumishaastattelun runkona pelkän huoltajan kanssa, opettajat ovat käyttäneet sitä yhdessä huoltajien ja oppilaan kanssa.

LP-keskusteluja voidaan käyttää kaikkien oppilaiden ja huoltajien kanssa koulussa sovitun toimintatavan mukaisesti. Tämän lisäksi huolta herättäviin poissaoloihin puututtaessa kaikkien oppilaiden ja huoltajien kanssa käytävää LP-keskustelua voidaan täydentää LP-neuvonpidolla.

7. Opiskeluhoitoa sähköisesti

Onks tää normaalia? -chat palvelee huolissa ja murheissa

Mira Vidén

Lapset ja nuoret reagoivat huoliin monin eri tavoin. Oman huolen kuvaaminen voi olla vaikeaa, eikä aina edes tiedä tarvitseeko huoleen reagoida ja huolistaan voi olla vaikea kertoa muille. Onks tää normaalia? chat-palvelu luotiin lapsille ja nuorille apuvälineeksi heidän oman huolensa arviointiin ja tarvittavan avun löytämiseen. Palvelun kehittäminen oli osa Etelä-Karjalan LAPE-hanketta.

Chat-palvelussa lapsi tai nuori täyttää huolitestin ja voi halutessaan jutella tilanteestaan chat-palvelun ammattilaisen kanssa. Lapselle tai nuorelle saattaa riittää lyhyt chat-vastaus, jos testi arvioi huolen vähäiseksi. Huolitestistä voi kuitenkin käynnistyä chat-keskustelu. Chat-palvelu ei vaadi kirjautumista ja kirjoittaminen tapahtuu anonyymisti. Anonyymi keskustelu rohkaisee nuorta kysymään ja kertomaan arkoja ja vaikeaksi kokemiaan asioita.

Chat-vastaajat

Chat-vastaajat ovat koulukuraattoreita, kouluterveydenhoitajia sekä psykologeja, jotka on koulutettu järjestelmän tekniseen käyttöön sekä chat-palvelun ominaispiirteisiin. Palvelu on avoinna kaksi kertaa viikossa, kaksi tuntia kerrallaan iltapäivällä. Vastaajia on kaksi kerrallaan, joten he voivat kysyä neuvoa toisiltaan ja saada tarvittaessa tukea toisiltaan haastaviin keskusteluihin. Chat-vastaajat varaavat vastausvuoroja itselleen ryhmän yhteisestä sähköisestä työtilasta. Vastaajista kaksi huolehtii, että chat-palvelun aukioloaikana on vähintään yksi vastaaja.

Palvelusta tiedottaminen

Chat-palvelua on markkinoitu sosiaalisen median avulla. Palvelu on ollut säännöllisesti näkyvillä muun muassa facebookissa ja snapchatissa, jotta palvelu tavoittaisi kohderyhmään kuuluvat. Myös perinteistä markkinointia (wilma-tiedotteet ja mainokset kouluilla) on käytetty, jolloin myös huoltajat tietävät palvelusta.

Kokemuksia palvelun käytöstä

Palvelu on ollut Eksoten alueella avoinna helmikuusta 2018 lähtien. Seurannan mukaan huhtikuun lopusta syyskuun puoliväliin asti chat-palvelussa on käyty 150 keskustelua, joista reilu 100 on kirjattu viralliseksi keskusteluksi (ollut selkeästi asia, jota käsitelty). Joka kolmannessa yhteydenotossa asia on hoitunut chat-keskustelun aikana ja muissa keskusteluissa käyttäjä on ohjattu suoraan johonkin palveluun tai chat-keskustelun lisäksi ohjattu jollekin ammattilaiselle huolen kanssa. Palvelussa on käynyt myös vierailijoita, jotka ovat vain halunneet lähettää keskustelukenttään viestin.

Yhteydenotot chat-palveluun kirjataan koodein sähköisessä työtilassa olevaan excel-tiedostoon. Tiedostosta saatavien käyntitietojen avulla toimintaa voidaan kehittää edelleen ja saadaan tietoa, mistä asioista käyttäjien kanssa on keskusteltu. Chat-keskustelut ovat koskeneet laajasti nuorten arkisia koulu-, kaveri- ja perheeseen liittyviä asioita. Apua on haettu myös riitatilanteisiin ja omaan jaksamiseen liittyviin huoliin. Keskusteluissa on ollut mahdollisuus käsitellä useitakin huolia samalla kertaa.

Palvelun tavoitettavuutta halutaan laajentaa

Chat-vastaajina toimivien ammattilaisten määrä rajoittaa palvelun laajentamista. Jatkossa vastaajien lukumäärän lisääminen auttaa avaamaan palvelua joko useammille päiville tai pidentämään nykyisten chat-päivien avoinnaoloaikaa.

Chat-palveluun on toivottu liitettävän ajanvaraus, jotta nuori voisi jatkaa keskustelua vaikka seuraavana päivänä. Ajanvarauksen tarve on tullut esille tilanteessa, jossa yksittäinen chat-keskustelu on kestänyt 45 minuuttia ja muille jonossa oleville ei ole jäänyt palveluaikaa riittävästi. Ajanvarauksellisella chatilla palvelu laajenisi, mutta olisi käyttäjien näkökulmasta edelleen nykyaikainen ja helposti saatavilla oleva.

Lisätietoja:

<https://normaali.fi/>

8. Tiedolla johtaminen

Ohjeistus esi- ja alkuopetuksen siirtymäyhteistyöhön

Tuija Landström

Pirkanmaalla tehtiin syksyllä 2017 selvitys koulukuraattorien ja koulupsykologien määristä, työntekijäkohtaisista oppilasmääristä ja työn jakautumisesta yksilökohtaiseen ja yhteisölliseen opiskeluhooltoon. Selvityksestä kävi ilmi, että esiopetuksen opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologipalveluissa oli suuria eroja. Lisäksi esiopetuksesta puuttuivat yksilökohtaisen opiskeluhoollon käytänteet. Oman haasteensa muodosti se, että osa esiopetusryhmistä toimi koulujen yhteydessä ja osa ei. Varsinkin päiväkotien esiopetusryhmät jäivät helposti vaille yhteisöllisistä ja yksilökohtaista opiskeluhoolltoa.

Monialainen verkosto kehittämistyön kivijalkana

Kehittämistyön ja muutoksen tueksi koottiin monialainen verkosto, josta muodostettiin työrukkanen eli eskarityöryhmä. Mukana olivat varhaiskasvatuksen, sivistyksen, lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon, koulupsykologi- ja kuraattorityön, perhetyön ja Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) ammattilaisia. Tavoitteena oli kehittää esi- ja alkuopetuksen siirtymäkäytänteitä ja huolehtia siitä, että ne ovat työntekijöiden tiedossa. Näin eskarilaisen palveluohjaus oppimisen tuen ja oppilashuollon palveluihin olisi mahdollisimman jouhevaa asiakkaan näkökulmasta.

Eskarityöryhmän koollekutsujana oli vastaava koulukuraattori. Ensimmäisessä työryhmän tapaamisessa tehtiin pilotin toteuttamissuunnitelma ja sovittiin tapaamisten aikataulut. Kehittämistyön pohjaksi otettiin aiemmin tehty esi- ja alkuopetuksen siirtymäkäytänteet, nivellys ja tuen portaat -ohjeistus.

Eskarityöryhmä päivitti ohjeistuksen yhteistyössä opetuspäällikön kanssa esiopetuksen osalta ja siihen lisättiin kuvaukset opiskeluhoollon palveluista. Näin syntyi esi- ja alkuopetuksen nivellyksen- ja oppilashuollon vuosikello, jonka avulla yhteisesti sovitut käytänteet avautuvat jokaiselle työntekijälle. Vastaava koulukuraattori ja opetuspäällikkö esittelivät vuosikelloa rehtoreille ja varmistivat näin sen mukaisen toiminnan toteutumisen koulujen suunnitelmissa seuraavana lukuvuonna.

Esite esiopetuksen tuen ja opiskeluhoollon palveluista

Kehittämistyöhön kuului myös keskustelu eri ammattiryhmien työn sisällöistä ja keskinäisestä työnjaosta. Todettiin, että työntekijöille ja lasten vanhemmille oli epäselvää eri ammattiryhmien tehtävät ja työn sisältö. Tästä lähti ajatus esiopetuksen tuen ja opiskeluhoollon palveluiden esitteestä.

Monialaisen verkoston jäsenet työstivät työnkuvansa sisältöä oman ammattiryhmänsä kanssa esi- ja alkuopetuksen siirtymävaiheen näkökulmasta ja toivat tuotokset verkostoon, jossa sisällöt koottiin yhteen esitteeksi. Esiopetuksen tuen ja oppilashuollon palvelut -esite jaettiin ensimmäisen kerran syksyllä 2018 kaikkien eskarilaisten koteihin. Esitteessä kerrotaan esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan, lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon, koulukuraattorin, koulupsykologin, nopean perheohjauksen ja MLL:n palveluista.

Työn arviointi

Henkilökunnalle tiedotettiin esi- ja alkuopetuksen siirtymäyhteistyön sovitusta käytänteistä esi- ja alkuopetuksen yhteistyötapaamisessa. Toimintatavan juurruttamista jatketaan eri ammattiryhmille. Esi- ja alkuopetuksen siirtymäyhteistyön vuosikellon toteutumista tullaan arvioimaan eskarityöryhmän ja kaupungin opiskeluhoollon ohjausryhmän toimesta. Tarkoituksena on jatkaa arviointia puolivuositain lukukausien päätteeksi ja tehdä tarvittavat muutokset aina seuraavaa lukukautta ajatellen.

Lisätietoja:

<https://lapepirkanmaa.fi/wp-content/uploads/2018/11/Ohjeistukset-esi-ja-alkuopetuksen-siirtym%C3%A4yhteisty%C3%B6h%C3%B6n-Yl%C3%B6j%C3%A4rvell%C3%A4.pdf>

Jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus mieleiseen harrastukseen

Jouni Vatanen & Kaisa Koivuniemi

Keski-Suomen LAPE-hankkeessa tuotettiin konkreettinen, yhteistyötä tukeva työkalu harrastustoiminnan kartoittamiseksi, kuvaamiseksi ja kehittämistyön välineeksi. Työkalu sisältää kyselyn ja visuaalisen tietokannan (Power BI -raportti) harrastustoiminnan nykytilasta. Lukija pystyy raporttia lukiessaan esimerkiksi tarkastelemaan kuntakohtaisia eroja tai katsomaan tuloksia vastaajaryhmittäin oman tarpeensa mukaisesti.

Kysely harrastustoiminnan nykytilasta

Tavoitteena oli kartoittaa lasten ja nuorten harrastamistoiminnan nykytilaa, jotta pystyttäisiin tunnistamaan mahdollisia harrastamisen esteitä sekä pohtimaan konkreettisia toimenpiteitä harrastustoiminnan kehittämiseksi.

Kyselyn tulokset raportoitiin visuaalisessa tietokannassa seuraavina sisältökokonaisuuksina:

- harrastamisen nykytila
- mieluista vapaa-ajalla
- vanhempien ajatuksia harrastamisesta
- harrastamisen esteet
- tiedonsaanti harrastuksista
- harrastustoiminnan ohjaaminen (asukasosallisuuden näkökulma, yläkouluikäisten ja vanhempien kiinnostus toimia itse harrasteohjaajana)
- harrastus- ja kerhotoiveet

Harrastustoiminnan kartoitus toteutettiin kolmessa pilottikunnassa. Kunnissa koottiin työryhmät, jotka koostuivat vapaa-aika-, sivistys- ja nuorisotoimen sekä harrastetoimijoiden edustajista.

1. Kyselyn toteutus

Harrastustoiminnan kyselylomakkeet tehtiin yhdessä järjestötoimijoiden kanssa. Pilottikuntien työryhmistä saatiin hyviä kommentteja ja lomakkeita myös testattiin yhden työryhmän jäsenen toimesta lapsilla ja nuorilla. Lapsille ja nuorille sekä vanhemmille laadittiin omat kyselylomakkeensa. Kyselyllä haluttiin saada tietoa ennen kaikkea siitä, kuinka moni lapsi ja nuori on tahtomattaan ilman harrastusmahdollisuuksia ja mitkä ovat suurimmat harrastamisen esteet sekä lasten, nuorten että vanhempien mielestä.

Kysely toteutettiin pääasiassa sähköisesti verkkolomakkeella, jonka linkki toimitettiin pilottikuntien työryhmien toimesta keskitetysti kaikkiin esiopetuksen yksiköihin, ala- ja yläkouluihin sekä toisen asteen osalta lukioihin. Kyseisissä kunnissa ei ole ammatillista toisen asteen opetusta. Kyselyä oli mahdollista tilata myös paperisena ja osa esiopetuksen ja nuorimpien alakoululaisten opettajista tekikin näin. Pääsääntöisesti oppilaat täyttivät kyselyn koulupäivän aikana. Vanhemmille linkki omaan kyselyynsä välitettiin koulujen kautta.

2. Kyselyn tulokset ja niiden käsittely

Kyselyihin vastasi 1552 lasta ja nuorta sekä 594 vanhempaa. Tulokset analysoitiin, käsiteltiin ja koottiin visuaaliseksi tietokannaksi.

3. Tulosten hyödyntäminen

Harrastustoiminnan kartoitus ja nykytilan kuvaus kunkin kunnan lasten ja nuorten harrastamisesta on toiminut hyvänä pohjana kuntakohtaiselle sekä pilottikuntien yhteiselle keskustelulle. Tuloksia hyödyntämällä

Kuvio 2. Harrastamisen esteet.

Toiminnanohjausmalli yhteisen työn sujuvoittamiseksi

Timo Suhola

Toiminnanohjausmallin kehittämisen lähtökohtina olivat havainnot siitä, että huolien ja pulmien noustessa esiin ei palvelujärjestelmä kykene reagoimaan riittävän nopeasti ja kokonaisvaltaisesti. Oppilaiden, heidän huoltajiensa, opetuksen järjestäjän sekä sosiaali- ja terveydenhuollon erilaiset tarpeet on huomioitava, jotta vaadittavat tukitoimet saadaan järjestetyiksi asianmukaisesti. Mallin kehittäminen oli osa Etelä-Karjalan LAPE-hanketta.

Ratkaisuajatukset

Sivistystoimien, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten sekä kolmannen sektorin yhteisessä kartoitusvaiheessa todettiin, että asiakasohjautuvasta palvelusysteemistä puuttuu kaksi kriittistä onnistumistekijää:

- 1) asiakkaan monialaisten tarpeiden kartoittamisesta ja kuvaamisesta vastaava henkilö (*"Linkki"*), esimerkiksi koulukuraattori tai sote-organisaation ulkopuolinen taho
- 2) osallisten kesken jaettu tietotekninen sovellus (*"Kartta"*), joka visualisoi ja ohjaa asiakkaan kokonaisprosessia.

Uusi toimintamalli käytännössä

1. Kartoituskeskustelu

Linkkihenkilö ja asiakas pohtivat yhdessä asiakasnäkökulmasta ”parhaat tavoitteet”. Keskustelu käydään asiakkaalle turvallisessa ympäristössä, kotona tai muussa sopivassa paikassa. ”Paras tavoite” tarkoittaa, että palvelukokonaisuus lisää asiakkaiden hyvinvointia ← oikea ajoitus sekä sisältö!

2. Kirjaukset Kartta-sovellukseen

Suunnitelman edetessä Linkkihenkilö kirjaa asiat Kartta-sovellukseen. Sieltä asiakas näkee sovellukseen kirjatut tietonsa ja prosessin etenemissuunnitelman suojatun internet-pohjaisen käyttöliittymän avulla.

Asiakkaan tilanteeseen liittyvät yksiköt (ml. koulu) eivät tee Karttaan päällekkäisiä kirjaamisia, vaan ne ovat ammatillisissa rekistereissä. Asiakkaan suostumuksella prosessiin osallistuvat voivat kommunikoida asiakkaan tilanteeseen liittyen keskenään alustan kautta. Tällöin muutosten reaaliaikainen ja joustava jakaminen on mahdollista. Kartta-alusta täyttää tietoturvaan ja yksityisyyden suojaan liittyvät vaatimukset (mm. sormenjälkitunnistus)

3. Palveluohjaus

Linkkihenkilön voi olla myös ”palveluohjaus”- tai ”puolesta asiointi” -roolissa. Tuen tarpeessa olevat asiakkaat saattavat olla aloitekyvyttömiä ja heidän toimintakykynsä voi olla heikentynyt. Tällöin Linkki voi kertoa asiakkaalle saatavilla olevista palveluista ja asiakkaan kirjallisella suostumuksella esimerkiksi asioida eri virastoissa. Puolesta asiointi palvelee aina toiminnanohjausprosessin päämääriä. Linkki ei ole päällekkäistä asiantuntijapalvelua, vaan tavoitteena on tehdä näkyväksi asiakkaan tarvitsema palvelu ja siihen liittyvät yhteyshenkilöt.

Oletetut hyödyt

Mallin oletetaan tehostavan asiakasohjautuvuutta ja monialaisen yhteistyön toimivuutta. Sivistystoimen, sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden tahojen yhteistyön sujuvoittaminen vähentää prosessikitkaa ja lisää ymmärrystä asiakastarpeesta. Palveluja tuottavien yhdyspintojen eli ammattilaisten nimeäminen antaa palveluille ”kasvot” ja tekee toiminnasta inhimillisempää.

Mallia ei ehditty pilotoida LAPE-hankkeen aikana. Kehittämistyössä syntyi yhteisymmärrys siitä, että mallia voitaisiin hyödyntää osana lasten, nuorten ja perheiden monialaisten palveluprosessien toteutusta.

Ennakoiva analytiikkamalli yhdistää tiedon lasten ja nuorten hyvinvoinnista

Katja Antikainen, Toni Suihko & Maija Ström-Ripatti

Etelä-Karjalan LAPE:n ennakoivan analytiikan projektissa suunniteltiin ja toteutettiin analytiikkamalli, jota lasten ja nuorten kanssa työskentelevät sosiaalitoimen, terveystoimen, opetustoimen ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat hyödyntää.

Analytiikkamalli käytännössä

Analytiikkamalli kokoaa lapsiin ja nuoriin liittyvän eri tietojärjestelmissä olevan tiedon yhteen ja muodostaa erilaisten analysoitavien tapausten profiilit.

Projektissa analytiikkamallilla analysoitiin esimerkkinä seitsemän lasten ja nuorten hyvinvointia heikentävää tilannetta: huostaanotto, päihdeongelmat, mielenterveysongelmat, huono koulumenestys, paljon kurinpitotoimia koulussa, kirjallinen varoitus/opetuksesta epääminen ja paljon luvattomia koulupoissaoloja. Analysoitavaan tilanteeseen löydettiin tilastollisesti merkitseviä ennakkomerkkejä sosiaali- ja terveystoimen sekä opetus- ja kasvatustoimen tiedoista. Esimerkit ennakkomerkkeistä jaettiin projektiin osallistuneille jatkoanalyysijä varten. Malli myös tunnistaa huolestuttavia ennakkomerkkejä ja ilmoittaa niistä lasten ja nuorten kanssa työskenteleville.

Käytännössä mallia voidaan hyödyntää lasten ja nuorten ongelmien ennakkointiin siten, että ammattilaiset kirjaavat tietoja lapsesta/nuoresta eri tietojärjestelmiin ja malli kokoaa tiedot yhteen. Ammattilaiset määrittelevät mistä tapauksista he haluavat ennakkomerkkejä ja malli tuottaa tiedot ammattilaisten työn tueksi. Analytiikkamallia käytettäessä ammattilaisen saadessa hälytyksen ennakkomerkistä, hänellä on mahdollisuus reagoida hälytykseen ja selvittää millaisille jatkotoimenpiteille voi olla tarvetta.

Kokemukset

Projektissa eri organisaatioiden välinen (esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja lastenpsykiatrian välillä) tieto liikkui paremmin. Ammattilaisten välistä tiedonkulkua paransivat yhteiset työpajat. Mallin avulla tiedon liikkuvuutta voidaan edistää lisäämällä eri alojen ammattilaisten tietoja muiden organisaatioiden toiminnasta: esimerkiksi koulunkäynnin ongelmat lastensuojelun tietoon. Analytiikkamallin käytön esteenä on kuitenkin eri organisaatioiden tietojen yhdistämistä ohjaava lainsäädäntö. Projektissa tiedot yhdistettiin tutkimusluvalla, joka ei mahdollista tietojen yhdistämistä jatkuvassa käytössä. Lisäksi mallin teknologia ei ole laajasti käytössä eikä tietojen visualisointisovellusta ole määritelty, joten tuloksia ei saada operatiiviseen käyttöön. Eli projektissa kehitetyn ja toteutetun analytiikkamallin käytäntöön soveltamista ei pystytty projektin aikana testaamaan ja toteuttamaan.

9. Osaamisen vahvistaminen

Nepsy-minimikriteerien avulla tasalaatuisuutta nepsy-auttamistyöhön

Maria Antikainen & Sari Miettinen

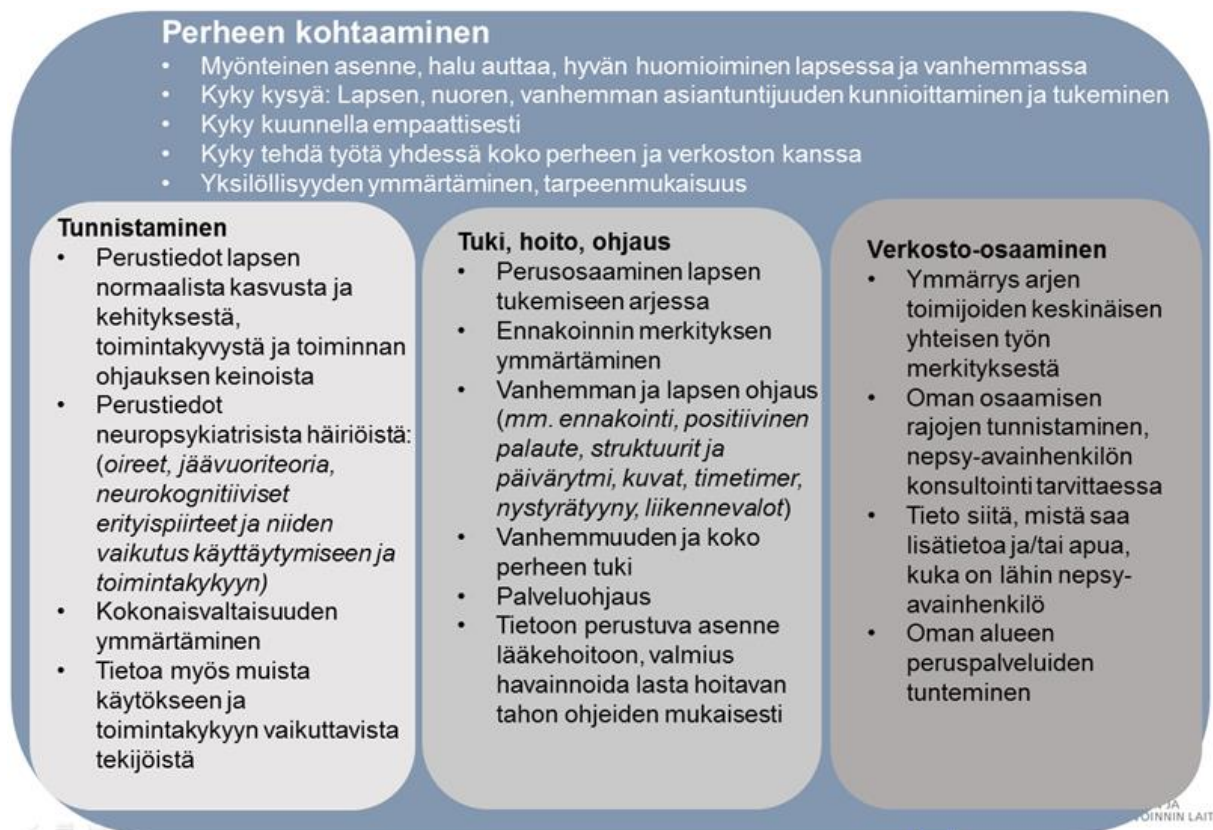
Neuropsykiatrisesti oireilevien (nepsy) lasten ja nuorten palveluita on kehitetty aiemmassa kehittämishankkeessa (OSMO-hanke) ja sen tuloksena monet hyvät toimintamallit ovat juurtuneet joihinkin kuntiin vakiintuneiksi käytännöiksi. Kuitenkin Pirkanmaan LAPE-hankkeessa tehdyn kartoitustyön ja kokemusasiantuntijoiden esiin tuomien näkemysten perusteella näytti siltä, että nepsy-palveluiden saatavuudessa ja ammattilaisten osaamisen tasossa oli edelleen vaihtelua maakunnan kuntien välillä.

Osaamisen minimikriteerit

LAPE-hankkeen maakunnallinen kehittämistyöryhmä (kokemusasiantuntijoita ja ammattilaisia: kolme terveydenhoitajaa, koulukuraattori, erityisopettaja, kaksi perhetyöntekijää, palveluohjaaja, perhetyön ohjaaja, koululääkäri, kaksi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa, perheneuvolan johtaja, perhepalvelukoordinaattori, pedagogisen tuen koordinaattori, vammaispalveluiden kuntoutusohjaaja, lastenpsykiatrian sairaanhoitaja, erityisesiopettaja, viisi järjestöedustajaa ja kaksi LAPE-hankkeen projektikoordinaattoria) määritteli nepsy-osaamiselle ja -palvelujärjestelmälle minimikriteerit.

Työryhmä piti tärkeänä erityisesti jokaisen peruspalveluiden työntekijän osaamisen vahvistamista, jotta nepsy-oireilu tunnistettaisiin riittävän ajoissa ja lapset, nuoret sekä perheet saisivat tarvitsemaansa apua ja tukea riittävän varhain.

Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten ja nuorten kohdalla on erityisen tärkeää myönteinen huomaaminen ja vahvistaminen. Jokaisella lasten, nuorten ja perheiden palveluiden työntekijällä tulee olla perustiedot lapsen ja nuoren normaalista kehityksestä sekä neuropsykiatrisista häiriöistä ja niihin liittyvästä oireilusta. Lisäksi työntekijän tulee osata tukea lasta ja perhettä arjessa, tuntea keskeisimmät arjen tukimuodot, tunnistaa oman osaamisensa rajat sekä tuntea alueen palvelujärjestelmä ja konsultointimahdollisuudet.

Nepsy-osaamisen minimikriteerit

Palvelujärjestelmän minimikriteerit

Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten ja nuorten perheiden saatavilla on seuraavat palvelut:

- Lapsiperhepalveluiden työntekijöin nepsy-osaamista
- Asiakaskohtainen palvelukokonaisuuden koordinointi
- Nepsy-avainhenkilöt perheen lähityöntekijän tukena
- Psykoedukaatio (esimerkiksi perustietoluennot)
- Tarvittaessa perhetyötä, kotipalvelua ja vertaistoimintaa
- Nepsy-lainaamo
- Nepsy-valmennus osana perhekeskuksen palveluita (yksilö-/ryhmämuotoinen)
- Ohjaus vertaistuen piiriin
- Kontakti terveydenhuoltoon, erityisesti häiriötasoissa nepsy-oireilussa

Palveluiden ja osaamisen koordinointi

Nepsy-tuen tasalaatuisuuden varmistamiseksi työryhmä laati ehdotuksen nepsy-osaamisen ja -palveluiden maakunnallisesta ja alueellisesta koordinoinnista. Koordinaatio-verkosto koostuu perhekeskusalueilla toimivista koulutetuista nepsy-avainhenkilöistä, jotka toimivat nepsy-erityisosaajina oman asiakastyönsä ohella. Nepsy-avainhenkilöt ovat lähityöntekijöiden käytettävissä niissä asiakastilanteissa, joissa lähityöntekijän oma nepsy-osaaminen ei riitä.

Nepsy-koulutuksen ja osaamisen koordinointi ehdotetaan keskitettävän maakunnalliselle tasolle. Maakunnallinen koordinaatiosyksikkö vastaa nepsy-avainhenkilöverkoston koordinoinnista, koulutusten (perustietokoulutukset, nepsy-valmennukset) järjestämisestä, perehdytysmateriaalien ja ohjeistusten tuottamisesta koko maakunnan käyttöön sekä avainhenkilöiden ja lähityöntekijöiden konsultoinnista haastavissa asiakastilanteissa.

Jatkokehittämis ehdotukset

Tavoitteena on juurruttaa tehdyt toimenpide-ehdotukset osaksi perhekeskusmallia ja maakunnan tarjoamia erityistason palveluja. Nepsy-lasten tukemiseksi tarvitaan organisaatorajat ylittävää yhteistyötä sekä asiakas- että johtamistasolla. Lisäksi on selvitettävä alueellinen ja maakunnallinen yhteistyö nykyisessä organisaatiossa. Kuntien, järjestöjen ja seurakuntien yhteistyö piloteissa ja kehittämistyöryhmässä LAPE-hankkeen aikana rohkaisee myös muita tahoja yhteistyöhön.

Poikkihallinnollisesti toteutetuissa kuntien nepsy-piloteissa on muun muassa selvitetty henkilöstön osaamista, suunniteltu ja perustettu nepsy-välinelainaamoja kirjastoihin sekä tuotettu perehdytysmateriaalia koulujen, päiväkotien ja kohtaamispaikkojen käyttöön. Yhteistyönä toteutettu kehittämissyö on vahvistanut toimijoiden välistä vuoropuhelua ja ajatusta siitä, että nepsy-lasten ja -nuorten tukeminen kuuluu kaikille. Hankkeessa laaditut minimikriteerit toimivat jatkossa työkaluna ja yhteisenä kielenä paikallisen ja maakunnallisen kehittämistyön eri toimijoille.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen lisääminen sekä kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy -materiaalit yhteiseen käyttöön

Kati Heikkilä & Outi Ritari-Alho

Lapsen ja nuoren mielenterveyden edistäminen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttävät tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamista sekä kiusaamiseen ja häirintään puuttumista. Pirkanmaan LAPE-hankkeen varhaiskasvatus, koulu, oppilaitos ja vapaa-ajan kehittämissyömissä päätettiin laatia minimikriteerit tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiseen sekä harjoitteluun. Kokonaisuuteen liitettiin myös yhteneväisen toimintamallin laadinta kiusaamisen sekä häirinnän ehkäisyyn.

Työryöhmässä todettiin, että käytössä on paljon erilaisia tunne- ja vuorovaikutustaitoihin keskittyneitä ohjelmia. Työryöhmässä todettiin myös, että tunne- ja vuorovaikutustaitojen käsittely lasten ja nuorten kanssa vaihteli toimipaikoittain. Aiheesta kiinnostuneet työntekijät voivat käsitellä teemoja paljon, kun taas osa kokee aiheen vieraammaksi.

Työryöhmän tavoitteeksi muodostui minimikriteerien laatiminen tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiseen sekä käsittelyyn. Tarkoituksen oli koota opas, joka sisältää vähimmäisvaatimukset lapsen ja nuoren kanssa käsiteltävistä asioista. Tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyy myös erilaiset kiusaamis- ja häirintätilanteet. Tästä syystä oppaaseen haluttiin osio kiusaamisen ja häirinnän ehkäisystä sekä kiusaamistilanteiden jälkihoidosta.

Pilotin toteutus

Pilotissa tunne- ja vuorovaikutustaitojen lisääminen ja kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyn opas koottiin monialaisesti yhteistyössä kuntien varhaiskasvatuksen, opetustoimen, nuorisotoimen, järjestöjen ja seurakuntien kanssa.

Tunne- ja vuorovaikutustaidot

Opas tarjoaa materiaalia lasten kanssa toimiville työntekijöille ja avaa keskeiset käsitteet ja termit. Näin lapsia ja nuoria työssään kohtaavalla aikuisella on kokonaiskuva siitä, mitä tunne- ja vuorovaikutustaidoilla tarkoitetaan. Lisäksi oppaassa esitellään erilaisia tapoja, miten eri teemoja voi käsitellä lasten ja nuorten kanssa. Materiaalia voidaan käyttää varhaiskasvatuksessa, avoimessa varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja lasten ja nuorten vapaa-ajan toiminnoissa. Oppaassa kuvataan tunne- ja vuorovaikutustaitojen ja niiden opetteluksen tärkeyttä lapsille ja nuorille ja miten taidot kantavat kohti aikuisuutta, opiskelua ja parisuhdetta.

Varhaiskasvatuksen tunne- ja vuorovaikutustaitojen käyttöä arjessa lähestytään arvioinnin kautta. Ammattilaisille tarjotaan paljon materiaalia ja niitä myös käytetään varhaiskasvatuksen arjessa. Oppaassa ohjeistetaan käytettävän materiaalin arviointia. Arviointiosiota voidaan soveltaa myös koulussa käytettäviin materiaaleihin. Oppaassa on avattu eri tahojen roolit arvioinnin prosessissa.

Perusopetuksessa käsiteltävät tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisen sisällöt ovat opetussuunnitelmasta. Kouluille tarjotaan materiaaleja, mutta niiden käyttö ei ole systemaattista ja tällöin lapset ja nuoret ovat eriarvoisessa asemassa. Oppaassa jokainen tunne- ja vuorovaikutustaito on selitetty tarkemmin ja mukaan on liitetty esimerkkejä taidon opettamisesta. Tämä osio palvelee esiopetusta ja luokkia 1–6.

Yläkoulun materiaali on koottu eri tavalla, jolloin aineenopettajien on helppo käsitellä tunneillaan näitä taitoja. Oppaassa on harjoituksia myös yläkoulun oppitunneille. Tavoitteena on auttaa opettajaa vahvistamaan oppilaiden itsetunnon kehittymistä ja oppilaita tunnistamaan omia vahvuuksiaan.

Kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy ja niihin puuttuminen

Oppaassa on kaksi mallia kiusaamisen ja häirinnän ehkäisyyn. Malleissa kuvataan vaihe vaiheelta, kuinka kiusaamiseen puututaan, kenen vastuulla selvittäminen on ja kuinka asiat kirjataan. Osiota voi soveltaa

myös toisen asteen oppilaitoksiin. Kiusaamiseen ja häirinnän ehkäisyyn liittyvässä osiossa nostetaan esiin jälkihoidon tärkeys niin kiusaajalle kuin kiusatulle.

Pilotin arviointia

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisen ja kiusaamisen sekä häirinnän ehkäisyn opas on monialaisen verkoston yhteisen työn tulos. Tavoitteena on ollut tukea lasten ja nuorten kanssa toimivien aikuisten työtä sekä madaltaa kynnystä käsitellä tunne- ja vuorovaikutustaitoja systemaattisesti.

Tunne- ja vuorovaikutuskasvatuksen polku varhaiskasvatuksessa ja koulussa

Aila Marjamaa

Etelä-Savon LAPE-osahankkeessa tavoitteena oli varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen hyvinvointi- ja tunnetaitokasvatuksen kehittäminen ja sitominen osaksi muuta kasvatusta ja opetusta. Tunne- ja vuorovaikutuskasvatus oli koettu perusopetuksessa epäyhtenäiseksi, satunnaiseksi ja yksittäisen opettajan innostuksesta riippuvaksi, osin vierailijavetoiseksi. Myös varhaiskasvatukseen toivottiin yhtenäisempää linjaa ja kiinnostus asiaan liittyvää koulutusta kohtaan oli lisääntynyt.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tunne- ja vuorovaikutuskasvatus

Varhaiskasvatuksen työntekijöille tehdyn kyselyn mukaan käytetyistä menetelmistä parhaiten soveltuvina pidettiin Vuorovaikutusleikkiä, Mollia ja Askeleittain -materiaaleja sekä itse kehitettyjä toimintamalleja. Saatujen vastausten mukaan tunne- ja vuorovaikutuskasvatusta tulisi lisätä ja sen tulisi olla systemaattisempaa. Eri-ikäisille ja moninaisiin tarpeisiin tulisi etsiä ja kokeilla uusia materiaaleja ja kehittää tunnetaitokasvatusta lasten tarpeet huomioiden luontevaksi osaksi arkea. Tärkeänä pidettiin, että kukin työyhteisö luo yhteistä näkemystä ja toimintatapaa yhdessä. Yhteisesti toivottiin koulutusta sekä oma-aloitteista osaamisen vahvistamista sekä päätöksiä siitä, mitä materiaaleja hankitaan.

Pilotissa yli 10 päiväkotia valitsi parhaaksi koetusta vaihtoehdosta jonkun uuden oppimateriaalin ja käytti niitä keväällä 2018 ja arvioi niiden toimivuutta. Lisäksi MiniVersoa harjoiteltiin niissä yksiköissä, jotka olivat koulutuksen jo saaneet.

Päiväkodit arvioivat materiaaleja ja työskentelytapoja seuraavasti:

- Molli – hyvällä vai pahalla mielellä – soveltuu esiopetukseen ja 3–5-vuotiaille
- Huomaa hyvä! – soveltuu esiopetukseen
- Askeleittain ja/tai Pienin askelin – soveltuvat esiopetukseen sekä 3–5-vuotiaille
- Vuorovaikutusleikki – edellyttää koulutusta, siellä missä käytetään, koetaan hyväksi
- MiniVerso – neutraali työväline arkeen lasten ristiriita- ja harmitustilanteisiin.

Menetelmistä löytyi materiaalia myös vanhemmille, esimerkiksi yhteisiä kotitehtäviä vanhemmille ja lapsille.

Tavoitteena on, että päiväkodit käyttävät valittuja tunne- ja vuorovaikutuskasvatuksen materiaaleja ja menetelmiä. Lisäksi toimintayksikön vuosisuunnitelmaan kirjataan tunne- ja vuorovaikutuskasvatuksen säännöllisyys kaikissa ryhmissä. Ensisijaisesti käytetään ja koulutetaan prosessissa parhaiksi havaittuja materiaaleja ja kannustetaan niiden soveltamiseen ja vuosittaisen toimintasuunnitelman tekemiseen.

Hyvinvointi-, tunne- ja vuorovaikutuskasvatus koulussa

Kaksi koulua kokeili perusopetuksessa käytössä olevaa tunne- ja vuorovaikutuskasvatuksen materiaalia. Kuraattorit esittelivät eri-ikäisille soveltuvia toimintatapoja ja materiaaleja ja olivat mukana niitä toteuttamassa. Koulut saivat vapaasti valita, mitä menetelmiä kokeilevat.

Alakoulussa:

- 1.–2. lk: [Friends](#) -tunnetaitokasvatusohjelma
- 3.lk: Suomen Mielenterveysseuran [Jotain Rajaa](#) -materiaali
- 4.lk: KiVa Koulun tunnetaito-oppitunnit (10 kpl) sekä [Synkeän louhoksen seikkailu](#)
- 5.lk: Aamuisin päivän aloituskuulumiset, Jotain rajaa -ohjelma
- 6.lk: Jotain rajaa! -lyhytelokuvat, pojille ryhmäytymis- ja tunneharjoituksia, tytöille tunnetaitoharjoituksia.

Yhtenäiskoulussa:

Materiaaleja kokeiltiin eri ryhmien tarpeista lähtien sekä opettajavetoisesti että monialaisesti. Lisäksi kouluissa koottiin ja visualisoitiin koulun hyvinvointipolku, joka sisälsi oppituntimateriaaleja, hyvinvointia edistävät tapahtumat ja muut arkeen liittyvät hyvinvointia luovat toimintatavat. Työ on osin vielä kesken.

Esimerkkejä perusopetuksessa käytetyistä menetelmistä ja materiaaleista:

ART-toimintamalli joustavan perusopetuksen 7.–8. luokkien oppilaille ”perusARTin” ja 9. luokalle ”jatkoARTin”

[V***u sä oot lehmä -kirjan](#) materiaali 3.–6. luokkalaisille

[Synkeän louhoksen seikkailu](#) sopii pienille ja isoille oppilaille

Lisäksi yläkouluille on kehitetty jo aiemmin oppimateriaaleja liittyen mm. [tunne- ja turvataitoihin sekä mediakasvatukseen](#).

Hyvien käytäntöjen juurruttaminen

Parhaiksi valikoituneet materiaalit ja käytännöt kootaan yhteiseen sivustoon. Sivusto jakautuu seuraaviin osa-alueisiin:

- materiaalit oppiaineisiin ja monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin luokka-asteittain
- jokapäiväisen arjen hyvät käytännöt luokassa/ryhmässä
- jokapäiväisen arjen hyvät käytännöt koulussa
- välitunti- ja kerhotoiminta
- ideat ja materiaalit vanhempainiltoihin/perheiltoihin.

Hyviä käytäntöjä jaetaan ja menetelmiä esitellään varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen pedagogissa työpajoissa. Osa työpajoista toteutetaan moniammatillisesti oppilashuoltopalvelujen tai muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Mikkelin varhaiskasvatuksen mallista löytyy tarkempaa tietoa verkkosivuilta:

<https://peda.net/mikkeli/varhaiskasvatus/tjvp?session-tid=03ad4bf8-2000-4a64-a10a-9e73e9b55cf0>

Yhteiset koulutukset päiväkotien ja koulujen hyvinvointityötä vahvistamassa

Mirja Isoviita

Päiväkotiki ja koulu hyvinvointiyhteisönä

”Jotain tarttis tehreä!” huoli lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista oli tuttua Satakunnassakin sekä kyselyjen (SATULA-hankkeen sähköinen kysely perheille ja Kouluterveyskysely) että kokemusten esiintuomina: vanhemmat tarvitsevat enemmän tukea, lasten ja nuorten syrjäytymisvaara kasvaa muun muassa mielen pulmien vuoksi. Päiväkotiki ja koulu ovat lapsen ja nuoren kasvuyhteisöjä, joissa he viettävät suuren osan arjestaan. Siksi onkin tärkeää, että nämä yhteisöt tukevat lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia.

Kehittämispöessin kuvaus

Kehittämistyötä tehtiin Satakunnassa tulevaisuus lapsissa (SATULA)- ja Varsinais-Suomen Lupa auttaa! -hankkeiden yhteistyönä. Keskeisinä kehittämisen kohteina olivat yhteisöllisen opiskeluhuollon kehittämisen, konkreettisten hyvinvoinnin työkalujen ja menetelmien levittäminen sekä ammattilaisten osaamisen vahvistaminen koulutuksin ja työpajoin.

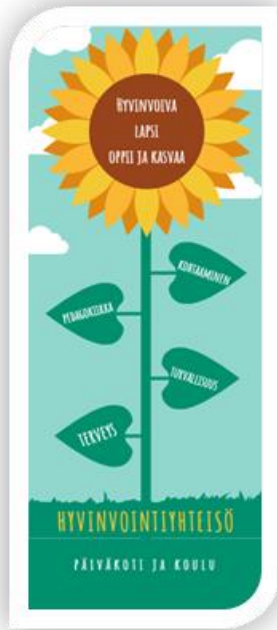
1. Aluksi Satakunnan ja Varsinais-Suomen varhaiskasvatus ja koulu kehittämissosion projektisuunnittelijat pohtivat yhdessä mitä erilaiset hyvinvointiin liittyvät termit kuten hyvinvointi, hyvinvointikeskus, hyvinvointiympäristö ja hyvinvointiyhteisö tarkoittavat.
2. Yhteisen ymmärryksen jälkeen pilottiin mukaan rekrytoitiin Satakunnan ja Varsinais-Suomen päiväkoiteja ja kouluja.
3. Seuraavaksi järjestettiin pilottiyksiköiden yhteistapaamisia. Tapaamisilla pilottiyksiköiden työntekijät saivat vertaistukea toisistaan ja kävivät keskustelua hyvistä käytännöistä ja toimintamalleista.
4. Tapaamisen jälkeen jokaisen yksikön edustaja vei näitä ajatuksia myös omaan yksikköönsä, jossa käytiin samankaltaista keskustelua.
5. Tämän jälkeen projektisuunnittelijat jalkautuivat pilottiyksiköihin. Tällöin kartoitettiin kunkin pilottiyksikön tarpeita ja hyvinvointityöhön liittyvää tuen tarvetta.
6. Näitä tuen toiveita ammattilaisten hyvinvointiosaamisen vahvistamiseksi toteutettiin järjestämällä erilaisista hyvinvointiteemoista opiskeluhuollon toimijoille ja varhaiskasvatuksen hyvinvointityötä tekeville **yhteisiä koulutuksia**. Koulutuksissa teemoina olivat muun muassa vanhemmuuden tukeminen, hyvinvointiyhteisöjen kehittämistyö sekä hyvinvointityön hyvät käytännöt ja toimintamallit.
7. Pilottiyksiköt kaipasivat myös **konkreettisia asioita hyvinvointityönsä tueksi** esimerkiksi tukea päiväkodin vanhempainillan järjestämiseen teemalla ”rajat ja rakkaus” ja Verso-koulutusta vertaissovitte luun.
8. Hanketyöntekijät organisoivat koulutuksia ja olivat muutenkin tarvittaessa apuna. Päävastuu päiväkotiki ja koulupilottien hyvinvointityön edistämisestä omassa yksikössään oli kuitenkin yksikön johdolla: rehtoreilla ja päiväkotien johtajilla. He olivat yksikössään suunnannäyttäjiä.

Jatkosuunnitelmia ja kehittämisehdotuksia

Jatkossa pilottipäiväkotien ja -koulujen kanssa käydään arviointikeskustelu kehittämispöessistä: Mikä on muuttunut? Mitä tehdään seuraavaksi? Kuka tekee? Miten tehdään? Pilottiyksiköiden työntekijöiden kokemuksia hyödynnetään oppaassa, joka laaditaan uusien yksiköiden kehittämistyön tueksi. Oppaan tarkoituksena on olla apuna kehittämispöessissa. Pilotissa mukana olleet päiväkodit ja koulut voivat toimia ns. mentoreina muille omaa hyvinvointikehittämistyötään käynnistäville päiväkodeille ja kouluille.

On kuitenkin tärkeää, että kehittäminen lähtee jokaisen päiväkodin ja koulun omista tarpeista ja oman yksikön mahdollisuuksien hyödyntämisestä. Pilotissa järjestettyihin koulutuksiin osallistuneiden kokemukset hyvinvointiaiheisista seminaareista olivat erittäin positiivisia. Muutamia osallistujien kommentteja kysymykseen ”Mitä konkreettista aiot tehdä omassa yksikössäsi liittyen hyvinvointityöhön?” olivat: ”Kuunte-

len lasta ja nuorta enemmän!”, ”Yhteistyö!”, ”Otetaan koulun henkilökunnalle tavoitteeksi, että kaikilla on aikaa kysyä kanssaihmisiltä: Mitä kuuluu?”. Kommentit osoittavat, että koulutukset voivat olla käynnistämässä prosessia, jonka tavoitteena on hyvinvointiyhteisö. Kehittämistyön painopiste voi aluksi olla konkreettisissa asioissa, joista voidaan edetä laajempiin kokonaisuuksiin. Tarvitaan vain yksi askel eteenpäin ja joskus pari sivulle ja taaksepäinkin, mutta tärkeää on pitää mielessä yhteinen tavoite: ”Hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa!”

Lisätietoja:

Ota koppi – kohti maakunnallisia lapsi- ja perhepalveluita Satakunnassa tulevaisuus lapsissa (SATULA-hankkeen) julkaisu

https://www.satakunta2019.fi/?page_id=995

Hyvinvointityön hyvät käytännöt sähköisessä palvelutarjottimessa

Mirja Isoviita

Miten jakaa omat hyvät käytännöt ja toimintamallit muiden kanssa? Mistä löytyy tietoa muiden vastaavista? Päiväkodeissa ja kouluissa on kehitetty lukuisia paikallisia ja yksikkökohtaisia, hienoja ja käyttökelpoisia hyvinvointityön käytäntöjä ja toimintamalleja, joita muutkin vastaavat yksiköt voisivat hyödyntää. Hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja tuli esille Satakunnassa tulevaisuus lapsissa (SATULA) -hankkeen nykytilakartoitusta tehtäessä. Jokaisen kunnan varhaiskasvatuksen ja opiskeluhoollon toimijoita haastateltiin seuraavista teemoista: hyvinvointitiedon hyödyntäminen, vanhemmuuden tuki, yhdyspinnat ja yhteistyö sekä yhteisöllinen ja yksilökohtainen opiskeluhoollto. Havaittiin, että varhaiskasvatuksen ja koulun hyvinvointityöhön tarvitaan konkreettisia työkaluja.

Työkaluista ”Luntaamo”

Haastattelujen jälkeen projektisuunnittelijat tekivät koonnin varhaiskasvatuksen ja koulujen hyvinvointityön hyvistä työkaluista. Koontiin valittiin mukaan ne, joiden käytöstä oli pidempiaikaisia kokemuksia sekä kokemuksia hyödyistä kohderyhmälle (lapsille, nuorille ja vanhemmille). Koonnit ja niiden esittely eivät kuitenkaan riitä levittämään tietoa hyvistä käytännöistä ja toimintamalleista.

Hyvinvointityön hyvät työkalut jaetaan ”Luntaamon” avulla

Nykyaikana tiedon jakaminen on helppoa ja nopeaa digitaalisia alustoja ja kanavia käyttäen

1. Kootut käytännöt ja mallit koottiin sellaiseen muotoon, että ne ovat helposti siirrettävissä mihin tahansa sähköisiin palvelualustoihin. Jokaisesta valitusta työkalusta tehtiin word-tiedosto. Mallin esittelyyn liitettiin lisätietoihin ja lisätietoja antavan yhdyshenkilön yhteystiedot.
2. Word-tiedostot voidaan siirtää sähköisiin alustoihin. Näin muodostuu sähköinen palvelutarjotin eli ”Luntaamo”, josta ammattilaiset löytävät tarpeitaan vastaavia hyvinvointityön työkaluja, eikä heidän välttämättä tarvitse kehittää niitä itse tai etsiä sellaisia netin laajoista hajallaan olevista tietokannoista.
3. ”Luntaamossa” on myös mentori-pankki eli sellaisten henkilöiden yhteystiedot, jotka voivat olla apuna hyvien käytäntöjen ja toimintamallien käyttöönottoaiheessa. Mentori-pankissa on tiedot myös henkilöistä, jotka ovat asiantuntijoita varhaiskasvatuksen ja koulun hyvinvointityössä esimerkiksi yhteisöllistä opiskeluhoolltoa kehitettäessä prosessissa kohti hyvinvointiyhteisöä.

”Luntaamo” on kuvattu kuvassa 1. Sähköisen versiossa kuvion rakenne on ”monikerroksinen” eli klikkaamalla puhekuplaa avautuu tiedot ko. ympyrän vierellä olevista käytännöistä tai toimintamalleista (kts.kuva). Klikkaamalla jotakin niistä, avautuvat tiedot tästä käytännöstä tai toimintamallista. Näin on helppoa tutustua ko. käytäntöön tai toimintamalliin ja ottaa se omaan käyttöön. Jos kokee tarvitsevansa neuvoja, apua, tukea tms., mentorin yhteystiedot aukeavat myös tässä vaiheessa. ”Luntaamon” sisällöt soveltuvat sekä varhaiskasvatuksen että koulun ja oppilaitoksen käyttöön. ”Luntaamo” on sähköinen alusta hyvinvointityön hyvistä käytännöistä, toimintamalleista ja mentori-pankista. Sieltä voi luntata luvan kanssa omaan käyttöön.

Haasteita ja jatkokehittämistä

”Luntaamoa” ei ole vielä otettu käyttöön, koska maakunnassa ei ole yhteistä sähköistä alustaa, jonne tällaiset kehitetyt mallit olisi mahdollista tallentaa. Hyvien käytäntöjen ja toimintamallien kuvaukset on kuitenkin kirjattuna word-tiedostoina, joten niitä on tarvittaessa helppo muokata sekä lisätä ja päivittää mentorien yhteystietoja. Maakunnan valmistelussa mietitään tällä hetkellä sähköistä palvelualustaa, joista tiedot löytyisivät keskitetysti. Tähän alustaan ”Luntaamokin” on tärkeä liittää. ”Luntaamon” hyviä käytäntöjä ja

toimintamalleja on esitelty eri yhteyksissä, kuten esimerkiksi työpajoissa Satakunnan opiskeluhoollon toimijoiden yhteisessä koulutusiltapäivässä. Palvelutarjottimeen tulee lisää uusia hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja, kun niitä maakunnassa kehitetään. Tärkeää onkin jatkossa nimetä vastuuhenkilö, joka huolehtii palvelutarjottimen päivittämisestä, jotta tiedot pysyvät ajan tasalla.

Kuva 1.

Lisätietoja:

Ota koppi – kohti maakunnallisia lapsi- ja perhepalveluita Satakunnassa tulevaisuus lapsissa (SATULA-hankkeen) julkaisu

https://www.satakunta2019.fi/?page_id=995

Verkkokurssit tukevat uuden oppimista

Helena Lehtimäki & Maija Ström-Ripatti

Lappeenrannassa opetustoimen henkilöstölle ja esimiehille on järjestetty koulutusta *ratkaisukeskeisyydestä* jo vuodesta 2008. Lisäksi kuntakohtaisen opetussuunnitelman mukaan opetustoimen henkilöstö toteuttaa ratkaisukeskeistä toimintatapaa työssään.

LAPE-hankkeessa Etelä-Karjalan kaikille kunnille tarjottiin mahdollisuutta opiskella ratkaisukeskeisiä menetelmiä verkkokoulutuksen keinoin. Tavoitteena oli saada kustannustehokas koulutusmalli ratkaisukeskeisten menetelmien juurruttamiseksi. Koulutusmalli pilotoitiin kaikissa Etelä-Karjalan kunnissa.

Verkkokurssin toteutus

Pilotti käynnistyi ns. ratkaisukeskeisen mininepsyn verkkokurssilla. Myöhemmin tarjontaan lisättiin muita ratkaisukeskeisiin menetelmiin perustuvia verkkokursseja.

Pilotissa verkkokurssille osallistuja tutustui ensin kurssin oppimateriaaleihin, osallistui keskustelufoorumiin, teki tehtävät ja tentit sekä latasi lopuksi todistuksen, johon oli voinut sisältyä myös opintopisteitä. Seuraavaksi työyhteisö kokoontui keskustelemaan kurssin sisällöistä ja niiden soveltamisesta käytäntöön. Verkkokurssille osallistunut ryhmä päätti opiskelun aikataulusta, opitun soveltamisesta ja vaikuttavuuden mittaamisesta.

Kokemukset

Pilotista saatiin hyviä kokemuksia sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen työyhteisöistä. Päiväkodin henkilöstö opiskeli samalla verkkokurssilla ja sovelsi opittua heti käytäntöön. Päiväkodit valitsivat useimmiten opiskelun kohteeksi Lapsen kohtaaminen ratkaisukeskeisesti eli mininepsy-verkkokurssin.

Koulujen opettajille mininepsy oli jo tuttu, joten he valitsivat kurseja, joissa käsiteltiin mm. koulun ratkaisukeskeistä työtettä, neuropsykiatristen asiakkaitten tunnistamista ja kiusaamisen ehkäisyyn liittyviä ratkaisukeskeisiä menetelmiä. Pilotissa havaittiin, että yksikin innostunut opettaja sai muita opettajia mukaan yhteiseen opiskeluun. Opiskelumallia pilotoitiin myös toisen asteen oppilaitoksessa. Asiakkaiden osallistaminen ei vielä sisällynyt opiskelumallin pilotointiin.

Työntekijöiden samanaikainen opiskelu sai aikaan yhteistä keskustelua opitusta ja kannusti uusien käytäntöjen käyttöönottoa päiväkodeissa ja kouluissa. Kun työyhteisö kokee uuden toimintamallin hyödylliseksi, esimiehen ja johdon on tuettava kulttuurin muutosta.

Verkko-opiskelussa yhdistyy itsenäinen opiskelu ja työyhteisössä tapahtuva keskustelu opitun soveltamisesta käytäntöön. On suositeltavaa, että opiskelu käynnistyy työyhteisössä samaan aikaan ja myös esimies osallistuu verkkokurssiin. Hänen tulisi kannustaa ryhmiä keskusteluihin ja seurata opitun soveltamista käytäntöön. Pilotista saadun palautteen mukaan mahdollisuus opintopisteiden suorittamiseen koettiin hyväksi.

Jatkokehittäminen

Projekti osoitti verkkokoulutuksen olevan kustannustehokas väline henkilöstön koulutukseen. Verkkokoulutusta voidaan hyödyntää myös perheiden osallistamiseen ja tiedon välittämiseen. Projektin aikana tuotetut ilmaiskurssit ovat käytettävissä maksutta valtakunnallisesti myös hankkeen jälkeen.

Etelä-Karjalan verkkokoulutusprojektin toteutti Oppimaa Oy.

Väkivallan ehkäisytyö kuuluu kaikille!

Outi Abrahamsson

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyö ja palvelujen järjestämisvastuu kuuluvat kunnalle ja väkivaltaan puuttuminen kaikille hallinnonaloille. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisytyön tulee sisältyä kuntien hyvinvointistrategioihin ja turvallisuussuunnitelmiin omana toimintaohjelmanaan. Eri toimialoilla tulee olla toimintamalleja väkivallan tunnistamiseen, systemaattiseen kartoitukseen, puheeksi ottamiseen ja eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön. Varsinais-Suomessa tehdyssä kyselyssä kävi ilmi, että kuntien välillä oli suuria eroja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön järjestämisessä. Vastauksena näihin tarpeisiin lähdettiin toteuttamaan Luotsi-toimintamallia.

Väkivallan tunnistamisen, puheeksi ottamisen ja auttamisen kynnystä madaltaakseen Lupa auttaa hanke yhdessä Turun ensi- ja turvakoti ry:n kanssa loi toimintamallin, joka mahdollistaa ja varmistaa asiakaspalveluja tarjoavien työntekijöiden kouluttautumisen turvattomuuden ja väkivallan kohtaamiseen. Koulutukseen kutsuttiin laajasti kuntien toimijoita kaikilta palvelualoilta.

Luotsi -kouluttajakoulutuksen tavoitteet

Luotsi-kouluttajakoulutuksen tavoitteena oli, että jokaisessa kunnassa maakunnan alueella työntekijällä olisi taitoa tunnistaa turvattomuutta ja kohdata mahdollisesti väkivaltaa tai sen uhkaa kohdannut tai väkivaltaa käyttänyt asiakas sekä uskallusta ottaa asia puheeksi ja tietoa oman toimialueensa toimintamallista ja auttamisen verkoista tällaisessa tilanteessa. Voidakseen kuulla ja kohdata asiakkaan kokemus ja luodakseen turvallisen, luottamuksellisen tilan pitää työntekijällä olla tietoa, tukea ja uskallusta väkivaltailmiön kohtaamiseen. Varhainen tunnistaminen, puuttuminen ja asiakkaan varhainen kuulluksi tuleminen ovat parasta ennaltaehkäisyä.

Luotsi-kouluttajakoulutus

Vuoden 2018 aikana Luotseja koulutettiin neuvolan, varhaiskasvatuksen, koulun, nuorisotoimen-, vammaispalveluiden-, lastensuojelun, aikuissosiaalityön, perhepalveluiden, hoito-hoiva ja perusterveydenhuollon, hammashuollon, päihde- ja mielenterveyden toimialoilta 16 paikkakunnalla. Koulutettuja oli yhteensä lähes 200, joista noin puolet työskentelee varhaiskasvatuksessa ja opiskeluhollossa.

Luotsi-verkostot

Luotsit muodostavat alueellisen esimerkiksi perhekeskukseen alueelle sijoittuvan moniammatillisen *vertaisverkoston* keskenään ja maakunnallisesti ammatilliset *osaajaverkostot*, joiden lisäkoulutustarpeista vastaavat maakuntaan perustettava Osaamis- ja tukikeskus (OT) ja Lounais-Suomen aluehallintovirasto. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen väkivaltaverkosto tukee Luotsien jatkokouluttautumista.

Luotsien ja ohjausryhmän tehtävät

Luotsit huolehtivat oman ammattiryhmänsä osaamisesta muun muassa kouluttamalla ja päivittämällä toimipaikkakohtaisia ohjeita. Alueellisesti perustettu ohjausryhmä huolehtii Luotsien tietotaidon ylläpidosta ja Luotsi -verkoston säännöllisestä kokoon kutumisesta. Ohjausryhmä voi perustaa myös toimialakohtaisia *alaryhmiä*, joilla jokaisella on oma vastuutyöntekijänsä. Alaryhmät kokoontuvat tiiviimmin ja miettivät, miten omassa yksikössä Luotsit jakavat osaamistaan ja millaisia ohjeita tai toimintamalleja yksikköön tarvitaan (esimerkiksi turvakansio, huoneentaulu, uuden työntekijän aiheeseen perehdytys).

Luotsit kouluttavat koulussa ja päiväkodissa

Luotsien antaman toimipaikkakohtaisen koulutuksen avulla mahdollistetaan, että jokaisella lapsen varhaiskasvatuksessa ja koulussa kohtaavalla aikuisella ja ammattilaisella on riittävästi tietoa, taitoa ja uskallusta lapsen turvattomuuden tunnistamiseen ja kohtaamiseen.

Luotsit varmistavat, että varhaiskasvatuksessa ja koulussa työskentelevällä aikuisella on riittävästi tietoa lakien sisällöistä, jotka toisaalta velvoittavat, mutta myös antavat luvan toimia tilanteessa ja tieto toimipaikkakohtaisesta ohjeistuksesta. Samoin varmistetaan, että työyhteisön ja esimiehen tuki sallivat vaikeidenkin tunteiden ja asioiden käsittelyn myös väkivaltaepäilytilanteissa, kukaan työntekijä ei saa jäädä yksin.

Lapsen ennestään tunteva, lapsen arjessa läsnä oleva aikuinen päivähoidossa ja koulussa, on usein tärkein henkilö havainnoimaan lapsen turvattomuutta ja tuen tarvetta. Varhaiskasvatuksen ja koulun Luotsit tuovat omalle ammattiryhmälleen tietoa, tukea ja lisää uskallusta tähän.

Lape-hankekauden päättyessä Luotsi-toimintamallin kehittäminen jatkuu ja vuoden 2019 aikana Luotseja koulutetaan Varsinais-Suomessa myös kaikkiin halukkaisiin kuntiin, joissa Luotsi-toimintamallia ei vielä ole.

Lähteitä ja lisälukemista:

Tunnista, turvaa, toimi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:9

Luo luottamusta, suojele lasta verkkovalmennus, THL

<https://verkkokoulut.thl.fi/web/suojele-lasta>

Pohdinta

LAPE-muutosohjelman varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena kokonaisuudessa kehittämistyötä tehtiin monella eri tasolla ja lukuisten toimijoiden kesken. Tavoitteena oli, että varhaiskasvatus-, koulu- ja oppilaitosympäristöt ja -yhteisöt ovat hyvinvointia vahvistavia ja yhteisöllinen työ on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Maakuntien kehittämishankkeet vahvistivat varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen roolia lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa ja edistämisessä. Kehittämistyössä mukana olleiden toimijoiden ammatillinen osaaminen ja innostuneisuus sekä sektorirajojen yli tehty työ ovat luoneet pohjan yhteiselle työlle, joka jatkuu muutosohjelman jälkeen.

Sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyö on kehittämistyössä tiivistynyt. Maakuntien kehittämishankkeissa oli useita pilotteja, jotka vahvistivat sektorirajat ylittävää yhteistyötä. Yhä useammin sosiaali- ja terveystoimen palveluja tarjotaan varhaiskasvatuksessa ja kouluissa. Opiskeluhuollon kehittäminen tukee koulujen ja oppilaitosten laajaa hyvinvoinnin edistämistyötä ja ottaa huoltajat ja opiskelijat tiiviimmin mukaan yhteisölliseen opiskeluhoitoon. Koulunuorisuuden kehittäminen ja juurruttaminen pysyväksi toimintatavaksi on esimerkki sivistystoimen ja vapaa-ajantoimen yhteistyöstä, jota kehitetään edelleen. Ammatillisen osaamisen vahvistaminen ja tiedolla johtaminen korostuvat eri sektorien yhteistyön tiivistyessä. Yhdessä tehtävä työ lapsen, nuoren ja perheen hyväksi johtaa yhteiseen päämäärään: hyvinvoiva lapsi oppii ja kasvaa.

Pitkäjänteisen kehittämistyön onnistumista voidaan myöhemmin arvioida erilaisilla lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia kuvaavilla mittareilla. LAPE-muutosohjelmakauden päättyessä maakuntien hankkeissa kehitetyt toimintamallit ja -käytännöt ovat vakiintumassa pysyviksi toimintatavoiksi. Maakunnissa tehty työ ja kaikkien toimijoiden sitoutuneisuus luo hyvän pohjan kehittämistyön juurruttamiseksi.

